

Rivalisering eller partnerskap i Øst-Asia?

*Utviklingstrekk i Kina - Japan relasjoner og
betydningen for det regionale
sikkerhetskompleks*

Marius Endsjø

Masteroppgave i Statsvitenskap ved
Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

April 2012

Rivalisering eller partnerskap i Øst-Asia?

*Utviklingstrekk i Kina - Japan relasjoner og
betydningen for det regionale
sikkerhetskompleks*

Marius Endsjø

Masteroppgave i Statsvitenskap ved
Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

April 2012

© Marius Endsjø

2012

Mot rivalisering eller partnerskap i Øst-Asia?

Marius Endsjø

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Kopisentralen, Forsvarets Høyskole

Sammendrag

Denne oppgaven diskuterer på hvilken måte utviklingstrekk i den relative maktbalansen og politiske og økonomiske relasjoner mellom Kina og Japan påvirker strukturen på det regionale sikkerhetskomplekset i Øst-Asia. Analysen tar utgangspunkt i Buzan og Wævers (2003) *Regional Security Complex Theory (RSCT)*. Undersøkelsen viser at Kina fra rundt 2005 har hatt en eksponensiell økonomisk vekst som etter hvert også har gjort Kina til verdens mest sentrale økonomi og verdens nest største etter USA. Veksten har også medført en betydelig ressursbruk på militære formål og en vesentlig modernisering av militære kapasiteter som i økende grad kan understøtte Kinas interesser. I løpet av de siste ti år har Kina på bakgrunn av veksten, men også grunnet en bevisst diplomatisk strategi, befestet seg i en posisjon som Stormakt med betydelig regional og global innflytelse og makt. Undersøkelsen viser også at Japans relative makt isolert sett er nedadgående og virker i økende grad mer å regne som en Regional makt enn en Stormakt, og anses å ha *mistet en selvstendig evne* til å utgjøre en pol i sikkerhetskomplekset. Gjennom alliansen med USA vurderes likevel Japan å inneha tilstrekkelig med makt til at sikkerhetskomplet fortsatt anses som bipolar på kort eller mellomlang sikt. Alliansens påvirkning på Japans makt er imidlertid ikke betingelsesløs, og i den grad relasjonen mellom USA og Kina forbedres på det globale systemnivå, vil Japans makt i det regionale sikkerhetskomplekset reduseres og i økende grad kunne oppleve avvikende interesser i forhold til USA.

Undersøkelsen av sosial struktur viser fortsatt store mangler med hensyn til å utvikle regionen mot kriterier for sikkerhetsregime. Det virker også som sannsynlig at Kina i praksis gjennom en langvarig strategi om å redusere USAs relative makt, søker regional dominans. Den store endringen i makt ser ut til å forsterke eksisterende negative politiske relasjoner og økt nasjonalisme, mens økonomiske relasjoner samtidig har økt betydelig i omfang. Den relative betydningen av Japans økonomi for Kina er imidlertid synkende. Samlet sett anses den sosiale strukturen i stor grad av å være låst i et klassisk realpolitisk sikkerhetsdilemma på kort og mellomlangt sikt.

Tross betydelige endringer de siste ti år er hovedkonklusjonen at det ikke har forekommet *tilstrekkelig* med endring til å endre strukturell status. Den grunnleggende strukturen i sikkerhetskomplekset som et *konfliktbasert stormaktkompleks* er dermed uendret.

Forord

Å jobbe med denne oppgaven har vært meget interessant, men samtidig også tidvis ganske slitsomt. Når jeg nå ser det endelige resultatet er jeg både litt stolt, litt lettet, og forhåpentligvis litt mer kunnskapsrik. Mitt mål har vært å få innsikt i en region jeg visste lite om, men som samtidig er en av de mest spennende og aktuelle regionene med hensyn til dagens sikkerhetspolitiske utviklingstrekk. Selv om læringskurven har vært litt brattere enn om jeg skulle kaste meg over problemstillinger i gode gamle Europa, er jeg veldig fornøyd med valget. Målet er nådd!

Uten uvurderlig støtte fra min kjære kone og barn som har vært utrolig tålmodig med en tidvis sliten far, hadde det ikke vært mulig å få skrevet denne oppgaven. Tusen takk, Ellen! En stor takk også til veileder Anders Kjølberg som har kommet med mange gode tips og henvisninger. Lykke til i pensjonistrekke og ditt bokprosjekt! En takk skal også rettes til kollegaer som tidvis har måtte innfinne seg med en stresset og utilgjengelig arbeidskollega i hektiske arbeidsperioder, og ikke minst forståelsesfulle og oppmuntrende ledere som ser verdien av kompetansepåfyll, også utover eksisterende arbeidsoppgaver.

Tilslutt vil jeg presisere at til tross for hjelp og veiledning er det kun jeg som står ansvarlig for eventuelle feil og mangler.

Lykke til med lesningen – håper du finner det interessant!

Marius

Antall ord i oppgaven: 34 651

Forkortelser

A2AD	Anti-Access & Area Denial
ADB	Asian Development Bank
ADMM+	ASEAN Defense Ministers Meeting Plus 8
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation
ARF	ASEAN Regional Forum
ASEAN	Association of South-East Asian Nations
ASEAN+3	ASEAN Plus Three (Kina, Japan og Sør-Korea)
DPJ	Democratic Party of Japan
EAS	East Asian Summit
EPA	Economic Partnership Agreements
FDI	Foreign Direct Investment
FTA	Free Trade Agreement
IMF	International Monetary Fund
LDP	Liberal Democratic Party (Japan)
MSDF	Maritime Self-Defense Force (Japan)
GSDF	Ground Self-Defense Force (Japan)
ODI	Overseas Direct Investment
PLA	People's Liberation Army (The Chinese defense forces)
PLAN	PLA Navy
RSC	Regional Security Complex
RSCT	Regional Security Complex Theory
SDF	Self-Defense Forces (Japan)
SLOC	Sea Lines of Communication
WTO	World Trade Organization

Innholdsfortegnelse

1	Innledende del	1
1.1	Innledning.....	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Oppgavens oppbygging.....	3
1.4	Avgrensninger	4
2	Bakgrunn	5
2.1	Kina etter andre verdenskrig	5
2.2	Historiske relasjoner mellom Kina og Japan.....	6
3	Regional sikkerhetskompleksteori	8
3.1	Regionale sikkerhetskomplekser (RSC).....	8
3.1.1	Sikkerhetisering.....	10
3.2	Drivkrefter for strukturell endring.....	10
3.3	Typologier av sikkerhetskomplekser	11
4	Forskningsdesign.....	14
4.1	Metode.....	14
4.2	Datamateriale	15
4.3	Begrepsavklaring.....	16
4.3.1	Makt og maktbalanse	16
4.3.2	Konfliktformasjon	17
4.3.3	Sikkerhetsregime	18
4.4	Operasjonalisering av variabler.....	19
4.4.1	Avhengig variabel – sikkerhetskompleksets struktur.....	19
4.4.2	Uavhengig variabel 1 – Polaritet (maktbalanse)	20
4.4.3	Uavhengig variabel 2 – Sosial struktur	21
4.5	Validitet og reliabilitet	23
5	Empiriske data.....	25
5.1	Kina	25
5.1.1	Kinesisk identitet og strategisk kultur.....	25
5.1.2	Militær makt.....	27
5.1.3	Økonomisk makt	30
5.1.4	Politisk innflytelse.....	35

5.2	Japan.....	37
5.2.1	Japansk identitet og strategisk kultur	37
5.2.2	Militær makt.....	39
5.2.3	Økonomisk makt	41
5.2.4	Politisk innflytelse.....	44
5.3	Utviklingstrekk i Kina-Japan relasjoner.....	46
5.3.1	Politiske relasjoner	46
5.3.2	Økonomiske relasjoner.....	52
5.3.3	Kinas sikkerhetisering av Japan	54
5.3.4	Japans sikkerhetisering av Kina	58
6	Drøfting og analyse	61
6.1	Maktstruktur.....	61
6.1.1	Vurdering militær makt.....	61
6.1.2	Vurdering økonomisk makt.....	64
6.1.3	Vurdering politisk innflytelse.....	73
6.1.4	Kvantitativt utledet maktstatus.....	77
6.1.5	Delkonklusjon polaritet	79
6.2	Sosial struktur.....	83
6.2.1	Betingelser for sikkerhetsregime.....	83
6.2.2	Delkonklusjon sosial struktur.....	86
6.3	Påvirkning på sikkerhetskomples - konklusjon.....	87
7	Sammenfatning.....	89
	Litteraturliste	90

Figur 1 - Senkaku/Diaoyu øyene og Chunxiao gassfelt.....	7
Figur 2 - Wan's verdiskala for hendelser.....	23
Figur 3 - Kinas ressursbruk på militære formål 1990-2010 (SIPRI 2011).....	27
Figur 4 - Modernisering av Kinas militære kapasiteter.....	29
Figur 5 - BNP utvikling Kina.....	30
Figur 6 - Utvikling innenfor utenlandsinvesteringer i Kina, 1990-2010.....	34
Figur 7 - Japans ressursbruk på militære formål, 1990-2010.....	40
Figur 8 - BNP utvikling Japan.....	42
Figur 9 - Utviklingstrekk Kina - Japan relasjoner.....	52
Figur 10 - Handelsvolum på Kina-Japan handel, 1993-2010.....	53
Figur 11 - Japansk FDI til Kina, 1987-2010	54
Figur 12 - Militært forbruk Japan vs. Kina 1990-2010 (SIPRI 2011).....	61

Figur 13 - Prognose militært ressursforbruk 2010-2015	63
Figur 14 - Utvikling i nominell BNP, 1993-2010	64
Figur 15 - PPP justert BNP 2000-2010	65
Figur 16 - BNP pr. innbygger Kina vs. Japan	66
Figur 17 - Handelsvolum Kina og Japan, 1993-2010	67
Figur 18 - Betydning for handel i ASEAN og Sør-Korea.....	69
Figur 19 - FDI til ASEAN 2000-2010	70
Figur 20 – Kinas og Japans handel med USA, 1993-2010	70
Figur 21 - Kina og Japans import og eksport til USA, 1993-2010	71
Figur 22 - Relativ betydning som eksportmarked for USA, 1993-2010.....	72
Figur 23 - Handel med USA ift. internhandel mellom Kina-Japan	72
Tabell 1 - Typologier av regionale sikkerhetskompleks	13
Tabell 2 - Økonomiske nøkkeltall Kina	31
Tabell 3 - Kinas 10 største handelspartnere, 2010	32
Tabell 4 - Rangering som handelspartner, Kina 2000 vs. 2010	33
Tabell 5 - Økonomiske nøkkeltall Japan.....	43
Tabell 6 - Japans 10 største handelspartnere, 2010	44
Tabell 7 - Rangering som handelspartner, Japan 2000 vs. 2010.....	44
Tabell 8 - Gjensidig handel Kina og Japan	53
Tabell 9 - Prognostisert utvikling militære ressurser 2010-2015	62
Tabell 10 - Relative forholdstall i Kinas og Japans makroøkonomi.....	65
Tabell 11 - Øst-Asiatisk eksport til Japan og Kina som andel av BNP	67
Tabell 12 - Betydning for handel i ASEAN og Sør-Korea	68
Tabell 13 - Rangering som handelspartner i Asia	69
Tabell 14 - Betydning for handel med USA	73
Tabell 15 - Kvantitativ utledet maktstatus, 1990-2010	78
Tabell 16 - Vurderinger sikkerhetsregime	87

1 Innledende del

“La Kina sove - for når hun våkner vil verden skjelve” Napoleon Bonaparte

1.1 Innledning

I en rapport til den amerikanske kongressen i 2011 angir det amerikanske forsvarsdepartementet at Kinas fremvekst som en dominant internasjonal aktør sannsynligvis vil bli stående som et definerende kjennetegn på det strategiske landskapet i det 21. århundre (MOD 2011b). Den globale finans- og gjeldskrisen har fra 2008 også aktualisert betydningen av et voksende Kina i internasjonal sikkerhetspolitikk. (Olson & Prestowitz 2011). Samtidig fremhever Buzan og Wæver (2003) det *regionale* perspektivet som sentralt i studiet av internasjonal sikkerhetspolitikk etter 1945,¹ og at slutten på den kalde krigens globale bipolaritet forsterket det regionale perspektivets relevans (ibid:3). De vektlegger derfor også det regionale nivået som et distinkt analysenivå mellom et globalt og lokalt nivå (ibid:27-30),² og deler verden inn i distinkte strukturerte regionale sikkerhetskompleser (RSC). Sikkerhetskomplesene vil i større eller mindre grad blir påvirket av globale forhold, men like fullt inneha distinkte regionale sikkerhetsutfordringer. Påstanden er at i den grad sikkerhetisering tilhørende det globale nivå påvirker regionen, skjer dette oftere gjennom forsterkning av allerede eksisterende regionale sikkerhetsutfordringer enn selvstendige utfordringer som undertrykker de regionale utfordringene (ibid:52). I det perspektivet blir Kinas vekst særlig interessant for utviklingen i Øst-Asia.

Øst-Asia representerer samtidig både i et politisk, økonomisk og militært perspektiv et geopolitisk tyngdepunkt hvor særlig det bilaterale forholdet mellom Kina og Japan er av stor strategisk betydning (Sutter 2005:125, Tsunekawa 2009b:10). Hvordan Kinas vekst påvirker relasjonen med Japan er derfor spesielt interessant. Buzan & Wæver (2003) har samtidig etablert en teoretisk modell for regionale analyser av sikkerhet. De benevner denne som *Regional Security Complex Theory (RSCT)*, og etablerer typologier av distinkte

¹ I etterkrigstiden etter 1945 var det særlig de-koloniseringen som underbygget fremveksten av autonome regionale sikkerhetsmekanismer gjennom opprettelsen av mange nye uavhengige stater i Afrika, Midtøsten, Sør-Asia, og Sør-Øst Asia. På den annen side medførte den bipolare rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen en kraftig påvirkning på mange regioner som undertrykte regionale forhold (Buzan og Wæver 2003:15-16).

² For Buzan og Wæver er det mer sannsynlig at vi vil se utvikling fra 1+ x (én supermakt og flere stormakter) mot en global polaritet bestående av 0+x framfor en utvikling som vil gi en struktur på 2+x (Buzan og Wæver 2003:455-460). Dette er også hovedbudskapet i prognosen til *National Intelligence Council (NIC)* i sin rapport “*Global Trends 2025 – A Transformed World*” (2008:81).

sikkerhetskomplekser som basert på sin struktur vil inneha ulike karakteristika. De ulike typologiene av struktur baseres på kombinasjoner av hhv. 1) den *regionale* konfigurasjon av maktpolaritet, og 2) den sosiale struktur i form av vennskaps- eller fiendskapsrelasjoner. I sin bok fra 2003 klassifiserte Buzan og Wæver det konkrete sikkerhetskomplekset i Øst-Asia som et *bipolart stormaktskompleks*,³ med en *konfliktbasert sosial struktur*, primært definert på bakgrunn av den daværende relasjonen mellom regionens stormakter Kina og Japan.

I løpet av 2000-tallet har Kina vært preget av en betydelig økonomisk vekst som også etter hvert brukt til militære formål og omdanning av militære kapasiteter (MOD 2011b). Samtidig har Japans økonomiske utvikling stagnert. Formålet med denne oppgaven er derfor å undersøke om Kinas vekst de siste ti år kan ha medført tilstrekkelig med endring til at også den strukturelle karakter på det regionale sikkerhetskompleks i Øst-Asia er endret ift. Buzan og Wævers klassifisering i 2003. Konkret vil oppgavens tema være å analysere potensielle endringer i maktbalansen og den sosiale struktur mellom Kina og Japan, og dermed strukturen på det regionale sikkerhetskomplekset i Øst-Asia.

1.2 Problemstilling

Opgavens problemstilling er:

I hvilken grad påvirker utviklingstrekk i maktbalanse og relasjoner mellom Kina-Japan strukturen på det regionale sikkerhetskomplekset i Øst-Asia?

Underliggende spørsmål til denne problemstillingen som oppgaven skal svare på er videre:

- 1) Kan Kina sies å inneha tilstrekkelig dominans til å gjøre strukturen unipolar?
- 2) Oppfyller sosial struktur mellom Kina og Japan kriteriene for sikkerhetsregime?

For å kunne svare på problemstillingen benytter jeg Buzan & Wævers *Regional Security Complex Theory* (RSCT) som et rammeverk for systematisering av empiriske data. Studiens avhengige variabel vil være strukturen på det regionale sikkerhetskompleks i Øst-Asia. Denne vil enten opprettholde en *status quo*, eller være gjenstand for en endring.⁴ Strukturen defineres

³ På engelsk benevnt som *Great Power RSC*

⁴ Endringen kan i prinsippet skje enten via intern transformasjon eller en ekstern transformasjon, men gjennom oppgavens avgrensning til kun å analysere relasjonen mellom Kina og Japan er muligheten for ekstern transformasjon holdt utenfor oppgavens omfang.

gjennom status på to uavhengige variabler, 1) maktrelasjoner (polaritet) og 2) sosial struktur i form av fiende/rival/venn relasjoner mellom statene.

Nullhypotesen er at polariteten i regionen fortsatt vil være bipolar, og at forholdet mellom Japan og Kina preges av en konfliktbasert relasjon. Den grunnleggende strukturen i sikkerhetskomplekset som et *Great Power RSC* er dermed uendret.

Alternative hypoteser er at;

a) Kina i tilstrekkeliggrad fremstår som en dominant makt i en regional unipolar struktur, mens den konfliktbaserte sosiale strukturen er uendret. Strukturen vil i så fall være gjenstand for en intern transformasjon og endre seg til et *Centered Great Power RSC*.

b) Maktpolariteten forblir uendret, men at den sosiale strukturen mellom Kina og Japan oppfyller kriteriene til et sikkerhetsregime. Strukturen på sikkerhetskomplekset vil i så fall være gjenstand for en intern transformasjon hvor status som *Great Power RSC* opprettholdes, men sosial konfigurasjon beveger seg fra *conflict formation* til *security regime*.

1.3 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 omtales kort Kinas utvikling etter andre verdenskrig og historisk bakgrunn i det bilaterale forholdet til Japan. Deretter redegjøres det i kapittel 3 for *Regional Security Complex Theory*. Kapittel 4 beskriver oppgavens forskningsdesign med gjennomgang av metode, teoretiske begrep og operasjonalisering av variabler. I kapittel 5 beskrives funn som er foretatt på empiriske data. I første del gjennomgås vurderinger på militær, økonomisk, og politisk innflytelse for hhv. Kina og Japan. Deretter redegjøres det for utviklingstrekk i bilaterale relasjoner og funn relatert til graden av gjensidig sikkerhetisering.

I analysedelen (kapittel 6) foretas først en drøfting av i hvilken grad de empiriske data kan sies å påvirke den regionale maktbalansen. Deretter drøftes de to landenes bilaterale relasjoner og sikkerhetisering sett i forhold til påvirkning på sosial struktur og muligheten for å kvalifisere denne som et sikkerhetsregime. På bakgrunn av drøftelsene og delkonklusjoner på de to uavhengige variablene foretas tilslutt en vurdering av potensielle konsekvenser på det regionale sikkerhetskompleks som avhengig variabel. Oppgaven sammenfattes i kapittel 7.

1.4 Avgrensninger

I en helhetlig analyse av sikkerhetskomplekset i Øst-Asia i tråd med RSCT vil det være naturlig og også vurdere potensial for *ekstern* transformasjon av sikkerhetskomplekset. Særlig ville det være aktuelt å analysere grader av *spillover*-effekt, og se på muligheten for om Sør-Asia og Øst-Asia kan ses på som *ett* sikkerhetskompleks, ikke minst grunnet Indias økende makt og innflytelse. For å avgrense omfanget på oppgaven er dette imidlertid holdt utenom problemstillingen og følgelig utenfor analysen. Dette gjelder også alle forhold som berører Nord-Korea og dette landets påvirkning på de to land og sikkerhetskomplekset som helhet.

Både i relasjonen mellom Kina og Japan spesielt, men også i den asiatiske regionen generelt, har videre USA en sentral betydning. Forholdet til USA og USAs rolle er derfor inkludert i nødvendig grad. På grunn av oppgavens omfang er likevel omtale og vurderinger om USA holdt på et minimum og avgrenset fra å foreta detaljerte analyser av amerikansk makt og politikk i regionen. Dette fører også til at det i oppgaven vil være begrensninger på analyser av systempåvirkning fra det globale nivå iht. RSCT.

Ved en analyse av relasjoner mellom Japan og Kina kan videre også en rekke forhold utover mer politiske, makroøkonomiske og militære relasjoner være relevante, men er av hensyn til oppgavens omfang ikke inkludert. Dette gjelder for eksempel sosiale relasjoner som turisme, studentutveksling, relasjoner innenfor næringsliv, arbeidsutveksling, forskning og utvikling. Det er heller ikke foretatt analyser av befolkningenes holdninger via f. eks analyse av utviklingstrekk på meningsmålinger mv.

2 Bakgrunn

2.1 Kina etter andre verdenskrig

Etter seier i borgerkrigen startet Mao i 1949 utviklingen av et kommunistisk Kina, men ble samtidig raskt en del av den kalde krigens maktbalanse, og allierte seg med Sovjetunionens sosialistblokk. Ved overgangen til 70-tallet fremsto imidlertid Sovjetunionen som en stadig større trussel, og Kina vendte seg derfor til USA og andre mot Sovjetunionen (Goldstein 2005:21-22). Når trusselen fra Sovjetunionen begynte å forsvinne på 80-tallet, løsnet imidlertid de midlertidige bånd til USA. Etter den kalde krigen framsto de sikkerhetspolitiske omgivelsene for Kina som mindre truende med ingen direkte militære trusler og fare for krig (Sutter 2008:20). Politisk, økonomisk og kulturell innflytelse via utveksling med vestlig kultur kunne imidlertid skape indre uro (Yang 2010a:144-145), og i 1989 ble det derfor slått hardt ned på antydninger til politisk opprør internt i Kina. Dette førte samtidig til sanksjoner og sterk kritikk fra den vestlige verden. Samtidig understreket situasjonen ved inngangen til nittitallet også behovet for økonomisk vekst og indre utvikling for å sikre fortsatt politisk legitimitet og stabilitet.

Fra å ha fulgt en ganske klar anti-hegemonistisk linje i utenrikspolitikken var imidlertid handlingsalternativene noe mer usikre på nittitallet med USA som en ubestridt supermakt som på lang sikt kunne true Kinas interesser. I påvente⁵ av en mer multipolar verden Kina kunne bli en del av, kom derfor Kina gradvis til en erkjennelse av å måtte tilpasse sin overordnede strategi. Her ble særlig tre forhold viktig. For det første å sikre jevn økonomisk vekst som indre stabilitet var avhengig av, for det andre redusere risikoen for at andre ville starte motbalansering mot Kinas gradvise vekst, og til sist håndtere potensielle utfordringer som et sterkt USA vil føre med seg ovenfor Kina. Etter Mao ble Deng Xiaoping den store leder og regnes som grunnleggeren av den store reformpolitikken som startet opp allerede ved inngangen til 80-tallet for å øke den materielle velstanden i Kina. Mot det internasjonale samfunn ble det gjennomført en åpen dør politikk for å bidra til modernisering og økonomisk vekst hvor ideologiske og politiske forskjeller ble sett bort fra (Sutter 2005:40-41). Gjennom å innrette seg etter USA mot Sovjetunionen, og gi litt etter med hensyn til vanskelige forhold i Taiwan-spørsmålet, fikk Kina også god hjelp fra USA med tanke på

⁵ Kina ønsket ikke her bare å avvente, men også *bidra til å framskynde* en slik utvikling selv om de erkjente at dette ville være en meget lang prosess før den ville komme (Goldstein 2005:24).

tilførsel av teknologi og finansiell støtte. Også Japan bidro i denne perioden sterkt til slike moderniseringstiltak. Gjennom nittitallet fortsatte den gradvise moderniseringen av den økonomiske politikken, og i 2001 ble Kina medlem av WTO. Dette bidro til å gi en dramatisk økning i Kinas handelsvolumer og har i vesentlig grad bidratt til den markante økonomiske veksten som Kina har erfart de siste vel 20 år.

2.2 Historiske relasjoner mellom Kina og Japan

Mens Kina har en flere tusenårig tradisjon med sterke bånd til det asiatiske fastlandet og en tidligere hegemonisk posisjon i det gamle keiserrike, har forholdet til Japan ofte vært preget av mer eller mindre rivalisering og konflikter på tross av nære kulturelle og etniske røtter. Spesielt knyttet til kontroll over den koreanske halvøy har det vært flere konfliktfulle relasjoner mellom Kina og Japan (Hsiung 2007:2-5). I følge Kang (2010:47) førte dette også til at Kina ekskluderte Japan fra det “kinesiske system” i 1621,⁶ og gjorde Japan til “Øst-Asias utskudd”. Full krig ble det i 1894 hvor Kina i 1895 tapte ydmykende, inkludert aksept for en koreansk uavhengighet, avgivelse av Taiwan og enkelte øygrupper til Japan, og andre økonomiske sanksjoner som gav Japan privilegier (Hsiung 2007:5). I nærtid er imidlertid spesielt den japanske imperialismen på 1930-tallet med aspirasjoner om japansk hegemoni fortsatt i ferskt minne hos kinesere. Den japanske fremferden i denne krigen var også særlig brutal med nedslakting av kinesere i Nanjing som ett eksempel⁷ (ibid:7;Chu 2007:26-27). Konfliktfylte historiske relasjoner har derfor en stor betydning for forholdet mellom Kina og Japan og en sentral del av «et hundreår av ydmykelse» i perioden fra ca. 1860 til 1950 (Kang 2007:80-81). Under den kalde krigen var begge land i hovedsak fokusert på den militære trussel fra Sovjetunionen og bidro til å legge en demper på sikkerhetsmessige utfordringer i den interne relasjonen mellom Kina og Japan. Trusselen fra Sovjet gjorde også til at Kina så med velvillighet på tilstedeværelsen av USA og en sterk USA-Japan allianse som motvekt mot Sovjetunionen. Japan så på samme måte Kinas atomvåpen, missilprogram, og andre forsvarstiltak med mindre bekymring, selv om disse også kunne utgjøre en utfordring mot japansk sikkerhet (Sutter 2005:132). Normaliseringen førte likevel til et fokus på uoppgjorte forhold fra andre verdenskrig, og retur av Okinawa førte til en oppblomstring av ulike grupperinger som systematisk fokuserer på at Japan skal ta ansvar for sine handlinger på lik linje med Tyskland. I etterkant av den kalde krigen ble nittitallet preget av økende

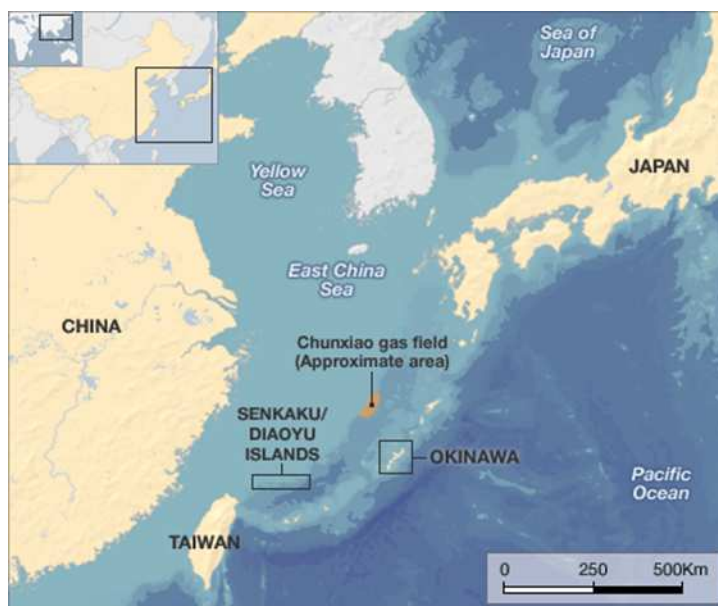
⁶ Selv om dette ikke betydde at all handel opphørte.

⁷ I Nanjing ble over 300 000 uskyldige kinesere massakrert i desember 1937.

nasjonalisme i begge land, økende økonomiske forbindelser, og en gryende oppmerksomhet rundt rivalisering ettersom Kina begynte å vokse (Sudo 2007:43-47). Fra historisk tid og tradisjonelt har Kina vært den ledende makt i Asia. Dette endret seg imidlertid på midten av 1800-tallet, blant annet grunnet at vestlige land utnyttet sine moderne teknologiske forsprang. Deretter kom også den japanske imperialismen, og tross sin historie har Japan i etterkrigstiden fungert som den ledende makt og økonomiske drivkraft i Øst-Asia frem til nå.

Den bilaterale relasjonen påvirkes også av territorielle og ressursmessige forhold. For det første er dette sterkt knyttet til Øst-Kinahavet, og da spesielt Senkaku/Diaoyu⁸ øyene. Dette er en territoriell disputt med lange røtter og strekker seg tilbake til 1800-tallet. Øyene er små men har stor strategisk betydning både mht. nærhet til strategisk viktige sjøveier (SLOC), og fordi det er rikelig med fiskeressurser og antakelser om store oljeforekomster i umiddelbar nærhet (Sutter 2005:136). For Kina er videre spørsmålet om Taiwans suverenitet særlig sensitivt. For Kina er dette et identitetsspørsmål og anser samlingen med Taiwan som det viktigste forholdet med hensyn til politikken om *ett* Kina. I og med at Japans allianse med USA er japanske holdninger og eventuelle allianseforpliktelser til Taiwan-spørsmålet et kritisk sikkerhetspolitisk forhold i relasjonen mellom Kina og Japan.⁹

Figur 1 - Senkaku/Diaoyu øyene og Chunxiao gassfelt

⁸ På japansk er navnet Senkaku, mens øyene på kinesisk side blir kalt Diaoyu.

⁹ En av Japans andre store usikkerheter og ansett som en stor trussel er Nord-Korea. Gitt historien og Nord-Koreas fiendtlige holdninger til sine omgivelser, er blant annet spørsmålet om Nord-Koreas atomvåpen program et sentralt tema i relasjonen mellom Japan og Kina, og et stadig tilbakevendende sikkerhetsspørsmål for de to land.

3 Regional sikkerhetskomplessteori

3.1 Regionale sikkerhetskomplesker (RSC)

Parallelt med et globalt systemnivå hevder Buzan og Wæver (2003) at regional sikkerhet eksisterer som et autonomt nivå, og i økende grad er fremtredende i internasjonal sikkerhetspolitikk. *Regional Security Complex Theory* (RSCT) legger videre, i følge Buzan og Wæver, et teoretisk grunnlag for bedre å forstå strukturen i internasjonal sikkerhetspolitikk og samspillet mellom det globale og regionale nivå. Et viktig formål med RSCT er derfor å etablere en referanseramme for å identifisere og vurdere endringer på det regionale nivå. Det sentrale utgangspunkt for RSCT er at siden sikkerhetstrusler oftere kommer fra geografisk nære omgivelser fremfor distanserte, vil tilfeller av gjensidig avhengighet mellom stater mht. sikkerhet¹⁰ normalt dannes i form av ulike regionalt baserte klynger, såkalte regionale sikkerhetskomplesker (RSC). Et RSC defineres som “*a set of units whose major processes of securitisation, desecuritisation, or both are so interlinked that their security problems cannot reasonably be analysed or resolved apart from another*”¹¹ (ibid:44). Av dette følger videre at prosesser av sikkerhetisering, og graden av gjensidig avhengighet i sikkerhetsspørsmål, vil være mye sterkere mellom statene *innenfor* sikkerhetskomplesket, enn i forhold til tilsvarende relasjoner mellom stater innenfor komplesket og stater *utenfor* komplesket. Dette gjelder både mønster av rivalisering som delte interesser (Buzan 1991:190). Et regionalt sikkerhetskomplesk kan godt bli sterkt påvirket eller til dels undertrykt av globale systempåvirkninger (såkalt *overlay*), men like fullt inneha en regional sikkerhetsdynamikk som er relativt autonom fra den globale systempåvirkningen. RSCT hevder med andre ord ikke at regionalt baserte sikkerhetsutfordringer alltid vil være de dominante sikkerhetsutfordringene, men at de alltid vil være med i bildet på en eller annen måte (Buzan og Wæver 2003:463; Väyrynen 1984:351-352). Det er derfor essensielt både å forstå hvilke mekanismer som tilhører hvilket nivå, og samspillet mellom nivåene (Buzan og Wæver 2003:4,52). Et av formålene med RSCT er blant annet å motvirke for stor vektlegging av forhold som tilhører det globale nivå, og sikre at lokale faktorer får sin rettmessige vekt i

¹⁰ Min oversatte formulering av begrepet “*Security interdependence*”

¹¹ Denne definisjonen fra 2003 er en utvidelse av den originale definisjonen fra 1998 for å nedtone et statssentrisk fokus på sikkerhet, og inkluderer et utvidet sikkerhetsbegrep mht. både trusler og aktører. Den originale definisjonen definerte et regionalt sikkerhetskomplesk som “*a group of states whose primary security concerns link together sufficiently closely that their national securities cannot reasonably be considered apart from another*” (Ibid:44).

sikkerhetsanalyser (ibid:47). Med hensyn til empiriske studier av regional sikkerhet, spesifiserer RSCT hva man skal se etter på 4 ulike analysenivåer.

- a) *Interne faktorer*, da spesielt knyttet til internt genererte sårbarheter. Den unike sårbarheten til en stat er med på å definere hva slags type sikkerhetstrusler den frykter og av og til gjør andre stater eller grupper av stater til trusler selv om disse ikke har noen fiendtlige intensjoner.
- b) *Stat-til-stat relasjoner*, som definerer regionen som regionalt sikkerhetskomples.
- c) *Regionens interaksjon med naboregioner*. Denne bør være av relativt lite omfang siden definisjonen tilsier at det er de intern-regionale forhold som er mer dominante, men kan likevel være omfattende dersom det er forhold som tilsier at en ekstern transformasjon er nærliggende.
- d) *Rollen til globale stormakter i regionen*, for å kunne si noe om samspillet mellom globale og regionale strukturer.

Disse fire nivåene konstituerer hva en kan kalle den faktiske sikkerhetskonnstellasjonen i et gitt sikkerhetskomples (ibid:51), og representerer et empirisk grunnlag for å fastsette sikkerhetskomplesets struktur og potensielle utvikling.

Den grunnleggende *strukturen* på et RSC defineres på grunnlag av fire variabler. For det første defineres sikkerhetskompleset gjennom 1) territorielle grenser, slik at det kan skilles fra andre RSC, videre 2) en anarkistisk struktur, som betyr at sikkerhetskompleset må bestå av to eller flere autonome enheter. Derneft defineres strukturen av 3) polaritet, som beskriver maktfordelingen mellom enhetene, og sist 4) den sosiale konstruksjonen,¹² som dekker mønstre av vennskap og fiendskap¹³ mellom enhetene (ibid:53). RSCT bygger således både på realistiske og konstruktivistiske teoritradisjoner. Som et utgangspunkt baserer teorien seg på realistiske perspektiver om maktbalanse og polaritet¹⁴ innenfor et sikkerhetskomples, men da i et regionalt perspektiv fremfor det globale. Samtidig trekker RSCT inn konstruktivistiske perspektiver gjennom bruk av teorien om *sikkerhetisering*, og behandler hhv. a) maktbalanse og b) sosiale relasjoner i form av vennskap og fiendskap som uavhengige

¹² På engelsk benevnt som “*social construction*”. På norsk vil jeg i vekslende grad benevne dette som sosial konstruksjon, sosial struktur, og sosial konfigurasjon, uten at dette indikerer at ordene har forskjellig mening.

¹³ På engelsk benevnt som “*amity*” og “*enmity*”

¹⁴ Definert som antall stormakter i systemet (Buzan og Wæver 2003:31)

variabler. Polaritet påvirker, men er ikke alene bestemmende, for karakteren på relasjoner mellom statene i sikkerhetskompleset (ibid:4). I mange tilfeller vil den historiske dynamikken i vennskap eller fiendskap være helt uavhengig av situasjonsbestemte maktforhold og inneha mer eller mindre selvstendig forklaringskraft på den sikkerhetspolitiske dynamikken. Der hvor slike forhold har betydning vil de også gjerne ha en sterkere påvirkning enn maktkalkulasjoner alene. Et eksisterende fiendskap vil imidlertid også kunne ha en forsterkende effekt på sikkerhetsdilemmaet (Jervis 1978:175;Hsiung 2007:16-17). Med vennskap menes relasjoner karakterisert fra genuint vennskap til forventninger om beskyttelse og støtte. Med fiendskap menes relasjoner basert på mistenksomhet og frykt. Midt mellom disse to ytterpunkter vil det foreligge forhold av mer nøytral og likegyldig karakter og således ikke ha stor selvstendig innvirkning på sikkerhetsdynamikken (Buzan 1991:189-190). Basert på disse to variablene vil RSCT videre gi et konseptuelt rammeverk for å klassifisere ulike typer av regionale sikkerhetskomples basert på sin struktur.

3.1.1 Sikkerhetisering

Begrepet “sikkerhetisering” tar utgangspunkt i et utvidet sikkerhetsbegrep. Kjernen i begrepet er at det relativiserer sikkerhetsbegrepet slik at *hva* som skal regnes som en sikkerhetstrussel er avhengig av hva eller hvem innenfor en politisk enhet som er objektet for trusselen, og i hvilken grad det gjennom diskursive prosesser fra såkalte *securitizing actors*, oppnås en aksept for at ekstraordinære politiske (sikkerhetspolitiske) tiltak kan benyttes for å håndtere trusselen. Begrepet sikkerhetisering refererer dermed til en diskursiv prosess som kvalifiserer sikkerhetstrusler ovenfor noe eller noen i en politisk enhet (Buzan og Wæver 2003:70-76:491). Denne relativiseringen innenfor sikkerhetsteorien tillater samtidig at mer enn militær maktbruk fra andre stater kan kvalifisere som sikkerhetstrusler, og at flere aktører enn staten, og flere områder enn statens territorielle integritet kan være objektet for sikkerhetstruslene.

3.2 Drivkrefter for strukturell endring

Med intern transformasjon menes at endringen i den grunnleggende strukturen skjer *innenfor* de territorielle grensene i det eksisterende sikkerhetskompleset. Dette kan bety vesentlige endringer i maktforhold som derav medfører endringer i polaritet, eller at de dominante mønstre av vennskap og fiendskap endres (ibid:53). Potensial for intern

transformasjon kan observeres ved å verifisere materielle betingelser for mulige endringer eller *status quo* i polaritet, og diskursive betingelser for potensielle endringer i sosiale relasjoner mht. vennskap eller fiendskap (ibid:67). En endring rundt slike forhold kan bety at det er funnet en løsning på et tidligere eksisterende fiendskap, eller at nye er oppstått. Alternativt er den ene aktøren blitt såpass stor og mektig at rivaliseringen nærmest kan overses¹⁵ (Buzan 1991:214).

Med ekstern transformasjon menes at de ytre grenser på sikkerhetskomplekset enten utvides eller innsnevres ved at medlemskapet endres. Som oftest skjer dette gjennom at to tidligere sikkerhetskompleks smelter sammen til ett (Buzan og Wæver 2003:53). Buzan og Wæver hevder at dette var tilfelle for Sør-Øst Asia og Nord-Øst Asia i løpet av 1990-tallet, slik at Øst-Asia ved inngangen til 2000-tallet kunne regnes som ett regionalt sikkerhetskompleks (ibid 2003:155-164). Potensial for ekstern transformasjon kan observeres ved å se på intensiteten av interregional sikkerhetsdynamikk. Der hvor slike er sjeldne og av lav intensitet er det liten sannsynlighet for endring av grensene til RSC. Om derimot interregional sikkerhetsdynamikk er hyppig og omfattende, intens og økende, er ekstern transformasjon mer sannsynlig (ibid:67).

3.3 Typologier av sikkerhetskomplekser

Basert på parameterne for struktur er det mulig å identifisere ulike typologier av regionale sikkerhetskompleks (Buzan og Wæver 2003:53-62). Når det gjelder grunnlag for å definere polaritet og maktbalanse, tar RSCT utgangspunkt i en realistisk tilnærming, men etablerer i tillegg et mer nyansert skille og *hierarki* mellom stormakter. Disse klassifiseres som hhv. “Supermakter”, “Stormakter”, og “Regionale makter”.¹⁶ Grunnlag for klassifisering baseres først og fremst på materielle kapabiliteter, men også på *faktisk utøvelse av handlinger i tråd med sin status*, og minst like viktig, *hvilken oppfatning andre stater har om klassifiseringen av en aktuell stat ved i hvilken grad staten inkluderes i vurderinger om maktpolaritet* (ibid:32-37).

Et *Standard RSC* vil inneholde to eller flere regionale makter, og domineres av en militær-politisk sikkerhetsagenda. Polaritet defineres gjennom antallet regionale makter fra unipolar til multipolar. Her vil unipolaritet bety at sikkerhetskomplekset kun inneholder én

¹⁵ Dette kan eksempelvis bli en økende realitet i den historiske relasjonen mellom India og Pakistan om India vokser såpass mye som det ofte refereres til, selv om Pakistans tilgang på atomvåpen forsinker en slik endring.

¹⁶ På engelsk benevnt som *Superpowers*, *Great powers* og *Regional powers*.

regional makt, men sikkerhetskompleskets sikkerhetsdynamikk vil imidlertid ikke *domineres* fra den unipolare regionale makten. Et standard RSC vil ikke inneholde en stormakt og kan inneha alle former av sosial konfigurasjon. Hovedtyngden av sikkerhetspolitikk er konsentrert rundt relasjonene mellom de ulike regionale maktene innenfor sikkerhetskomplesket. Disse sikkerhetspolitiske relasjonene setter agendaen for mindre stater i komplesket, og for en eventuell intervensjon fra stormakter eller supermakter.

Et *Centered RSC* vil komme i tre, potensielt fire former.¹⁷ De første to er spesialtilfeller av unipolar maktstruktur hvor det enten er en stormakt eller supermakt som er den dominerende makt. Forventningen er da at stormakten eller supermakten vil *dominere* regionen, og at andre makter ikke vil inneha tilstrekkelig med vekt til å definere en annen regional pol. Hovedaktøren er da primært opptatt av global sikkerhetsdynamikk og regionale forhold i varierende grad er mer undertrykt. En tredje form er meget spesiell hvor en region mer er integrert og dominert gjennom en institusjon enn ved en spesiell statsmakt. Pr. definisjon vil den sosiale strukturen da også være et *Security Community*. Sikkerhetiseringen vil være mer knyttet til trusler mot det samlede RSC, enn gjensidig intern sikkerhetisering av hverandre. Likhetstrekk ved alle de tre sentrerte RSC er at *sikkerhetsdynamikken er dominert fra et senter plassert internt i sikkerhetskomplesket*.

I et *Great Power RSC* vil polariteten bli definert ved at det finnes flere enn én stormakt innenfor et RSC, og sikkerhetsdynamikken mellom disse vil også spille direkte inn på globale kalkulasjoner og være en viktig faktor i den globale sikkerhetsdynamikken. Fordi stormakter er involvert vil det også være forventet at det vil være større grad av *spillover* til nærliggende regioner, og med andre ord høyere intensitet på interregionale forhold. Stormakts RSC er egentlig hybrider av det globale og regionale nivå. På mange måter kan de analyseres som standard RSC, men de både påvirker, og er en del av, det globale nivået i tillegg. I et *Great Power RSC* vil *spillover*-effekten sette litt til side regelen om at interregionale forhold ikke er så mye tilstede. Det er da heller *forventet* at stormaktene også vil involvere seg mye i nærområder utenfor eget RSC. Er effekten så intens og dominant at den totalt overskygger sikkerhetsdynamikken i nærliggende RSC vil sikkerhetskompleskene smelte sammen til *ett* nytt og større regionalt sikkerhetskomplesk.

Med hensyn til den sosiale strukturen i sikkerhetskomplesket, klassifiseres vennskap/fiendskap relasjoner i tre hovedkategorier (ibid:50;54), hhv. 1) *conflict formation*,

¹⁷ At en unipolar regional makt kan utvikle seg til å bli tilstrekkelig dominant for regionen uten å få status som stormakt kan prinsipielt også tenkes som en fjerde form, men var i følge Buzan og Wæver ennå ikke erfart.

2) *security regime*, og 3) *security community*. *Conflict formation* representerer i stor grad et tradisjonelt realistisk *balance of power* system (Buzan og Wæver 2003:469) og betyr at sikkerhetskomplekset karakteriseres av rivalisering, balansering og allianser i et opplevd sikkerhetsdilemma. Klassifiseringen er ikke avhengig av at statene i sikkerhetskomplekset *utelukkende* har sterke fiendebilder, men konfliktfylte relasjoner med frykt for krig og voldelige politiske relasjoner mellom statene i sikkerhetskomplekset vil gjerne dominere (Buzan 1991:218). Med *Security regime* i RSCT menes konkret en form for regulert relasjon i tråd med definisjonen av sikkerhetsregime gitt av Jervis (1982), og vil være en tilstand preget av et fravær av, eller i det minste en sterkt redusert tilstedeværelse av, sikkerhetsdilemmaet (Buzan 1991:175;218). Dette betyr ikke at relasjonene mellom statene er harmonisk og uten konflikt, men om konflikter oppstår er statene enige om å samarbeide for å håndtere dem, og forventer at de andre følger hva det er kommet til enighet om. Det må samtidig være en viss form for enighet om *status quo* blant de dominerende maktene, et ønske om å unngå krig, og en forventning om selvpålagte begrensninger når konflikter oppstår.

Security community er en tilstand som karakteriseres av at statene har et vennsksforhold hvor statene ikke lenger kan forestille seg at de skal krige med hverandre (Buzan og Wæver 2003:471). I praksis vil det bety at eventuelle uoverensstemmelser mellom statene er løst i en slik grad at ingen frykter, eller gjør forberedelser for, enten et politisk eller militært angrep mot hverandre (Buzan 1991:218). Empiriske tilfeller av en slik sosial struktur er de europeiske statene i EU. Inndelingen kan illustreres på følgende måte, hvor hver av de tre typene vil kunne befinne seg i én av de tre ulike formene for sosial konstruksjon:¹⁸

Tabell 1 - Typologier av regionale sikkerhetskompleks

Type RSC	Karakteristika	Eksempler (2003)
<i>Standard RSC</i>	Uni/Bi- eller multipolaritet bestemt av <i>regionale</i> stormakter	Midt-Østen, Sør-Amerika, Sør-Øst Asia, Sør-Afrika
<i>Centered RSC</i> a) Superpower b) Great Power c) Regional Power d) Institutional	<i>Sentrert</i> unipolaritet på hhv. a) Supermakt b) Stormakt c) Regional makt, ¹⁹ eller d) Institusjonell aktør	Eksempler på hhv. a) Nord-Amerika b) SUS, muligens Sør-Asia c) Ingen d) EU
<i>Great Power RSC</i>	Bi- eller multipolaritet bestemt av Stormakter	Pre-1945 Europa, Øst-Asia

¹⁸ Basert på Buzan og Wæver (2003:62). Unntaket vil være et *Centered RSC* basert på en institusjonell aktør som den dominerende makten. Sikkerhetskomplekset vil da pr. definisjon være et *Security Community*.

¹⁹ Dette tilfellet skiller seg fra et standard unipolar RSC ved at sikkerhetsdynamikken i sikkerhetskomplekset *totalt domineres* fra den unipolare regionale stormakten, mens i et standard RSC vil unipolaritet kun bety at sikkerhetskomplekset bare inneholder én regional stormakt. Som indikert fant ikke Buzan og Wæver noen empiriske tilfeller av et slikt sentrert RSC, men holdt muligheten åpen for at Sør-Afrika og Nigeria kunne være kandidater for slike regionale stormakter (2003:55).

4 Forskningsdesign

4.1 Metode

I denne oppgaven skal jeg foreta undersøkelser om maktbalanse og sosial struktur i relasjonen mellom Japan og Kina. For å finne ut av dette har jeg først og fremst valgt å benytte kvalitativ metode basert på ekspertuttalelser i sekundærlitteratur, i tillegg til enkelte primærkilder i form av offentlige dokumenter fra myndighetene i Kina, Japan og USA. For å få en indikasjon på om de vurderinger som gjøres kvalitativt også underbygges kvantitativt, vil jeg i tillegg foreta to mindre kvantitative undersøkelser med hensyn til både maktstruktur og sosiale relasjoner.

Når det gjelder *makt og polaritet* vil jeg gjøre undersøkelser på kategoriene militær makt, økonomisk makt, og politisk innflytelse. Basert på empirien fra disse områdene vil jeg foreta en samlet vurdering om eventuell polaritetsendring. Når det gjelder militær makt vil det i tillegg til vurdering av ressursbruk på militære formål gjøres kvalitative vurderinger mht. modernitet og egnethet i forhold til strategiske intensjoner og ambisjoner. Når det gjelder økonomisk makt baserer undersøkelsen seg først og fremst på oppdatert tallmateriale om makroøkonomiske forhold som BNP og handel. Jeg har derfor innhentet økonomisk statistikk og behandlet dette selv da sekundærlitteraturen ikke inneholder så oppdaterte tall. Min valgte tilnærming til å finne utviklingstrekk i politisk innflytelse baseres på ekspertuttalelser om blant annet relativ innflytelse på, og evne til å få beslutninger i, internasjonale institusjoner og bilaterale relasjoner i tråd med egne interesser.²⁰ Den politiske makten i form av innflytelse antas også til dels å være i samvariasjon med nivå på militær og økonomisk makt, og følgelig være en gitt følgekonssekvens av disse. Evnen til å utnytte maktpotensial fra disse over i politiske beslutninger og arenaer er likefullt også en egenskap i seg selv slik at en samvariasjon ikke er gitt. Intensjoner, villighet og evne til å utnytte seg av et maktpotensial for å ivareta egne interesser vil imidlertid også spille inn mht. en stats *reelle* makt ovenfor andre stater, og hvordan andre stater vil evaluere makten til en gitt stat. Som del av vurderingen av politisk innflytelse blir derfor også forhold rundt identitet og strategisk kultur tatt hensyn til. For å gi en indikasjon på om de vurderinger som foretas kvalitativt i oppgaven

²⁰ Dette kunne også vært løst med kvantitativ studie av en omfattende mengde med case eller valgt ett eller to case som kvalitativ metode.

rundt maktstruktur også underbygges ved en kvantitativ tilnærming, vil jeg supplere undersøkelsen med å foreta en *beregning* av makt basert på en maktmodell av Chang (2004).

Når det gjelder undersøkelser om den *sosiale strukturen* vil den i hovedsak basere seg på kvalitativ metode gjennom dokumentstudier av primærkilder og sekundærkilder som omtaler aktørenes uttalelser og handlinger relatert til hverandre. Faktiske handlinger og graden av gjensidig sikkerhetisering vil videre kvalitativt evalueres opp mot ulike forutsetninger gitt av Jervis (1982) for å klassifisere en sosial struktur som sikkerhetsregime. For å understøtte de kvalitative undersøkelsene av aktørenes diskurs og uttalelser fra eksperter, vil jeg i tillegg presentere og delvis foreta en avgrenset kvantitativ undersøkelse av faktiske bilaterale hendelser, for å avdekke *trender* i den sosiale relasjonen mellom Kina og Japan. Jeg baserer meg da på en videreføring av en allerede utarbeidet undersøkelse og tallmateriale som strekker seg frem til og med 2005 (Wan 2006). Basert på metodebeskrivelsen til Wan vil jeg komplementere undersøkelsen for 2006-2011.

4.2 Datamateriale

Vurdering av militær makt vil baseres på faktisk ressursbruk på militære formål, samt sekundærlitteratur fra eksperter og anerkjente institusjoner, samt enkelte primærkilder som Japans forsvarsplaner, og offisielle *white papers* i Kina. Jeg har ikke funnet engelskspråklige kinesiske kilder for konkret analyse av egne militære kapasiteter utover myndighetenes *white paper*, eller vurderinger på et militærstrategisk nivå. Militære kapasiteter baseres derfor i hovedsak på høringsrapporter for den amerikanske senatskomiteen som håndterer oppfølging av Kinas militære utvikling. Sekundærlitteratur fra eksperter inkluderer både amerikanske, japanske og kinesiske eksperter innenfor sikkerhetspolitikk. Mange er ansatte ved anerkjente «tenketanker» og institutter med Asia som spesialfelt. For å innhente informasjon om Kinas og Japans ressursbruk på militære formål isolert sett benyttes statistikk fra SIPRI. Økonomidata for øvrig er i all hovedsak basert på tall fra *Asian Development Bank* (ADB). Enkeltuttak fra dette er angitt. Når det gjelder datamateriale for å fullføre undersøkelsen til Wan har jeg tatt utgangspunkt i Wan's egne kildehenvisninger. Som kildehenvisning viser Wan til foruten hjemmesidene til de respektive utenriksdepartementene, til jevnlig utgitte "*Comparative Connections: An E-Journal on East Asian Bilateral Relations*" utarbeidet av *the Pacific Forum of the Center for Strategic and International Studies, CSIS* (Wan 2006:17; 352). For å videreføre den kvantitative målingen av utviklingen fram mot 2011 har jeg valgt å

benytte datamaterialet fra CSIS. Jeg har da gått gjennom daglige hendelser beskrevet i de kvartalsvise rapportene fra Volum 8 til Volum 13²¹ (CSIS 2006-2011), og gitt verdier til sentrale hendelser iht. Wan's poengskala. For å få kun én tallverdi for året som helhet, angis dette etter en skjønnsmessig vurdering av samtlige verdier som er registrert i det aktuelle året. Som Wan selv beskrev ble ikke verdien for året utledet matematisk, men basert på skjønn.

4.3 Begrepsavklaring

4.3.1 Makt og maktbalanse

Selv om Buzan og Wæver ikke direkte definerer begrepet makt i sin redegjørelse for RSCT, er det likevel klart at de ikke bare legger til grunn objektive materielle størrelser. De bringer også inn prosessrelaterte elementer som at *en stat må opptre som stormakt*, og relasjonelle forhold som *hvordan andre oppfatter og definerer en stat* i sine egne kalkulasjoner om makt. Dette harmonerer i stor grad med den forståelsen også Hart & Jones (2011) knytter til maktbegrepet i sin analyse av hvordan de nye voksende maktene oppnår større innflytelse (2011:68-69), og hvordan Goldstein i tråd med Wohlforths arbeid om dette (Goldstein 2005:69) beskriver den viktige betydningen av *oppfattet* makt.

I sin definisjon på *Supermakt* hevder Buzan og Wæver (2003:34-35) at staten trenger et bredt spekter av kapabiliteter over hele det internasjonale system, og må besitte førsteklasses militære kapabiliteter og en økonomi som kan understøtte det.²² Materielle maktkapabiliteter vil dermed være multidimensjonal hvor også økonomisk makt er sentralt i tillegg til militær makt²³ i tråd med Wohlforth (1999:7). De må være kapabel til, og også utøve, militær og politisk makt på et globalt plan inkludert kilde til verdier som det internasjonale system er fundert på, og oppfattes både av seg selv og andre som en supermakt. Supermakter vil gjerne være involvert i sikkerhetiseringsprosesser i alle, eller tilnærmet alle regioner, enten som trussel, garantist, alliert, eller ved å ha foretatt en intervensjon.

Når det gjelder definisjon av *Stormakt* henviser Buzan og Wæver (2003:35-36) til at dette er et nivå hvor staten i motsetning til en supermakt ikke trenger å ha store kapabiliteter i

²¹ Jeg har da plukket ut E-brevene for *Japan-China relations*. Frem til 2011 var det kvartalsvise rapporter, mens fra 2011 har CSIS gått over til tertialsvise rapporter.

²² Buzan fremhever også (1991:212;242) at spesielt asymmetriske vekstrater blir en sentral komponent i vurderinger av maktbalanse.

²³ Se også Ong (2007:17) som argumenterer for at økonomisk sikkerhet i økende grad er blitt viktig og på mange måter også har ført til en utvisking av skille mellom "high politics" og "low politics" med hensyn til at økonomiske saker ofte får forrang fremfor politiske (forsvarspolitik).

alle sektorer og trenger ikke være aktive i alle deler av det internasjonale system, men har til dels store kapabiliteter på enkelte områder. Skillet mot regionale makter er først og fremst at de av andre blir inkludert i globale maktkalkulasjoner, og vanligvis at det finnes et potensial for framtidig utvikling til supermaktstatus på kort eller mellomlang sikt. *Regionale makter* har stor innvirkning på regional sikkerhetsdynamikk, og vurderes og involveres av makter høyere i hierarkiet først og fremst med hensyn til dét, og ikke i maktkalkulasjoner på et høyere systemnivå. I tillegg vil også eksterne aktører kunne påvirke maktbalansen ved å øke makten til en aktør i sikkerhetskomplekset enten direkte via distribusjon av våpen eller involvering av egne styrker. Hvilker imidlertid makstrukturen på en slik ekstern involvering blir varigheten samtidig betinget av fortsatt involvering fra det eller de land som er eksternt involvert med styrker (1991:213-216). Likeledes vil atferdskomponenten i kvalifiseringen av makt gi åpning for at en pol ikke må bestå av en stat, men kan også være definert av antall allianser i systemet (Buzan og Wæver 2003:32). Slik beskrivelsen av makt fremstår, antas det at Buzan og Wæver også legger til grunn en relativ forståelse for makt i tråd med Baldwin (2002:178) med hensyn at makten ikke bare er ressursorientert men består av mange dimensjoner. Når det gjelder militær makt vil dette da ikke bare bety totale ressurser brukt på militære formål. De militære styrkene og strukturene (kapasitetene) må også være relevant for de sikkerhetspolitiske og forsvarspolitiske målsetningene. Å være relevant betyr da å være effektive med hensyn til de sannsynlige konfliktscenario som eksisterer. Innenfor politisk makt vil dette også bety at maktbegrepet bør inkludere et element av “*soft power*” i betydning av *image* og omdømme som strategisk ressurs hvor makten ligger i et lands evne til å oppnå hva det søker gjennom sin tiltrekningskraft (Wang 2011:1). I denne oppgaven legger jeg derfor til grunn i maktbegrepet at det både må inneholde en materiell komponent, en evne til å utnytte maktpotensialet i interaksjon med andre, og evne til å oppnå resultater i tråd med egne interesser.

4.3.2 Konfliktformasjon

Med en sosial struktur klassifisert som konfliktformasjon, mener Buzan og Wæver (2003:489) “*et mønster av gjensidig avhengig sikkerhetsrelasjoner formet av frykt for krig og forventninger om bruk av vold i politiske relasjoner*”.²⁴ I et gitt sikkerhetskompleks er det en rekke potensielle sosiale relasjoner basert på vennskap og fiendskap som definerer gjensidig

²⁴ Min oversettelse

sikkerhetspolitisk avhengighet. Disse kan i teorien strekke seg fra kaos til et sikkerhetsfellesskap som EU. Ved kaos vil hele komplekset være preget av at samtlige relasjoner preges av fiendskap i form av mistenksomhet, trusler om bruk av militær makt, direkte voldelige konflikter, og alle er fiender med alle. I praksis er dette en sjelden tilstand, men innenfor et sikkerhetskompleks vil likevel slike fiendtlige relasjoner og konfliktformasjoner kunne forekomme mellom enkelte aktører. I en sosial struktur karakterisert som konfliktbaserte formasjoner vil fiendtlige relasjoner forekomme og kan til dels også være dominante, men vennskapelige relasjoner er også mulige. Det sentrale punkt for defineringen av sikkerhetskompleksets sosiale struktur vil imidlertid gjerne være hvilken type relasjon som eksisterer mellom de dominante statene i sikkerhetskomplekset, og også hvorvidt disse er tilbøyelige til å ekspandere eller stabilisere sine egne interesseområder med bruk, eller trusler om bruk, av militære virkemidler (Väyrynen 1984:346) for å oppnå egne interesser. Dersom relasjonen mellom de stater som definerer kompleksets polaritet er preget av fiendskap og konfliktbasert, vil relasjonen også forsterke tilstedeværelse av sikkerhetsdilemmaet og et sikkerhetspolitisk landskap preget av klassiske realistiske vurderinger om maktbalanse.

4.3.3 Sikkerhetsregime

Er sikkerhetskomplekset derimot karakterisert som et sikkerhetsregime representerer dette at relasjonen mellom de dominerende statene i komplekset er av en markert annen sosial struktur enn konfliktformasjoner. Buzan og Wæver (2003:492) definerer dette som *“mønstre av gjensidig avhengig sikkerhetsrelasjoner som fortsatt blir formet av frykt for krig og forventninger om bruk av vold i politiske relasjoner, men hvor slik frykt og forventninger er lagt bånd på av omforente sett av regler for handling, og forventninger om at disse reglene blir fulgt.”*²⁵

For Buzan og Wæver (Buzan 1991:218) betyr dette en tilstand hvor statene samarbeider om å håndtere sine uoverensstemmelser og å unngå væpnede konflikter. Dette gjøres ved å dempe effekter av sikkerhetsdilemmaet gjennom egne handlinger og tolkninger av andres handlinger. På den måten vil et sikkerhetsregime preges av en tilstand med et fravær av, eller i det minste et sterkt redusert, sikkerhetsdilemma. Jervis definerer sikkerhetsregime som *“(…) those principles, rules, and norms that permit nations to be*

²⁵ Min oversettelse

restrained in their behavior in the belief that others will reciprocate". Dette vil med andre ord si at det forefinnes tilstrekkelig med prinsipper, regler og normer knyttet til relasjonene at det tillater stater å legge begrensninger på sine handlinger fordi de tror, *og har reell tillit til*, at andre vil gjøre det samme. De vil dermed ikke bli utnyttet av andre stater for sin selvpålagte begrensning. En slik tilstand og atferd mellom statene vil videre underbygge at maktbalansen ikke alene vil bestemme statenes atferd ovenfor hverandre, men gi større handlingsrom for ulike valg og også bruk av institusjoner som mekanismer for å begrense og regulere statenes atferd (Jervis 1982:357-358). Da Buzan og Wæver i utgangspunktet karakteriserte den sosiale strukturen i sikkerhetskomplekset i Øst-Asia til å være *conflict formation*, vil undersøkelsene og drøftelsene i denne oppgaven knyttet til sosial struktur først og fremst rettes mot å vurdere om Jervis' betingelser for et sikkerhetsregime kan sies å oppfylles. Er ikke dette tilfellet vil enten nullhypotesen eller alternativ hypotese "a" om ingen endring i sosial struktur være gjeldende.

4.4 Operasjonalisering av variabler

4.4.1 Avhengig variabel – sikkerhetskompleksets struktur

I henhold til *RSCT* vil strukturen pr. definisjon endre seg dersom det forekommer en endring på de uavhengige variablene polaritet eller sosial struktur. En endring vil kunne gi ulike typer av regionalt sikkerhetskompleks basert på kombinasjonsmuligheter av verdier på de ulike variablene. Enhver endring vil uansett medføre en såkalt intern eller ekstern transformasjon.²⁶ Da strukturen på et sikkerhetskompleks i henhold til *RSCT* normalt er relativt stabil, er jeg først og fremst opptatt av om det i det hele tatt er grunnlag for å si at det skjedd en endring. I denne oppgaven definerer jeg derfor avhengig variabel dikotomisk mht. at strukturen på det regionale sikkerhetskomplekset kun vil ha to mulige utfallsrom basert på vurderingene av de uavhengige variablene. Strukturen vil da være enten 1) uendret – *status quo*, eller 2) være gjenstand for intern transformasjon grunnet dikotome endringer i enten polaritet, sosial struktur, eller begge. Enhver endring i verdi på uavhengig variabel vil følgelig medføre endring på avhengig variabel.

²⁶ Muligheten for ekstern transformasjon er holdt utenom oppgaven og vil ikke blir undersøkt.

	<i>Uavhengig variabel 1</i> Polaritet - mulige utfall	<i>Uavhengig variabel 2</i> Sosial konstruksjon - mulige utfall	<i>Avhengig variabel</i> RSC struktur - mulige utfall
1	Bipolar	Konfliktbasert	Ingen endring
2	Bipolar	Sikkerhetsregime	Endring
3	Unipolar	Konfliktbasert	Endring
4	Unipolar	Sikkerhetsregime	Endring

4.4.2 Uavhengig variabel 1 – Polaritet (maktbalanse)

Buzan og Wæver (2003) definerte sikkerhetskomplekset i Øst-Asia til å være bipolar med hhv. Kina og Japan som to stormakter i to regionale maktpoler. Undersøkelsen vil derfor først og fremst konsentrere seg om å undersøke hvorvidt Kina i 2010/2011 kan sies å ha oppnådd en maktstatus som gir en unipolar struktur i regionen basert på absolutte og relative endringer på hhv. militær makt, økonomisk makt, og politisk innflytelse, sett ift. ca. 2000/2001 (som antas å være den tidsperioden datagrunnlaget til Buzan og Wæver er basert på).

For å vurdere militær makt vil jeg ta utgangspunkt i totale ressurser brukt på militære formål i form av militære budsjetter. Dernest vil ressursbruk også vurderes i en sammenheng med de militære kapabilitetens grad av relevans og modernitet innenfor tradisjonelle kapasitetsinndelinger. Til sist vil også eventuell makt som kan utledes av alliansefaktorer vurderes. Når det gjelder økonomisk makt vil jeg måle dette først og fremst gjennom størrelse og betydning for andre økonomier i Øst-Asia. Dette vil bli målt via total størrelse på BNP og handel, samt størrelse på hhv. Kina og Japans interregionale handel og investeringer. Når det gjelder andre økonomier i Øst-Asia vil dette være avgrenset til de seks største økonomiene i ASEAN²⁷ og Sør-Korea. I enkelte sammenligninger vil det også bli tatt hensyn til handelen i og med Hong Kong, som på mange måter kan regnes som en del av Kina, men i økonomisk statistikk blir holdt atskilt. Når det gjelder politisk innflytelse vil denne vurderes skjønnsmessig på grunnlag av antatt evne og vilje til å utnytte materiell maktbase i bilaterale relasjoner for å oppnå politiske resultater, samt grad av innflytelse og gjennomslag innenfor regionale og globale institusjoner. Vurderingen på politisk innflytelse gjøres utelukkende basert på ekspertuttalelser.

I “*A Measure of National Power*” av Chang (2004) testes validiteten på ulike kvantitative modeller for *beregning* av en stats maktstatus. Den anbefalte modellen basert på

²⁷ Dette vil si Thailand, Indonesia, Malaysia, Vietnam, Singapore, og Filipinene. Disse står for 98 % av total import og eksport i ASEAN (ADB 2011).

BNP, befolkningstall, areal og utgifter til militære formål er data som er lett tilgjengelig.²⁸ Basert på Changs formel beregnes en maktkoeffisient for perioden 1990–2010, med oppdatert datagrunnlag fra Verdensbanken og SIPRI.

$$\text{Power} = (\text{Critical mass} + \text{Economic Strength} + \text{Military Strength})/3$$

hvor;

$$\text{Critical mass} = (i's \text{ POPU})/(\text{world total}) \times 100 + (i's \text{ AREA})/(\text{world total}) \times 100$$

$$\text{Economic Strength} = (i's \text{ GNP})/(\text{world total}) \times 200$$

$$\text{Military Strength} = (i's \text{ ME})/(\text{world total}) \times 200$$

4.4.3 Uavhengig variabel 2 – Sosial struktur

Identifisering av sosial struktur gjennom mønstre på venn/rival/fiende relasjoner vil baseres på analyse av utviklingstrekk på faktiske hendelser og gjensidig sikkerhetisering mellom Kina og Japan. Utgangspunktet for Buzan og Wæver (2003) var at den sosiale strukturen i Øst-Asia var definert som *conflict formation*. Da oppgavens problemstilling er knyttet til om det er skjedd en *endring*, vil den metodiske tilnærming være å vurdere om relasjonen er endret i tilstrekkelig grad til at den kan klassifiseres som å eksistere i et sikkerhetsregime eller ikke. Vurderingskriteriene for klassifiseringen vil da ta utgangspunkt i de fire forutsetninger for sikkerhetsregime beskrevet av Jervis. For det første 1) må det finnes en uttrykt vilje hos de involverte stormaktene til å få etablert et slikt sikkerhetsregime, og foretrekke en tilstand hvor relasjoner mellom statene i større grad foregår i et regulert miljø fremfor en tilstand hvor alle stater kun opptrer individualistisk og etter egne interesser uten hensyn til andre. Videre 2) må aktørene også tro, og ha tillit til, at andre deler verdien fellesskapstilnærming til sikkerhet og samarbeid. På den måten kan mistenksomhet og spekulasjoner om intensjoner som kilde til sikkerhetsdilemmaet unngås. Selv om stormaktene også *tilsynelatende* er tilfreds og slår seg til ro med å opprettholde *status quo* må også 3) troen på ekspansjon som sikkerhetsstrategi være fraværende. Som siste betingelse må også 4)

²⁸ Det finnes en rekke modeller for kvantitativt å måle makt hos stater. Se f. eks, *Composite Index of National Capability (CINC) score* fra *The Correlates of War Project* basert blant annet på arbeid til J. David Singer. <http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/Capabilities/nmc3-02.htm>

Mange av modellene er imidlertid ganske komplekse og krever omfattende datainnhenting. Denne oppgaven har imidlertid valgt en kvalitativ tilnærming til forskningsspørsmålet, og nevnte beregning av makt er kun inkludert som et mindre bidrag for å gi indikasjon på den kvalitative undersøkelsens validitet.

stormaktene anse væpnet konflikt og individuell søken etter sikkerhet anses som kostbart. Ved å legge til grunn kvalitative vurderingskriterier til betingelsene, vil disse bli skjønnsmessig vurdert opp mot om betingelsen sannsynligvis er tilstede eller ikke. Den samlede konklusjon for sosial struktur baseres tilslutt på en helhetlig vurdering for å kvalifisere den sosiale strukturen som enten *conflict formation* eller *security regime*.

Nr	Betingelse	Kriterier
1	Intensjon og vilje	At Kina og Japan i stor grad gjennom uttalt politikk <i>og</i> faktisk handling viser intensjoner og politisk vilje til multilateralt sikkerhetssamarbeid fremfor en tilstand hvor de opptre individualistisk og etter egne interesser uten hensyn til andre. Som stormakter i regionen må dette også bety at de tar et felles ansvar for å lede en håndtering av konkrete sikkerhetsutfordringer i regionen.
2	Grad av tillit	At Kina og Japan i stor grad gjennom uttalt politikk <i>og</i> faktisk handling uttrykker gjensidig tiltro og tillit til hverandres oppslutning om, og engasjement for, et multilateralt sikkerhetssamarbeid i regionen.
3	Troen på ekspansjon	At verken Kina og Japan i uttalt politikk <i>eller</i> faktisk handling gir inntrykk av å ha offensive og ekspansive sikkerhetsstrategier.
4	Kost/nytte vurderinger	At verken Kina og Japan er i en posisjon hvor bruk av væpnet makt vil være et kosteffektivt virkemiddel for å oppnå egne interesser. Bruken av væpnet makt må oppfattes som for kostbart ift. andre virkemidler for å oppnå samme nytte.

I sin kvantitative undersøkelse av mønstre og trender i relasjoner tar Wan (2006:11) utgangspunkt i *interaksjonene* (definert som gjensidige *handlinger* eller *transaksjoner*²⁹ mellom aktører) mellom Japan og Kina. På bilaterale politiske interaksjoner foretar Wan en periodisert kvantifisering av sentrale, konkrete, relasjonelle handlinger for å få frem oppturer og nedturer i forholdet på myndighetsnivå. Hendelsene klassifiseres på en ti-punktskala med verdier fra +5 som maksimal positiv til -5 som uttrykk for maksimal negativ hendelse. I angivelsen av poengverdi vil flere hendelser innenfor ett år veies opp mot hverandre. Ved å ha både en linje for hendelser av samarbeidende karakter og en linje for hendelser som er konfliktorientert, unngås likevel at disse “utflater hverandre”. Mindre negative hendelser som

²⁹ Wan gjør her et tydelig skille mellom handlinger utført av identifiserbare aktører (gjærne myndighetspersoner) og transaksjoner som er knyttet til mer upersonlig interaksjon i form av økonomiske transaksjoner, turisme, studentutveksling, og annen kulturell utveksling.

følger som en direkte konsekvens av samarbeidsinitiativ reduserer likevel verdien på den opprinnelige positive hendelsen, men karakteriseres ikke som en konfliktrelatert hendelse. Likeledes vil kompromisser etc. i direkte følge av en konfliktrelatert hendelse kunne redusere den negative verdien på en konfliktfull hendelse, men ikke i seg selv være en hendelse som teller som positive samarbeidshendelser.

Figur 2 - Wan's verdiskala for hendelser

- 5 = Kjempe væpnede konflikter sammen mot andre
- 4 = Allianse, genuint politisk partnerskap
- 3 = Sentral hendelse for å forbedre relasjon (eks. normalisering, avtaler, traktater)
- 2 = Suksessfulle offisielle besøk
- 1 = Kompromisser over tvister/disputter
- 1 = Verbal kritikk
- 2 = Diplomatiske press, tvister/disputter
- 3 = Økonomiske sanksjoner, alvorlige tvister/disputter
- 4 = Trusler om militær maktbruk, opphevelse av diplomatiske forbindelser
- 5 = Væpnet konflikt med hverandre

4.5 Validitet og reliabilitet

Å bruke ressursbruk på militære formål og BNP som uttrykk for hhv. militær og økonomisk makt er relativt vanlig. Samtidig gir dette kun en indikasjon på maktpotensial. Ved i tillegg å inkludere kvalitative vurderinger av militære kapasiteter ift. de strategiske interesser, samt forhold knyttet til økonomisk handel som indikator på relativ økonomisk betydning og avhengigheter, øker validiteten på evalueringen av makt. Ved også å inkludere vurderinger tilknyttet politisk innflytelse som uttrykk for evne til å utnytte maktpotensial anses validiteten å øke ytterligere selv om det også antas å være en samvariasjon her. For å innhente informasjon om Kinas og Japans ressursbruk på militære formål isolert sett benyttes statistikk fra SIPRI,³⁰ og ikke offisielle tall fra myndighetene, da offentlig informasjon om ressursbruk til slikt formål kan ha en tendens til å bli underkommunisert. Særlig er Kina blitt

³⁰ Det er en rekke kildemuligheter for å finne statistisk informasjon om ressursbruk på forsvarsformål. Fellestrekk for de fleste uoffisielle oversikter er at de mener Kina systematisk underkommunerer hvor mye de bruker på slikt formål selv om det er en trend at åpenheten er blitt bedre de senere år. Det kan imidlertid også bemerkes at *Institute for National Strategic Studies*, INSS (2011) i en rapport om “transparency” i kinesiske *white papers* vurderer Kinas siste offisielle rapportering i 2010 som å være mindre åpen enn rapporten fra 2008. Om dette er en tilfeldig eller bevisst handling fra Kina i tråd med sin økte kapasitet kan det kun spekuleres i. SIPRIs statistikk er ofte henvist til å anses som en pålitelig kilde og jeg har derfor valgt å benytte denne for både Kina og Japan. I rapporten fra det amerikanske Forsvarsdepartementet (MOD 2011) til den amerikanske senatskomiteen anslår de imidlertid Kinas ressursbruk til å være enda høyere enn hva SIPRI har estimert. Begge ligger betydelig over hva offisielle tall fra kinesiske myndigheter rapporterer.

kritisert for dette (MOD 2011b:41). For økonomiske tall har jeg av hensyn til pålitelighet og for å sikre at jeg bruker sammenlignbare tall,³¹ gjennomgående valgt å benytte tallmateriale fra *Asian Development Bank (ADB)*. Ikke minst gjelder dette med hensyn til omgjøring av lokal valuta til US\$ slik at tall blir sammenlignbare. Av praktiske hensyn har jeg på de fleste steder valgt å benytte den amerikanske tallangivelsen US\$ billioner, i stedet for å bruke norsk betegnelse som vil være milliarder dollar (1 US\$ billion = 1 milliard dollar). Tallene fra ADB er innhentet i nedlastbare *country reports* som gir makroøkonomisk informasjon individuelt for hvert land, oppbygd etter de samme prinsipper. Det vil også si at alle sammenstillinger av tall innad, og på tvers av land, samt tabeller og figurer i oppgaven er utarbeidet av meg. Til *beregningen* av makt har jeg brukt tall på BNP og populasjon fra Verdensbanken, areal fra Wikipedia, og militærutgifter fra SIPRI.

Med hensyn til offentlige dokumenter vil validiteten avhengige av hvor oppriktig offisielle kilder er for faktiske holdninger og politikk. Normalt er slike dokumenter i liberale demokratier relativt pålitelige, selv om det også der vil kunne være forhold som holdes unna offentligheten. Graden av pålitelig informasjon og valideten ift. faktisk politikk anses imidlertid å bli utfordret mest med hensyn til offentlige dokumenter relatert til Kina. Imidlertid øker validiteten om ekspertuttalelser understøtter hva som sies og ikke tydelig avviser det som er uttalt eller skrevet.

³¹ For enkelttilfeller hvor dette ikke er tilfelle vil dette være spesifisert konkret og omtalt.

5 Empiriske data

5.1 Kina

5.1.1 Kinesisk identitet og strategisk kultur

Kina har en flere tusen år lang historie som i varierende grad vil være med å forme hva en kan kalle Kinas identitet. I moderne tid fremheves gjerne at det siste århundre har vært et århundre med ydmykelse og skam for et tidligere så mektig rike, forårsaket av Japan og vestlig imperialisme (Kang 2007:80-81). Kinesisk kultur og tradisjon har imidlertid dype og stolte røtter i en tidlig utviklet sivilisasjon med en sterk identitet til en høyverdig kinesisk sivilisasjon basert på et hierarki hvor den kinesiske kulturen representerte den eneste og høyeste samfunnsorden (Kim 2008:37-40). Ifølge Wang (2011:14-19) har også den konfusianske kulturen dominert den politiske diskursen i Kina siden Han dynastiet for to tusen år siden, og er en viktig del av Kinas identitet som fredselkende, defensive og pasifistiske. Det kinesiske historiske hegemoniet påstås derfor å være vennligsinnet, og den kinesiske identitet er også sterkt knyttet til en stolthet over egen tidligere storhet og konfusianske tradisjon. Henblikk på dette kan også ses i Kinas strategidokument "*China's Peaceful Development*" (CHN 2011b), og det er i Kina en sterk fortelling knyttet til den store gjenoppbyggingen av folk og land i en historisk tilbakekomst (Wang 2011:4).

Ut over en sterk følelse av stolthet over tidligere storhet og følelsen av et århundre med ydmykelse er det på den annen side også klare tegn på en pragmatisk realpolitisk linje med fokus på nasjonal styrke og stormaktmentalitet, i motsetning til en ideologisk eller idealistisk tilnærming. Dette har også ført til en sterk identitetsfølelse knyttet til suverenitet og Kina som én nasjonal enhet (Kang 2007:81;93-94), men også en nasjon som ønsker å leve i fred og harmoni med sine omgivelser som en aktiv og ansvarlig deltaker i det internasjonale system (CHN 2011b:kapittel 1), og en evne og vilje til å lære og å utnytte det beste fra andre, men samtidig gjøre sin egen vri på det, gjerne i en forbedret utgave. I følge Chin & Thakur (2010:119) har Kina vist en imponerende evne til å lære og tilpasse seg de internasjonale spillereglene som foreligger. Wang (2011:181;208-209) konkluderer også i sin studie om den kinesiske defensive kultur i forhold til realisme, at strukturell realisme både er og har alltid vært en god indikasjon på kinesisk handlemåte. Dette støttes også av Yang (2010a:141) selv om han også påpeker at indre forhold spiller en større rolle i Kina og en analyse av kinesisk

utenrikspolitikk, enn i en tradisjonell realistisk tilnærming. Den konfusianske kulturen har ikke hindret kinesisk bruk av makt, og kulturen vil sannsynligvis ikke være så bestemmende for faktisk strategi. Kina vil nok derfor med stor sannsynlighet oppføre seg som normale makter, hvor også interesser og intensjoner vil kunne endre seg med graden av makt. I hele etterkrigstiden har Kina også vist en tydelig pragmatisme og en interessebasert tilnærming for hvilken kurs og overordnet strategi som ble valgt (Goldstein 2005:14-26).

En annen viktig del av kinesisk kultur er evnen til strategisk tenkning for å utnytte egne egenskaper optimalt i forhold til motstanderens egenskaper, og hvor en utnytter alle muligheter med minst mulig unødvendig bruk av egne kapasiteter for å oppnå de strategiske mål, helst ved å utnytte motstanderens svake punkt og inneha initiativet (Lai 2004:3; Bush 2010:114-115;225). I tilknytning til dette er det også en lang tradisjon i Kina å være opptatt av *comprehensive national strength* (Ong 2007:11-21; Yang 2010b) som betyr flerdimensjonal balansert makt, og samtidig en tydelig og klar forståelse av de til enhver tid reelle maktforhold i de strategiske omgivelsene. I sin beskrivelse av Kinas endrede holdning til det internasjonale samfunn generelt og til USA spesielt, legger Sutter (2005:15-17) også stor vekt på Kinas evne til å ha et langsiktig strategisk perspektiv. Han siterer blant annet Qian Qichen som var en tidligere utenrikspolitisk leder³² i omtale av relasjonen med USA;

“First, the foundation for cooperation between China and the United States does not change; second, (...) contradiction between China and the United States does not change; and third, the two-faced nature of Washington’s China policy does not change (...) the starting point is our basic interests (...) we must make it a contest of wit and courage, but not that of temper; seek not the gratification of the moment; and pursue not the victory of a day”.

Dette underbygger antakelsen om at den strategiske kulturen i Kina er tålmodig og avventende til de er sterke nok til å tydeliggjøre egne interesser. Den tidligere lederen Deng Xiaoping fremhevet blant annet (MOD 2011b:17); *“observe calmly; secure our position; cope with affairs calmly; hide our capabilities and bide our time; be good at maintaining a low profile; and never claim leadership”*. Her kan det være indikasjoner på at Kina vil kunne gi inntrykk av én ting men samtidig inneha andre intensjoner eller interesser. Kinesisk strategisk kultur har en lang tradisjon med å skjule og hemmeligholde egne kapasiteter og utvikling. Denne kulturen kommer også nå mer og mer under press i en avveining mot hensynet til ikke å forårsake såpass med usikkerhet hos andre at de vil motvirke Kinas videre vekst og utvikling (MOD 2011b:25-26). Samtidig var dette en uttalelse Deng gjorde i 1989

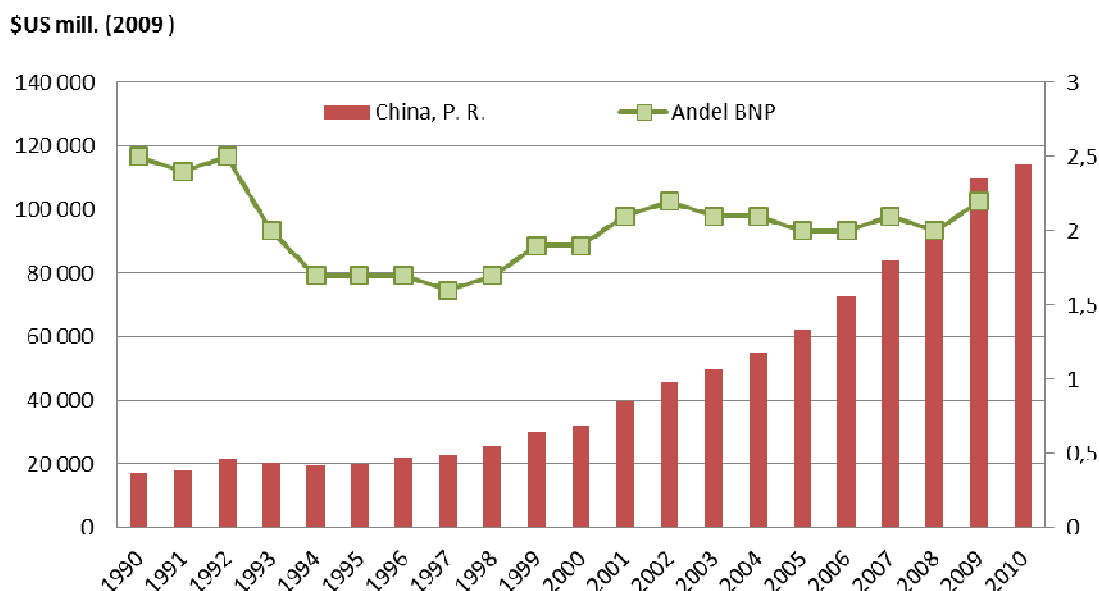
³² Blant annet utenriksminister i perioden 1988-1998 og vise-statsminister 1993-2003.

hvor Kina generelt følte seg meget presset av omgivelsene i det internasjonale samfunn (Huang 2010:6) slik at det på den annen side også kan ha vært et uttrykk for en pragmatisk og situasjonsbestemt holdning.

5.1.2 Militær makt

Når det gjelder faktisk bruk av ressurser til militære formål har Kina økt disse betydelig de siste 10 år. Dette har samtidig en nokså klar sammenheng med veksten i BNP, og ressursbruken i forhold til BNP har ligget nokså stabilt rundt 2 %.³³ For 2010 anslår SIPRI at Kina bruker om lag \$119 milliarder (angitt i 2010 verdi), mens det amerikanske forsvarsdepartementet anslår utgiftene til å ligge på \$160 milliarder (MOD 2011b:41). De vurderer også at Kina har redusert sin avhengighet av utenlandske leverandører i takt med at den innenlandske industrien er blitt bedre, og at det fortsatt satses mye på å få videreutviklet denne industrien og forskningen enda mer. Russland er Kinas fremste våpenleverandør, og Kina jobber kontinuerlig med å få EU til å oppheve sitt eksportforbud på dødelige våpen (MOD 2011b:44). Kina satser hardt på teknologiutvikling og har minket vestens teknologiforsprang (ibid: 13; MILB 2011b).³⁴

Figur 3 - Kinas ressursbruk på militære formål 1990-2010 (SIPRI 2011)

³³ Dette er isolert sett på et nivå med de ambisjoner som også foreligger for alle medlemsnasjonene i NATO, men siden BNP veksten har vært såpass sterk, betyr dette samtidig også en enorm vekst i de faktiske utgifter.

³⁴ Innenfor forskning satses det blant annet spesielt på nanoteknologi og Kina er allerede nærmest nr. 2 på området etter USA, etter å ha startet med ingenting så sent som i 2002 (MOD 2011b:45).

Kina er generelt opptatt av å styrke det militære i takt med sin økonomiske styrke og diplomatiske virkemidler for å sikre en balansert utvikling av “*comprehensive national power*”, og understøtte overordnede strategiske mål. I Kinas siste forsvarsplan fra 2010 henvises det til at forsvarsstrategien er fokusert på å bygge opp under sikkerhetspolitiske omgivelser som understøtter Kinas helhetlige utvikling. Den anslår videre at Kina har økt sin relative styrke betydelig (MOD 2011b:9). I 2004 adresserte Hu Jintao fire historiske oppdrag for *Peoples Liberation Army* (PLA); 1) å være en sterk garantist for kommunistpartiets posisjon, 2) være en sikkerhetsgaranti for å vokte perioden for strategiske muligheter til vekst, 3) være en mektig strategisk støtte for sikring av nasjonale interesser, og 4) spille en viktig rolle i å sikre fred i verden og fellesløsninger med hensyn til utvikling (NIDS 2011:8). Viktigheten av å bygge opp det militære ble også understreket av den kinesiske forsvarsministeren i desember 2010 hvor han i en tale påpekte at å gjøre Kina rikt, og å gjøre det militære sterkt, er to sentrale hjørnesteiner for å realisere den store fornyelsen av Kina (MOD 2011b:9). Sentralt er da hva som er knyttet til begrepet nasjonal interesse. I en analyse fra det nasjonale instituttet for forsvarsstudier i Japan (NIDS) henvises det til andre kilder i Kina som presiserer at de nasjonale interessene nå i økende grad strekker seg ut over de mer nære territorielle områder til også å inkludere omkringliggende områder som Øst- og Sør-Kinahavet, Stillehavet og Afrika. En gradvis utvikling av maritime kapasiteter som kan operere langt hjemmefra har derfor også vært en langsiktig strategi som er understøttet både av kapabilitetsutvikling og aktiviteter i marinen. Det anslås videre at det har vært en betydelig utvikling innenfor konseptutvikling, trening og øving i tråd med moderne prinsipper, slik at den operative effekten er blitt vesentlig styrket³⁵ (NIDS 2011:8-9;14-20). Michael Kiselycznyk og Phillip C. Saunders (2010:4-10) har også i en rapport for *Institute for National Strategic Studies* funnet at det er klare trender i PLA som trekker i retning av profesjonalisering, et sterkere organisatorisk skille mellom den militære og sivile ledelse, en redusert rolle for PLA i politiske institusjoner, mindre vekt på politisk arbeid og utdanning i forhold til militærfaglig utvikling, i tillegg til trenden av økte budsjetter.

Foruten å bygge opp en tilstrekkelig evne til å avskrekke Taiwan fra å erklære uavhengighet og å forhindre støtte fra tredjepart,³⁶ ser det ut til at Kina i økende grad har styrket maritime kapasiteter for maktprojisering i nære farvann, samt evne til å operere på

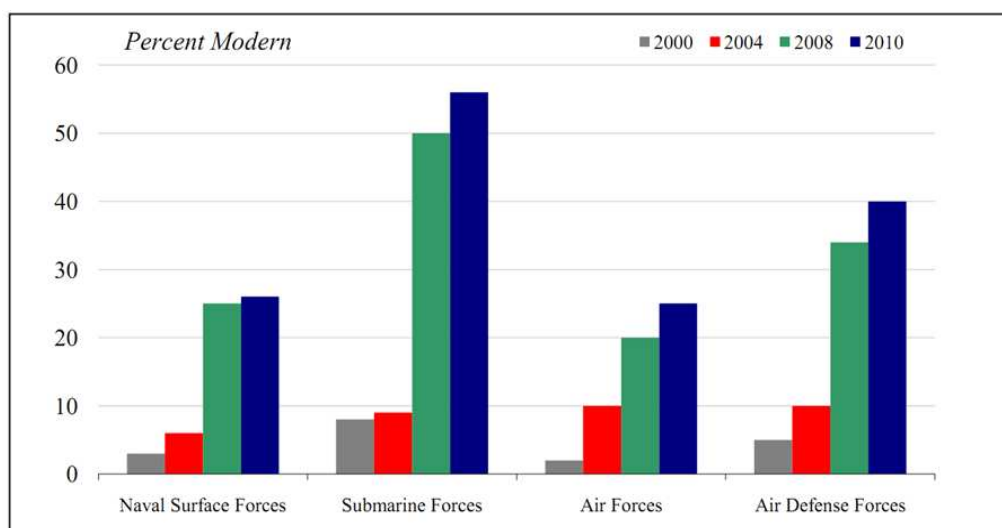
³⁵ I rapporten til NIDS henvises det også til en uttalelse fra personell i den japanske marinen som deltok sammen med den kinesiske marinen i Aden-bukta at kineserne har forbedret seg såpass innenfor maritime kapabiliteter at de utfører oppdragene på høyde med den japanske marinen (NIDS 2011:21)

³⁶ Dette gjennom stor satsing på *Anti-Access* og *Area Denial* (A2AD) kapasiteter (MOD 2011b:22;28-29)

åpent hav. Som en del av moderniseringen har Kina også flyttet ressurser bort fra nordflåten og til sørflåten (MOD 2011b:22-23;37-40). Fra lederskapet er det gitt tydelige signaler om at PLA må utvikle nye kapasiteter utenfor omkringliggende områder for å ivareta Kinas økte interesseomfang, men også å kunne utføre andre militære operasjoner enn krig. Offentlig er dette rettet mot katastrofehjelp, anti-terrorisme, og til eksempel stabiliseringsstyrker. Det antydes imidlertid av det amerikanske forsvarsdepartementet at kinesiske ledere her også inkluderer beskyttelse av sentrale sjøveier (SLOC), cyber krigføring, forsvar av rommet, og andre uventede forhold og hendelser (ibid:17). Fra analyse av militærstrategiske dokumenter fremkommer det også en vektlegging av å fokusere på fiendens svake sider, og har medført en satsing på asymmetrisk krigføring som innebærer en dreining mot investeringer innenfor nettverkssentrisk krigføring og *Anti Access* og *Area Denial* (A2AD) kapasiteter for å nekte en fiende bruke sine moderne kapasiteter (ibid:22;37). Når det gjelder atomvåpen opprettholdes den strategiske holdningen til “*no first use*” (MOD 2011b:34).

I den årlige rapporten fra det amerikanske forsvarsdepartementet foretas også en analyse av Kinas modernisering av militære kapabiliteter. Denne viser en kraftig forbedring fra 2004 til 2010, og samsvarer også godt med kurven over bruk på militære ressurser og den enorme relative veksten fra 2005 og framover. Dersom Kina således fortsetter den eksponensielle veksten er det all grunn til å tro at andelen moderne kapabiliteter også vil fortsette i raskt tempo, noe også oversikten fra 2010 viser (MOD 2011b:43).

Figur 4 - Modernisering av Kinas militære kapasiteter

PLA Modernization Areas, 2000 – 2010. This graphic compares the expansion of modern operational systems within the PLA in 2000, 2004, 2008, and 2010.

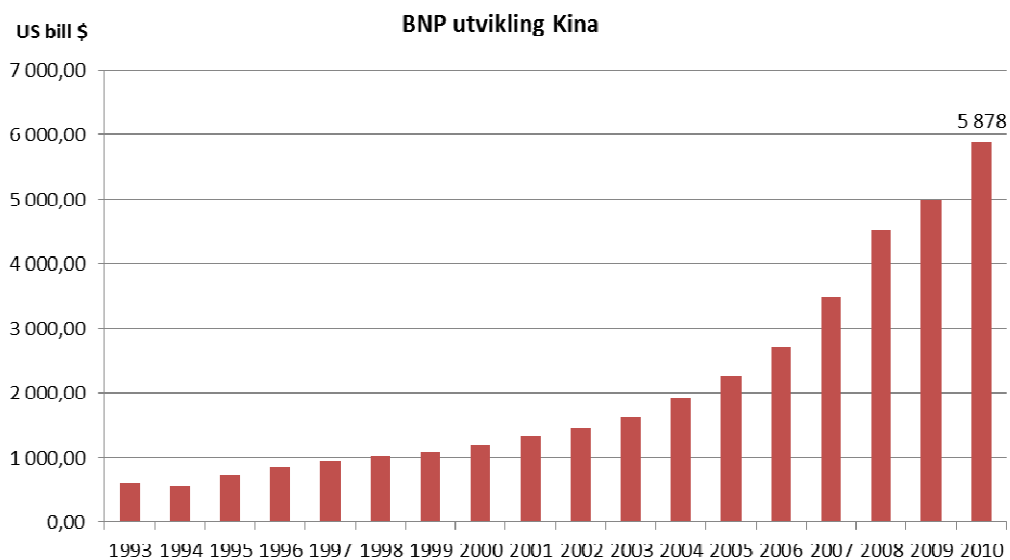
Footnote: For surface combatants “modern” is defined as multi-mission platforms with significant capabilities in at least two warfare areas. “Modern” for submarines is defined as those platforms capable of firing an anti-ship cruise missile. For air forces, “modern” is defined as 4th generation platforms (Su-27, Su-30, F-10) and platforms with 4th generation-like capabilities (FB-7). “Modern” SAMs are defined as advanced, long-range Russian systems (SA-10, SA-20), and their PRC indigenous equivalents (HQ-9).

Av modernisering fremhever det amerikanske forsvarsdepartementet utvikling av *anti-ship* missiler, videreutvikling innenfor arbeidet med å anskaffe hangarskip, og ferdigstillelse av en prototype på fly med *stealth*-egenskaper. Selv om ulike rapporter viser til at Kina ennå ikke har alle de egenskaper og erfaringen som skal til for å operere langt fra hjemmebase og på åpent hav, er dette samtidig også et område det legges vekt på gradvis oppbygging av. Kinas bidrag til anti-pirat operasjoner i Aden bukta har blant annet gitt nyttige erfaringer (MILB 2011:196). Når det gjelder hangarskip konkret anslår det amerikanske forsvarsdepartementet at Kina vil oppnå sin ambisjon om ha et operativt hangarskip innen de neste 10 år (MOD 2011b:46), og har allerede startet treningen av piloter for dette formålet (NIDS 2011:35). Imidlertid innehar ikke Kina i følge Yung. & Rustici (2010:48;50-56) en storskala offensiv angrepskapasitet (*ship to shore*) utenfor umiddelbare nærområder.

5.1.3 Økonomisk makt

Kinas økende økonomiske styrke vises konkret på mange områder i makroøkonomiske nøkkeltall (se tabell 2). I særlig grad har den økonomiske utviklingen vært sterk fra ca. 2005 hvor utviklingen har fått en eksponensiell utvikling (se figur 5).

Figur 5 - BNP utvikling Kina

I 2010 er BNP 2,6 ganger så stor som i 2005 målt i nominelle amerikanske dollar, mens BNP i 2005 var 1,8 ganger så stor som BNP i 2000. Samlet sett er BNP nærmest 5 ganger så stor i 2010 som i 2000 og på 5 878,4 milliarder dollar. Kina er nå verdens nest største økonomi etter

USA, også uten å ta hensyn til kjøpekraftsjustering av valutaen (PPP beregnet BNP). Samtidig er også Kina kritisert for at den kinesiske valutaen er for lav. Dersom Kina til eksempel oppskriver verdien slik IMF og andre vil med 30 % i forhold til amerikanske dollar³⁷ ville Kinas BNP vært på 7 641,3 milliarder dollar.³⁸

Tabell 2 - Økonomiske nøkkeltall Kina

Kina	Løpende \$US bill.			
Økonomiske nøkkeltall	1995	2000	2005	2010
BNP	727,9	1 198,5	2 256,9	5 878,4
BNP pr. innbygger (i tusen US\$)	0,601	0,946	1,726	4,388
BNP med oppskrivning på 30% kurs				7 641,9
Total handel	281,1	474,4	1 422,9	2 974,3
Handel med Japan	57,5	83,2	184,6	296,6
Handel med ASEAN og Sør-Korea	35,9	68,6	223,7	484,1
<i>Japans andel av total handel</i>	20 %	18 %	13 %	10 %
<i>ASEAN og Sør-K andel av handel</i>	13 %	14 %	16 %	16 %
Handelsvekst med Japan ift. total handelsvekst perioden 2000-2010				0,57
Handelsvekst med ASEAN og S.K ift. total handelsvekst perioden 2000-2010				1,13
Import totalt	132,2	225,2	660,2	1 393,9
Import fra Japan	29,0	41,5	100,5	176,3
Import fra Sør Korea	10,3	23,2	76,9	138,0
Import fra ASEAN*	8,6	16,2	52,1	136,7
Import fra Taiwan**	0,4	4,4	43,6	76,9
<i>Importandel Japan</i>	22 %	18 %	15 %	13 %
Andel av Japans eksport	5 %	6 %	13 %	19 %
Andel av Sør-Koreas eksport	7 %	11 %	22 %	28 %
Andel av ASEANs eksport	3 %	4 %	8 %	13 %
Andel av Taiwans eksport	0 %	3 %	22 %	28 %
Eksport totalt	149,0	249,2	762,6	1 580,4
Eksport til Japan	28,5	41,7	84,1	120,3
Eksport til Sør-Korea	6,7	11,3	35,1	68,8
Eksport til ASEAN*	10,3	17,9	59,6	140,6
Eksport til Taiwan**	3,1	6,2	20,1	35,9
<i>Eksportandel Japan</i>	19 %	17 %	11 %	8 %
Andel av Japans import	11 %	15 %	21 %	22 %
Andel Sør-Koreas import	5 %	8 %	15 %	18 %
Andel av ASEANs import	3 %	5 %	10 %	14 %
Andel av Taiwans import	3 %	4 %	11 %	14 %
Beholdning av utenlandske resever	76,0	168,9	825,6	2875,9

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

* Import fra og eksport til ASEAN er basert på tall for ASEANs tall for eksport og import

** For import fra og eksport til Taiwan er tall for Taiwans eksport og import benyttet

³⁷ I sammendraget for den samlede rapporten for 2010 til den amerikanske senatskomiteen som følger opp økonomiske og sikkerhetsmessige forholdet i US-Kina (SEN 2010), hevdes det at valutaen til Kina burde vært oppskrevet et sted mellom 20-40 % for å representere virkelig verdi.

³⁸ På den annen side ville kanskje en oppskrivning redusert noe av handelsvolumet grunnet økte priser på import fra Kina, og at Kinas eksportvekst vært lavere. Samtidig ville det imidlertid kunne bety at import til Kina gikk opp grunnet at utenlandske investorer og eksportører kunne opplevd økt fortjeneste og etterspørsel slik at total handel ville vært uendret.

Kinas BNP pr. innbygger er grunnet det store folketallet likevel fortsatt relativt lavt, og årsak til at Kinas ledere ofte understreker at Kina er et utviklingsland. I stor grad skyldes mye av Kinas vekst utviklingen innenfor handel.³⁹ Størrelsen på Kinas økonomi har fått stor betydning for de økonomiske realiteter globalt, men ikke minst har dette en stor regional betydning grunnet påvirkningen på handelsmønstre.

Tabell 3 - Kinas 10 største handelspartnere, 2010

Kinas 10 største handelspartnere for eksport og import, 2010					
Exports, total	2010	2000	Imports, total	2010	2000
1. United States	18 %	21 %	1. Japan	13 %	18 %
2. Hong Kong, China	14 %	18 %	2. Korea, Rep. of	10 %	10 %
3. Japan	8 %	17 %	3. United States	7 %	10 %
4. Korea, Rep. of	4 %	5 %	4. Germany	5 %	5 %
5. Germany	4 %	4 %	5. Australia	4 %	2 %
6. Netherlands	3 %	3 %	6. Malaysia	4 %	2 %
7. India	3 %	1 %	7. Brazil	3 %	1 %
8. United Kingdom	2 %	3 %	8. Thailand	2 %	2 %
9. Singapore	2 %	2 %	9. Saudi Arabia	2 %	1 %
10. Russian Federation	2 %	1 %	10. Russian Federation	2 %	3 %

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

I tabell 3 som viser Kinas 10 største handelspartnere i 2010, fremkommer det at Japan er en meget sentral handelspartner, men også at den relative viktigheten som både importkilde og eksportmarked i forhold til andre land er betydelig synkende. Sør-Korea har derimot evnet å opprettholde sin andel som importkilde på tross av Kinas enorme vekst og underbygger at Kina har en stor betydning for Sør-Koreas eksportindustri. Brasils eksport til Kina har også hatt en markant økning. At Kinas 10 største handelspartnere innenfor eksport sto for 73 % av eksporten i 2000, mens de nå utgjør 60 % underbygger at Kinas eksport er blitt mer verdensomfattende og ikke så konsentrert.

Ser en nærmere på det regionale handelsmønsteret er det likevel tydelig at Kina har hatt en betydelig økning i sin betydning for andre lands handel de siste ti år. I særlig grad gjelder dette Japan og Sør-Korea, men også handelen med landene i ASEAN har erfart en formidabel økning. Fra 2000 til 2010 er Kinas andel av Japans eksport økt fra 6 % til 19 %, mens andelen av Sør-Koreas eksport er økt fra 11 % til 18 %. For Japan har dermed Kina i betydelig grad medvirket til at økonomien har tatt seg opp etter mange år med lav eller ingen vekst. Det samme mønsteret ses også innenfor betydningen av Kinas eksport på disse landenes import selv om økningen der ikke har vært like sterk. Interessant er det imidlertid å registrere at handelsveksten med Japan, selv om den er betydelig, ikke på langt nær er like sterk som den samlede veksten i handel. Relativt sett er nemlig handelsveksten tilnærmet kun

³⁹ Kina ble medlem i WTO 11. desember 2001, jf. oversikt over medlemskap i WTO på WTO's hjemmeside. [http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm]

halvparten av total handelsvekst i perioden 2000 til 2010. Dette står også i stor kontrast til tallene for ASEAN og Sør-Korea. Relativt sett er handelsveksten for disse landene samlet sett 13 % *større* enn veksten i total handel for Kina. Dette betyr at Japan i stor grad “taper terrenget” og underbygger utviklingen i at Japans andel av total handel i Kina er synkende fra 18 % til 10 % i perioden 2000-2010, og den synkende relative betydning Japan har som handelspartner. Utviklingen i handelsmønsteret gir seg også utslag i Kinas rangering som handelspartner (se tabell 4) hvor det tydelig fremkommer et markant skifte fra 2000 til 2010. Kina er nå for de fleste land enten den viktigste eller nest viktigste handelspartner både når det gjelder som importkilde eller som eksportmarked. Et annet viktig forhold med hensyn til den regionale betydningen av Kinas økonomiske vekst, er også at fra 2010 ble handelsavtalen med ASEAN fullt ut implementert. ASEAN + Kina representerer verdens tredje største frihandelsområde, og vil sannsynligvis også bety at handelsveksten med ASEAN vil øke enda mer de nærmeste årene (ASEAN 2010).

Tabell 4 - Rangering som handelspartner, Kina 2000 vs. 2010

Kina				
Rangering som handelspartner				
<i>utvikling 2000 vs 2010</i>				
	Importkilde		Eksportmarked	
	2000	2010	2000	2010
Sør-Korea	3	1	3	1
Hong-Kong	1	1	1	1
Taiwan	4	2	6	1
Thailand	4	2	6	1
Malaysia	5	2	8	1
Indonesia	5	1	5	2
Vietnam	4	1	3	3
Filipinene	9	2	10	1
Singapore	4	3	6	3*

*medregnes Hong Kong til Kina, er Kina nr. 1

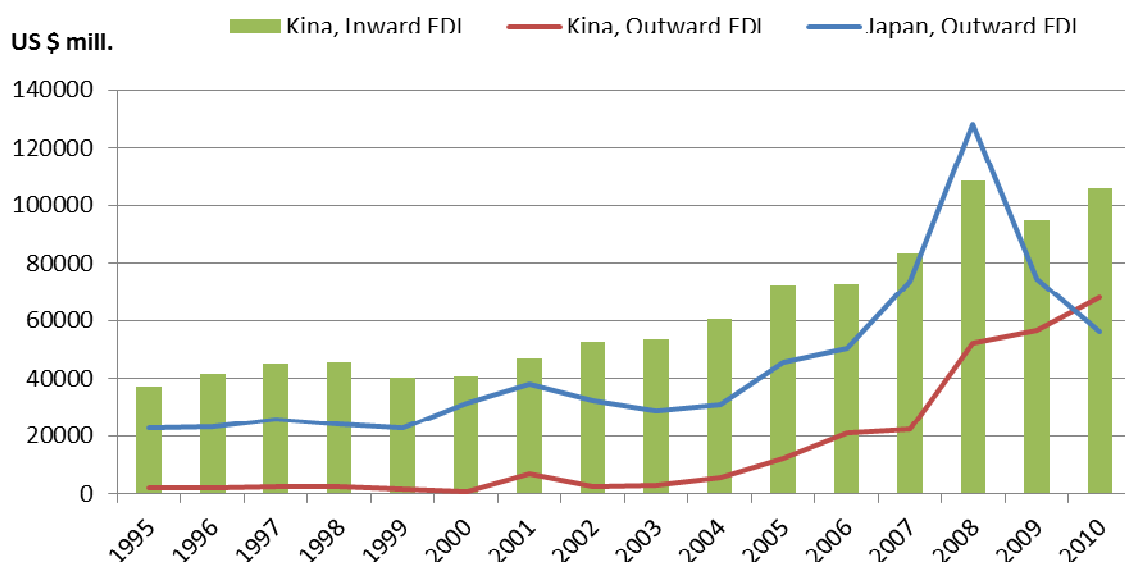
Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

Som en viktig del av den økonomiske utviklingen er Kina også en stor og attraktiv mottaker av utenlandske investeringer (se figur 6). Dette er en meget viktig kilde for tilgang på ny teknologi og *know how*, og i 2010 er Kina verdens nest største mottaker av utenlandsinvesteringer etter USA. I perioden fra 2005 til 2010 har Kina samtidig også i betydelig grad blitt en betydelig aktør for investeringer hos *andre* og var i 2010 like stor som Japan som kilde til utenlandsinvesteringer.

Et usikkerhetsmoment med hensyn til Kinas videre økonomiske utvikling er om dette vil kunne vare, og om det eksisterer en bærekraftig vekstmodell. På den ene siden hevdes det

at den økonomiske utviklingen vil få en mer normal S-kurve. Dette er vanlig for stater som har opplevd raskt vekst fra et lavt nivå etter hvert som de beveger seg oppover i teknologisk nivå (Clark 2007:60-63). På den annen side er argumentet blitt hevdet i mange år samtidig som Kina med å fortsette levere vekstrater på hele 2000-tallet over 8 % jevnlig har tilbakevist dette (TOK 2011:18). Sunnheten i Kinas vekstmodell er også noe som opptar Kina selv. I den 12. 5-årsplanen indikeres det derfor en endring i vekstmodell og et lavere vekstmål på 7,5 % (CHN 2011b:kap.2). Endringen er i tråd med anbefalingene fra IMF (2011c), og betyr omlegging fra en tung eksportrettet vekstmodell til større balanse mellom innenlandsk konsum og eksport, og mindre sparing. Det betyr også en omlegging til innenlandsk produksjon som underbygger en økning i tjenesteproduksjon, og skal samtidig gi økt sysselsetting, øke husholdningenes kjøpekraft, og gi mindre press på inflasjonen.

Figur 6 - Utvikling innenfor utenlandsinvesteringer i Kina, 1990-2010

Kilde: UNCTAD/STAT, [<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>]

IMF (2011c:33) vurderer at vekstraten i BNP vil synke fra om lag 10 % årlig vekst i 2010 og 2011, til ca. 8-8,5 % årlig vekst i perioden 2012-2016. Samtidig er dette fortsatt en betydelig vekst og vil heller ikke endre perspektivene på scenarioene til Goldman-Sachs (2009) fordi det er tatt hensyn til en redusert vekst i prognosene. En slik utvikling betyr da at Kina vil passere USA som verdens største økonomi innen en 15-års periode. Den japanske tenketanken «the Tokyo Foundation» legger også til grunn at Kina og USA vil være jevnbyrdige rundt 2030 mht. økonomisk størrelse i sine politikkforslag (TOK 2011).

5.1.4 Politisk innflytelse

Å sikre en stabil økonomisk vekst og økonomisk velstand er et av Kinas viktigste mål. Fra å ha vært et kommunistisk og relativt tilbaketrukket land valgte Kina derfor på mange måter å innta en pragmatisk holdning til hva som fungerte med hensyn til å skape vekst og utvikling, og samtidig akseptere premissene i det internasjonale system og den liberale markedsøkonomien. I motsetning til den første perioden etter den kalde krigen fra 1989-2001,⁴⁰ har perioden i etterkant derfor også vært preget av en markert endring i Kinas holdninger og strategi tilknyttet deltakelse på den internasjonale arena (Huang 2010:4-10), og i sin tilnærming til relasjoner med andre, spesielt USA (Sutter 2005:12-17). I det kinesiske lederskapet ble det etablert en klar holdning til at skulle Kina kunne sikre et eksternt miljø som ga stabilitet og grunnlag for en effektiv utvikling, måtte Kina samtidig unngå et “nullsumspill” med konfrontasjoner med andre stormakter, og da spesielt USA. Den strategiske endringen som fulgte var det kineserne selv kalte “*Peaceful Development*” (Tsang 2008). Dette inkluderte en samarbeidsorientert tilnærming ikke bare med USA, men også Taiwan, Japan og andre stater i Asia i en “godt naboskap” strategi. Med en slik tilnærming har de foruten å inneha fast sete i FNs sikkerhetsråd også i stadig økende grad blitt en aktiv deltaker i den *etablerte* orden inkludert deltakelse i mange internasjonale institusjoner og FNs fredsbevarende styrker. Kina foretar også en systematisk styrking av sin multilaterale tilnærming i militært diplomati (NIDS 2011:26). I den forbindelse har Kina økt sitt engasjement i fredsbevarende styrker betydelig, og har også etablert et eget *Peacekeeping Center* i 2009.⁴¹ Kina har også mye politisk makt både på et regionalt og globalt plan som koordinator for de såkalte *Six-Party Talks* og håndteringen av sikkerhetsspørsmål på Korea-halvøya.

I følge Olson og Prestowitz (2011:4) har Kina gradvis og gjennomgående blitt mer effektive i å utnytte internasjonale organisasjoner til å fremme egne interesser, og til også å få ut hva de ønsker av dem. Dette bildet ble også forsterket gjennom den nylige finans- og gjeldskrisen i internasjonal økonomi. Zhu (2010:215) fremhever at Kina har gått fra å være en tilskuer til en deltakende regjeler. Diplomati er blitt mer aktiv, nyansert, sofistikert og

⁴⁰ Kina avslo da blant annet invitasjoner om deltakelse i G8 både i 1996, 1998, og 2000. Uten hverken WTO-medlemskap eller en utviklet markedsøkonomi anslo Kina at de ville oppnå lite, samtidig som de også forventet mye politisk press for reformer (Huang 2010:7)

⁴¹ I november 2009 arrangerte dette senteret et stort internasjonalt seminar med deltakelse fra 21 ulike land samt representanter fra FN, EU, AU, ASEAN, og det Internasjonale Røde Kors. Senteret avholder også kursing i internasjonale fredsoperasjoner i samarbeid med FN åpent for både kinesisk og utenlandsk FN-personell (NIDS 2011:27).

fleksibel, samtidig som Kina fortsatt lærer hvordan å være en stormakt som også kan avstemme egne interesser med andre på den internasjonale arena.

Dagens internasjonale orden er samtidig i all vesentlighet formet og bygget opp basert på en vestlig liberal modell støttet av USA, og siden den andre verdenskrig har USA fremstått som den fremste forvalter av denne orden som også er blitt benevnt som “*the Washington consensus*”. I takt med egen økonomiske utvikling er det samtidig også tegn på at Kina etter hvert er mer eksplisitt i å fremheve en kritikk til den etablerte orden, og har til dels opparbeidet seg en rolle som representant for et alternativ og representere hva enkelte vil kalle en motvekt gjennom “*the Beijing consensus*” (Zhu 2010:206-7), som også gradvis er fokusert på å undergrave legitimiteten til den gjeldende orden (Schweller & Pu:70). Kinas alternativ til dagens orden kommuniseres i stort gjennom visjonen og strategien om en «*harmonious world*» (CHN 2011b:kapittel 3; Wang 2011:41-42). Dette handler politisk om demokratisering i de internasjonale relasjonene, økonomisk om en rettferdig og felles velstandsutvikling, kulturelt om mangfoldighet og toleranse for ulikheter, og sikkerhetsmessig om fredfull håndtering av internasjonale konflikter.

Kina får gjennom sin økonomiske vekst en naturlig økt påvirkning og innflytelse på andre. Olson og Prestowitz (2011:5) peker her til eksempel på de enorme opparbeidede utenlandsreservene som gir Kina en unik posisjon til å drive med utviklingshjelp og økonomisk støtte. Sutter (2005:16) henviser også til at allerede på begynnelsen av 2000-tallet har Kina gjennom sin økonomiske drivkraft ført til en økende positiv *soft power* i særlig Sør-Korea og i Sørøst-Asia. Det vil være naturlig å anta at denne innflytelsen derfor har økt betydelig med tanke på den økonomiske utviklingen på siste del av 2000-tallet. Dette understøttes av Arase (2010) som hevder at USA gradvis mister *soft power* og at Kina gjør fremskritt, og da spesielt i Sørøst-Asia gjennom frihandelsavtaler og fordeling av økonomisk assistanse, økonomiske programmer og aktivt samarbeid i ikke-tradisjonelle sikkerhetsutfordringer. Dette understøttes også av Zhu (2010:166;178-9) som i tillegg fremhever finansiell støtte under finanskrisen i 97-98, utdanningsprogrammer og konfusianske institutter for å fremme kultur og språk. For Kang (2007:4) er det også et tegn på økende positiv innflytelse at statene i Øst-Asia ikke motbalanserer Kina, men i stedet tilpasser seg. I 2003 inngikk Kina også en samarbeidsavtale med ASEAN, og frihandelsavtalen ble iverksatt i 2010 (Zhu:2010:178).

Kinas økende makt kommer på den annen side også til uttrykk i en økende grad av fasthet rundt og selvtilitt på egne standpunkt og interesser. På den økonomiske siden kommer

dette eksempelvis til uttrykk i evnen til å motstå press på å oppskrive valutaen slik Japan måtte på midten av 80-tallet (Olson og Prestowitz 2011:8;82). Kina viser i tillegg eksempler på en villighet til å utnytte den økonomiske makten i direkte relasjon med interessekonflikter på den politiske arena, og har gjennom sitt politiske system også større muligheter til direkte styring på den økonomiske arena enn andre. Det kan således være grunn til å anta at Kina på flere områder enn liberale demokratier vil koble bruk av politiske og økonomiske virkemidler til politiske formål. Ved hendelsen i Øst-Kinahavet september 2010 stoppet Kina til eksempel eksport av viktige råvarer til Japan.⁴² Som IMF indikerer i sin *spillover*-rapport i 2011 (IMF 2011a) har Kina gjennom sin økonomiske størrelse en *betydelig* påvirkningskraft på den økonomiske tilstanden både for andre enkeltnasjoner, i regionen og på et globalt plan. Det kan derfor være grunn til å anta at andre land i økende grad vil være tvunget til, eller i det minste oppleve det som tvingende nødvendig, å ta hensyn til kinesiske interesser på flere plan i sine relasjoner med Kina for å ivareta egen økonomisk sikkerhet. I den militære delen av maktkapabilitetene viser også den økte aktiviteten i å hevde egne interesser i Øst- og Sør-Kina-havet at Kina har en økende vilje til å sette makt bak sine interesser, og utnytte andre maktkapabiliteter til å oppnå politiske resultater. Samtidig har en mer aggressiv handlemåte i både Øst- og Sør-Kinahavet i 2009-10 ført til et tilbakeslag i den tidligere positive utviklingen i *soft power*.⁴³ Dette fører til en sterke *hedging* hvor stater i økende grad ser til USA for militær sikkerhet og balansering mot Kina samtidig som de økonomiske bånd, inkludert avhengigheten og sårbarheten, fortsetter å forsterkes.

5.2 Japan

5.2.1 Japansk identitet og strategisk kultur

På bakgrunn av den sterke japanske imperialismen i starten på 1900-tallet har Japan et anstrengt forhold til sin militære historie. Etter nederlaget i den andre verdenskrig og som offer for to atombomber har etterkrigstiden også blitt preget av til dels antimilitarisme og pasifisme (Yasuaki 2010:161). Som en del av gjenoppbyggingen av den japanske staten ble

⁴²I følge *the New York Times* skulle dette føre til at industrien presset Kan-regjeringen til å endre standpunkt og få løslatt den arresterte fiskebåtskapteinen (CCIS(2010, Vol. 4).

⁴³I følge en artikkel i *Foreign Policy* av Minxin Pei (20.mars 2012) støttet de fleste ASEAN-land USAs posisjon med hensyn til Sør-Kinahavet på East Asian Summit i november 2011
[http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/20/the_loneliest_superpower?page=0.0]

det også inntatt konstitusjonelle begrensninger på Japans bruk av militære kapasiteter. Iht. Artikkel 9 skal slike kun kunne brukes til forsvar mot direkte angrep på Japan, og at det japanske folk frasier seg retten til å bruke eller true med bruk av militær makt til å løse internasjonale konflikter (Bush 2010:97). I etterkrigstiden kan det også på bakgrunn av den mer pasifistiske linje også stilles spørsmålsteget ved om det er et fundament for strategisk kultur i Japan. I befolkningen finnes en dyp avsky for den imperialistiske fortiden (ibid:117).

Det er likevel usikkert hvor mye denne holdningen har fått dominere. Japansk beliggenhet som øy med få naturressurser har representert en varig utfordring og sårbarhet som tross skiftende sikkerhetspolitiske omgivelser alltid er blitt håndtert. I følge Samuels (2007:192-194) har det vært fire hovedretninger innenfor Japans strategiske retninger. For det første har det 1) vært en retning som har fokusert på å bygge nasjonal styrke som en normal stat inkludert "globalisere" perspektivet på alliansen med USA og bli en partner på likefot, og for det andre 2) en retning som ville bygge en mer autonom nasjonal styrke basert blant annet på atomvåpen⁴⁴ og konvensjonell styrke over andre i en retning av offensiv realisme som en normal stat, videre 3) en retning som har søkt en middelposisjon gjennom å oppnå prestisje ved velstand og redusere eksponering i internasjonal politikk. Dette innebærer mer fokus på *soft power* og på å knytte regionen tettere sammen via regionale økonomiske institusjoner for å redusere avhengigheten til USA, men ikke redusere alliansen utover å begrense eget bidrag og ikke utvide oppdrag og rolle for Japan. Tilslutt har det 4) vært en pasifistisk retning av å søke autonomitet via velstand og redusere den militære stridsevne, inkludert en mulig avvikling, også av alliansen. Disse søkte til internasjonale institusjoner for sikkerhet.

Av de ulike retningene er det den første retningen som har fått dominere i etterkant av den kalde krigen, selv om det samtidig har vært nødvendig å forholde seg til at militærbudsjettene har fulgt begrensningene og ikke på noen måte økt de siste tjue år. I realiteten er det derfor i praktisk politikk blitt en blanding av denne og den tredje retningen som fokuserte på velstand og økonomiske institusjoner for å bygge regionen tettere sammen, i kombinasjon med en videreføring av alliansen med USA med hensyn til sikkerhet (Samuels 2007:198-205). Dette betydde både å hjelpe Kina til velstand og å få hjelp av USA til å balansere militært, og samtidig gjøre dette akseptabelt for USA og attraktivt for Kina. Skal en slik *hedging* strategi lykkes er den i følge Samuels (ibid:201) imidlertid avhengig av at arkitekturen er bygd på en liberal orden, og at relasjonene til Kina og Sør-Korea forbedres.

⁴⁴ Japan har aktivt valgt ikke å ha atomvåpen, men har både ressurser, teknologi og tilstrekkelig med *know how* til å fremskaffe det om de ønsker.

Med hensyn til synet på bruk av militære virkemidler er det noe uklart hva som vil være japansk tilnærming, men i følge Bush (2010:120-121) kan eksisterende retningslinjer for mulige scenario av aggresjon mot interesser i nærområdene, eksempelvis Senkaku-øyene, være en indikasjon. Her skal responsen være robust og til dels preges av forkjøpsangrep. Faktiske tilfeller av forfølgelse av kinesiske ubåter viser også at japanske styrker aktivt går inn for å engasjere. Med hensyn til missiltrussel fra Nord-Korea i 2009 er også forkjøpsangrep blitt vurdert til ikke å være i strid med konstitusjonen.

5.2.2 Militær makt

Japans ressursbruk på militære ressurser har vært nokså stabilt gjennom hele perioden i etterkant av den kalde krigen med bruka av ca. 1 % av BNP⁴⁵ (se figur 7). Dette er i tråd med begrensningen som ligger på Japans forbruk på slike formål, og har i stort også ført til et stabilt nivå i absolutte størrelser. Til tross for et *image* om kun å være en *økonomisk* stormakt i motsetning til en makt med store militære kapabiliteter har Japan likevel lenge brukt en formidabel mengde ressurser på militære formål, og er fortsatt verdens fjerde største forbruker av ressurser på militære formål i henhold til *Military Balance* 2011 (MILB 2011a). Japan er nummer seks i henhold til statistikk fra SIPRI, om lag likt med nummer fem som er Russland. Avstanden opp til Frankrike og UK på tredje og fjerde plass er også relativt liten. Fram til Kinas store økning av ressursbruk har derfor Japan lenge brukt i særklasse mest ressurser på militære formål i Øst-Asia.

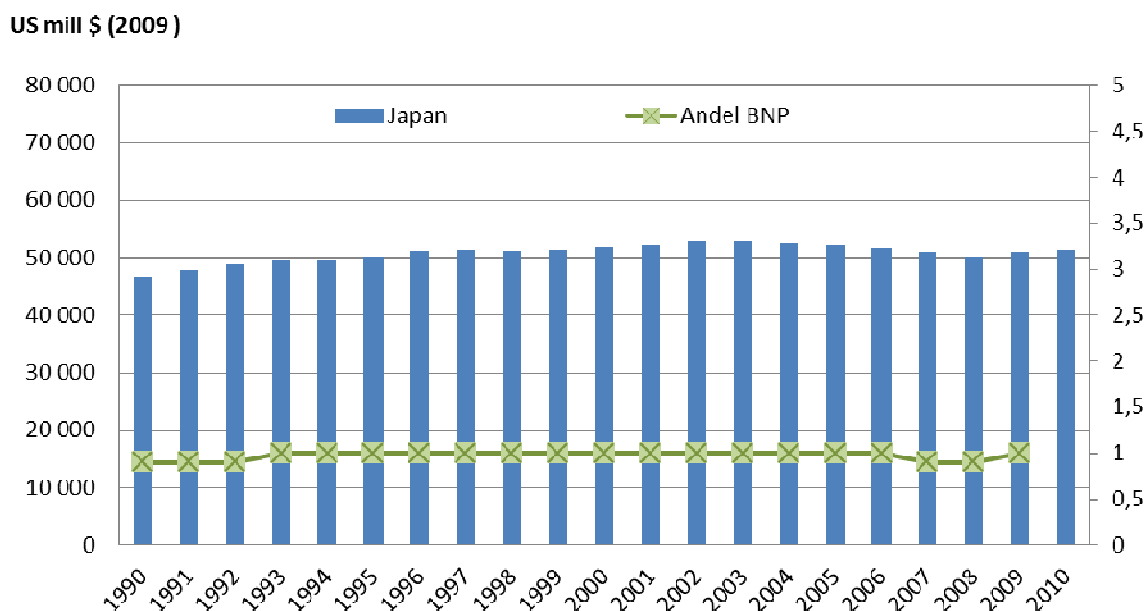
Når det gjelder konkrete kapasiteter har Japans selvforsvarsstyrker (SDF) helt siden 70-tallet anskaffet maritime og luftbaserte kapabiliteter som ikke bare kan forsvare hjemlandet, men også patruljere SLOC langt hjemmefra (Bush 2010:41). Japan har som en del av å ta et regionalt ansvar i alliansen med USA kontinuerlig investert i moderne kapabiliteter med stor slagkraft, og har en avansert styrkestruktur innenfor de fleste områder som overgår sine naboer (Yang 2010b). Utover militærbudsjettet tilkommer den japanske kystvakten som også har en viktig rolle i å patruljere de nære farvann.

Et sentralt punkt i den nye forsvarsplanen er overgang fra en mer statisk struktur på SDF til en fleksibel og dynamisk styrkestruktur (NDPG 2010:6-7). Med en tydelig begrunnelse i økte utfordringer i de sikkerhetspolitiske omgivelsene i Øst-Asia, anser Japan at

⁴⁵ Det skal her også sies at det japanske forsvarsbudsjettet har en del fleksibilitet mht. å finansiere nye kapabiliteter da de kan fordele kostnadene for disse over flere år ved utsatt betaling (Hughes 2009:90).

det er behov for lavere responstid på grunn av kortere varslingstider, og en klar demonstrasjon på nasjonal vilje og evne til å ha tilpassede militære kapasiteter.

Figur 7 - Japans ressursbruk på militære formål, 1990-2010

I den fireårige planen (MTDP 2010:2-3) konkretiseres dette og blant annet vil det opprettes en ny bakkebasert kystovervåkingsenhet innenfor SDF for å bli stasjonert i øyområdene sørvest i landet, en regional redeployering innad i Japan mht. fartøyer, og flytting av én kampfly-skvadron til Naha Air Base slik at sørvestområdet kan nås bedre.⁴⁶ Det investeres også i økte kapabiliteter innenfor oppgaver knyttet til blant annet beskyttelse av SLOC, og også økt transportkapasiteter for troppeforflytninger og etterretning. Samlet sett er det en meget tydelig respons på økte sikkerhetsutfordringer i Øst-Kinahavet som en drivkraft for videre utvikling av kapabiliteter.

Siden slutten på den andre verdenskrig har Japans sikkerhet også blitt garantert gjennom alliansen med USA. Opprinnelig var det fra USA et behov for å bruke Japan i en maktbalanse mot Sovjetunionen som også har ført til permanent tilstedeværelse av faktiske tropper i Japan, mange på øya Okinawa hvor amerikanske tropper utgjør en betydelig del av aktiviteten på øya. Som en langsiktig trend kan det sies at det har foregått en transformasjon i Alliansen hvor Japan har gått fra å være en passiv gratispassasjer til å bli en bidragsytende partner for USA, inkludert deployering av styrker til Afghanistan og Irak. Gjennom dette ble også det tabu som har ligget som en begrensning på bruk av japanske militære styrker brutt

⁴⁶ Alle satsingene skjer innenfor eksisterende budsjettammer.

(Arase 2010:1), og den første Gulf-krigen førte til en lovendring slik at Japan kunne delta i fredsbevarende FN-operasjoner.⁴⁷ Opprinnelig hadde Japan nærmest ingen styrker men etter press spesielt fra USA ved Korea-krigen, Vietnamkrigen, og ved Sovjetunionens invasjon av Afghanistan, ble SDF etterhvert permanente militære kapasiteter. Utover nittitallet ble det også klart at Nord-Korea utgjorde en stor usikkerhet, og det var bidragsytende til at SDF i 1995 også fikk allianseoppgaver. I 1997 ble det videre utledet en regional rolle i *The US-Japan Defence Guidelines* (Arase 2010:38-41) som beskriver at regionale hendelser kunne inkludere Nord-Korea og Taiwan.⁴⁸ Gjennom alliansen med USA har Japan en meget viktig strategisk støttespiller i regionen, og alliansen er etter hvert blitt en viktig avtale for begge parter med hensyn til usikkerheten om Kinas utvikling. På tross av en del utfordringer knyttet til lokalisering av baser,⁴⁹ har Japan i de to siste forsvarsplanene gitt signaler om et tettere og dypere samarbeid. Alliansen gir indirekte således Japans militære makt under visse betingelser en betydelig økning i reell effekt (Yang 2010b). At denne «multiplikatoreffekten» ikke er betingelsesløs er et viktig poeng. Om Japan kan påregne støtte fra makten USA besitter vil være situasjonsbestemt og heller ikke under kontroll av japanske myndigheter.

5.2.3 Økonomisk makt

Japans stormaktstatus har siden 80-tallet i stor grad vært knyttet til sin økonomiske maktbase, og ble på dette grunnlag også sett på som det eneste landet som kunne utfordre USA som supermakt. Den store veksten i økonomien fikk et løft gjennom normaliseringen mot Kina og bidro til at Japan vokste seg forbi de europeiske land (Hsiung 2007:29). En stor eksportvekst til USA førte også til en markant oppskrivning av valutaen i 1985 for å rette opp et stort handelsunderskudd for USA. Ved inngangen til nittitallet stagnerte den japanske økonomien og Japan har siden da og frem til ca. 2005 hatt en lav vekst (se figur 8).

I følge Emmot (2008:98) var særlig 3 forhold viktige for denne utviklingen.⁵⁰ For det første var det en alt for stor gjeldsbyrde i bankene og selskapene grunnet kollapsen i verdier på aksjer og eiendom på begynnelsen av 90-tallet. Videre var det en alt for stor industriell overkapasitet som førte til en rekke ulønnsomme fabrikker, og dermed som en konsekvens, et overskudd på arbeidskraft og deflasjon. De siste 5 år har imidlertid den økonomiske veksten

⁴⁷ Etter 11. september ble det igjen aktuelt å benytte SDF. Statsminister Koizumi utvidet da rollen til SDF og brøt en barriere ved å sende styrker til Irak.

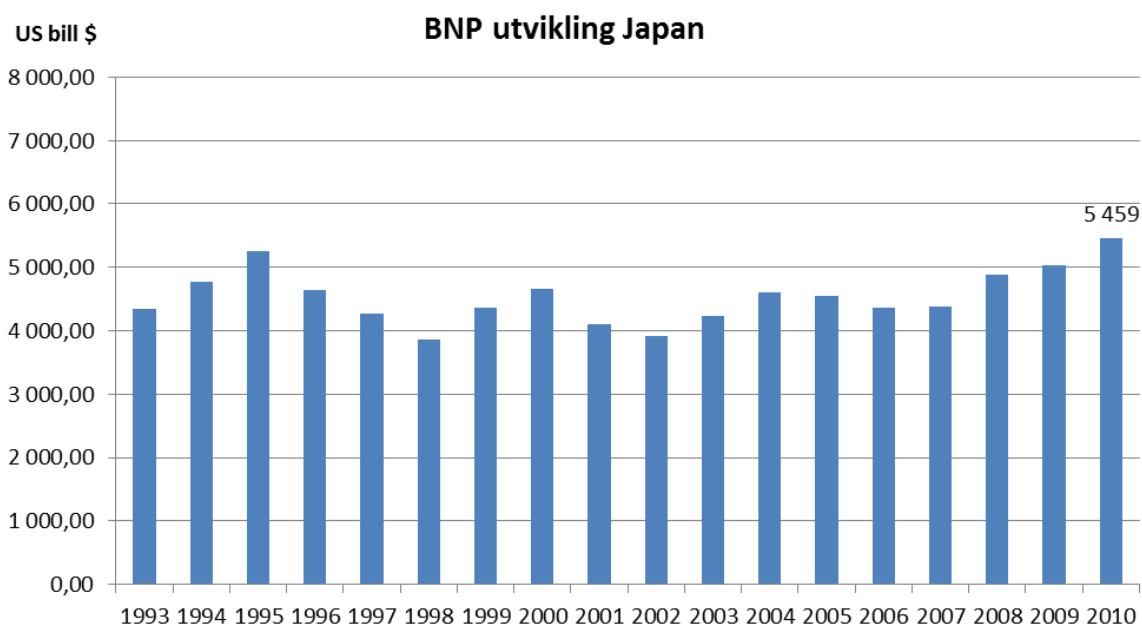
⁴⁸ USA har også offisielt stadfestet at Alliansen gjelder for Senkaku-øyene (CSIS 2010, Vol 1).

⁴⁹ Spesielt har spørsmålet om relokalisering av Futenma-basen på Okinawa voldt store problemer, og var blant annet medvirkende årsak til at statsminister Hatoyama fra DPJ måtte gå av i 2010 (Matsumura 2011:155)

⁵⁰ Se også Clark (2007:67)

tatt seg opp igjen, og det kan se ut som Japan har kommet seg ut av de fundamentale problemene i økonomien. En del av årsaken til veksten ligger i Kinas utvikling og tilhørende økt handel med Japan. På tross av problemene har Japan likevel behold sin posisjon som verdens nest største økonomi helt fram til 2010, og lenge vært regnet som den økonomiske drivkraften i Asia. Japan har fungert som det økonomiske navet og preget av høyteknologisk eksport.

Figur 8 - BNP utvikling Japan

Som handelsnasjon er imidlertid Japans posisjon og sentrale rolle i verdensøkonomien synkende (IMF 2011b). I oversikten over Japans 10 største handelspartnere i 2010 (tabell 6) fremkommer det også at det har vært en betydelig endring i handelsmønster. I 2000 var USA den desidert viktigste handelspartner for Japan med blant annet en andel på 30 % av Japans eksport. Andelen nå 10 år etterpå er nærmest halvert til fordel for Kina. Det samme forholdet gjelder for importandelen. Også her har Kina passert USA som Japans mest sentrale handelspartner, og totalt sett er Kinas andel av total handel i Japan doblet seg fra 10 % til 21 % i perioden 2000–2010. I særlig grad er det tydelig at Japan nyter godt av Kina som et eksportmarked. Total eksport til Kina er 5 ganger så stor i 2010 som for 2000. Betydningen av Kina kommer også frem ved at handelsveksten med Kina er dobbelt stor som for vekstraten for handel totalt (se tabell 5). Japans handel med Sør-Korea har også økt i størrelse, men relativt sett er Japans betydning redusert betydelig. For eksportindustrien i Sør-Korea er andelen eksport som går til Japan halvert fra 12 % til 6 % (se tabell 5). Det samme bildet

gjelder for Sør-Koreas import selv om Japans eksport til Sør-Korea er økt relativt mye. Japans andel synker her fra 24 % til 16 %. Når det gjelder handelen med ASEAN er Japans betydning som handelspartner gjennomgående synkende. Dette ses også av en sammenligning mellom 2000 og 2010 på hvilken rangering Japan har som hhv. importkilde og eksportkilde for sentrale land i ASEAN (se tabell 7).

Tabell 5 - Økonomiske nøkkeltall Japan

Japan	Løpende \$US bill.			
Økonomiske nøkkeltall	1995	2000	2005	2010
BNP	5 264,4	4 667,5	4 552,2	5 458,8
Total handel	779,8	858,2	1 110,4	1 465,7
Handel med Kina	57,9	85,5	188,4	303,0
Handel med ASEAN og Sør-Korea	178,6	177,1	222,3	307,8
<i>Kinas andel av total handel</i>	7 %	10 %	17 %	21 %
<i>ASEAN og Sør-K andel av handel</i>	23 %	21 %	20 %	21 %
Handelsvekst med Kina ift. total handelsvekst perioden 2000-2010				2,07
Handelsvekst med ASEAN og S.K ift. total handelsvekst perioden 2000-2010				1,02
Import totalt	336,3	379,6	515,2	694,0
Import fra Kina	35,9	55,2	108,4	153,4
Import fra Sør Korea	17,3	20,5	24,4	28,6
Import fra ASEAN*	44,4	55,9	70,3	98,1
Import fra Taiwan	13,2	16,9	15,1	18,0
<i>Importandel Kina</i>	11 %	15 %	21 %	22 %
Andel av Kinas eksport	19 %	17 %	11 %	8 %
Andel av Sør-Koreas eksport	13 %	12 %	8 %	6 %
Andel av ASEANs eksport	14 %	13 %	11 %	9 %
Andel av Taiwans eksport	12 %	11 %	8 %	7 %
Eksport totalt	443,5	478,5	595,1	771,7
Eksport til Kina	21,9	30,4	80,0	149,6
Eksport til Sør-Korea	31,3	30,7	46,7	62,3
Eksport til ASEAN*	85,5	70,0	81,0	118,8
Eksport til Taiwan**	30,3	38,6	46,1	51,9
<i>Eksportandel Kina</i>	5 %	6 %	13 %	19 %
Andel av Kinas import	22 %	18 %	15 %	13 %
Andel Sør-Koreas import	24 %	20 %	19 %	16 %
Andel av ASEANs import	24 %	19 %	14 %	12 %
Andel av Taiwans import	29 %	27 %	25 %	21 %
Beholdning av utenlandske reserver	184,5	356,0	835,5	1062,8

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

* Import fra og eksport til ASEAN er basert på tall for ASEANs tall for eksport og import

** For import fra og eksport til Taiwan er tall for Taiwans eksport og import benyttet

Tabell 6 - Japans 10 største handelspartnere, 2010

Japans 10 største handelspartnere for eksport og import, 2010

Exports, total	2010	2000	Imports, total	2010	2000
1. China, People's Rep. of	19 %	6 %	1. China, People's Rep. of	22 %	15 %
2. United States	16 %	30 %	2. United States	10 %	19 %
3. Korea, Rep. of	8 %	6 %	3. Australia	7 %	4 %
4. Hong Kong, China	5 %	6 %	4. Saudi Arabia	5 %	4 %
5. Thailand	4 %	3 %	5. United Arab Emirates	4 %	4 %
6. Singapore	3 %	4 %	6. Korea, Rep. of	4 %	5 %
7. Germany	3 %	4 %	7. Indonesia	4 %	4 %
8. Netherlands	2 %	3 %	8. Qatar	3 %	2 %
9. Malaysia	2 %	3 %	9. Malaysia	3 %	4 %
10. United Kingdom	2 %	3 %	10. Germany	3 %	3 %

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

Tabell 7 - Rangering som handelspartner, Japan 2000 vs. 2010

Japan

Rangering som handelspartner

utvikling 2000 vs 2010

	Importkilde		Eksportmarked	
	2000	2010	2000	2010
Sør-Korea	1	2	2	3
Hong-Kong	2	2	3	3
Taiwan	1	1	3	4
Thailand	1	1	2	2
Malaysia	1	3	3	4
Indonesia	1	3	1	1
Vietnam	2	2	1	2
Filipinene	1	1	2	3
Singapore	1	4	4	6

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

5.2.4 Politisk innflytelse

Gjennom sin posisjon som økonomisk stormakt har Japan tradisjonelt hatt stor betydning for den økonomiske utviklingen både bilateralt, regionalt og globalt, og således en naturlig politisk innflytelse. I motsetning til i Nordøst-Asia grunnet sin tidligere historie, er Japans *soft power* og bånd gjennom multilateralisme i Sørøst-Asia i følge Arase (2010:49) relativt bra. Japans strategi har vært å gi utviklingsmidler (ODA), fremme utveksling innenfor utdanning, og støtte samlingen av ASEAN gjennom aktivt handel og investeringer med regionen. Japansk ODA til ASEAN var til eksempel på 879 mill. \$ i 2010.⁵¹ Japans bidrag i Sørøst-Asia har også inkludert fredsbevarende oppdrag flere steder (Arase 2010:50-51). Japans øvrige politiske makt er først og fremst knyttet opp i sin økonomiske rolle og

⁵¹ Statistikk fra ASEAN-Japan Centre (2011) - <http://www.asean.or.jp/en/asean/know/statistics/2.html>

økonomiske forbindelser som FTA'er og EPA'er.⁵² Både i forhold til Sør-Korea og ASEAN fremkommer imidlertid tydelig en nedgang i handelsandelen med Japan fra 2000 til 2010. Samlet sett kan endringene i handelsmønster gi indikasjoner på at når det gjelder betydning for de andre statene i Øst-Asia er Japan i ferd med å miste en del av sin tidligere så dominante rolle. At Japans status svekkes grunnet store endringer i verdensøkonomien erkjennes også av det japanske utenriksdepartementet (MOFA 2010) i sin EPA politikk, og som en del av Japans nye vekststrategi vil Japan derfor søke mer åpenhet i økonomien.

Når den asiatiske finanskrisen kom i 1997-98 bisto Japan med betydelige midler for å stabilisere krisen, men grunnet de interne problemene var ikke Japans evne til å støtte i tråd med forventningene fra landene i Sør-Øst Asia i motsetning til Kina som fikk mye anerkjennelse for sitt bidrag til å stoppe krisen (Yang 2010b:151). Krisen gav også opphav til ASEAN+3⁵³ i 1997 i en direkte asiatisk motvekt mot IMF og USA og etablerte blant annet i 2000 det såkalte *Chiang Mai Initiative* som sikret gjensidige valutareserve-lån for å beskytte egen valuta under kriser (Byung-Joon 2004:25). Et sentralt forhold i den forbindelse er at denne konstellasjonen av 13 land også kan ses på som et pan-asiatisk initiativ som understøtter asiatisk regionalisering uten involvering fra USA eller andre aktører som geografisk ikke tilhører regionen (ibid). Som en del av tettere relasjoner ifm. ASEAN+3 har Japan videre støttet opp under videreutviklingen av det formelle trilaterale samarbeidet med Sør-Korea og Kina for ytterligere økonomisk vekst og integrasjon. Gjennom dette samarbeidet og fortsatt posisjon som verdens tredje største økonomi har Japan fortsatt en betydelig innflytelse på viktige rammefaktorer for den økonomiske utviklingen i regionen. Samarbeidet understreker også hvilken sentral rolle Japan har ift. Kina når det gjelder økonomisk utvikling. Japan er en strategisk viktig handelspartner for Kina og de økonomiske relasjonene er en forutsetning for Kinas videre økonomiske utvikling. Kina har i betydelig grad vært, og er til dels fortsatt, avhengig av japansk teknologi og *know-how*. Begge stater ser derfor også at deres interne forhold er det mest viktige bilaterale forhold (Noboru 2008:156).

Japan satser videre på regional innflytelse i Sør-Øst Asia gjennom å videreutvikle sikkerhetssamarbeidet med ASEAN (NDPG 2010). Med hensyn til multilateralt sikkerhetssamarbeid som EAS, ARF og ADMM+ signaliserer Japan at de vil spille en aktiv og passende rolle, særlig innenfor forhold knyttet til ikke-tradisjonell sikkerhet. For Japan har

⁵²En EPA (Economic Partnership Agreements) er en noe utvidet FTA som også omhandler økonomiske reformer tilknyttet finanspolitikk, etc i tillegg til å være en ren handelsavtale. *Ministry of Foreign Affairs, Japan*, [<http://www.mofa.go.jp/policy/economy/fta/>]

⁵³ som er Kina, Sør-Korea og Japan i tillegg til ASEAN, også forkortet som APT (ASEAN Plus Three)

det ofte vært sentralt å forsøke å skape en motvekt til Kina. I forbindelse med diskusjoner om medlemskap og deltakelse i EAS var det til eksempel en tydelig motstand fra Kina om at India skulle være medlem, men tilslutt var det Japan som lyktes med å få gjennomslag en løsning i tråd med sine interesser. Generelt hevder imidlertid Lincoln (2003:383-390) at Japan har vist liten vilje og evne til verken regionalt eller globalt lederskap på tross av sin store økonomiske maktbase. Dette støttes også av Kang (2007:156-157), men kan imidlertid være i endring. Japan har under DPJ vist et ønske om en ledende og aktiv rolle til multilaterale initiativ i regionen, blant annet som en balanseringsstrategi til Kinas økende maktutøvelse innenfor det maritime området.⁵⁴

Som demokrati og langvarig alliert med USA fullt integrert i det internasjonale system i etterkant av andre verdenskrig, er Japan på mange måter ulikt de andre asiatiske landene i regionen. De er samtidig en representant for denne eksisterende orden som en økonomisk stormakt i det internasjonale system og har lenge vært med å prege dens utvikling. På grunn av sin belastende historie er Japans politiske makt også begrenset, spesielt i Asia og ikke minst i forhold til Kina. Dette kom også til uttrykk i den motstanden som ble fremmet i forbindelse Japans forsøk på å få fast sete i FNs sikkerhetsråd. Samtidig representerer posisjonen Japan har som eneste asiatiske land integrert i den «vestlige gruppe» av land også Japans nøkkel til innflytelse og mulighet til å bli sett opp til ved å fungere som en bro mellom «Vesten» og «Østen» (Samuels 2007:202). Dette kan også representere en kanal for andre asiatiske nasjoner til å finne en partner for motvekt ved kinesisk press. Samtidig er knytningen til USA og vesten også en hindring for innflytelse, hvor Japan mangler identitet og kan falle utenfor begge «leire» (Yang 2010b:151;154). Dette er også litt av Japans historie under sin periode med økonomisk lederskap i regionen hvor de i følge Kang (2007:157) ble beskyldt for å ha en «Washington agenda» fremfor en «Asian agenda».

5.3 Utviklingstrekk i Kina-Japan relasjoner

5.3.1 Politiske relasjoner

Etter relative vennskapelige relasjoner etter normaliseringen i 1972 og frem til 1978 fulgte noen år med enkelte konflikter relatert til økonomi pga. stort handelsunderskudd i Kina, den første «tekstbok» saken om historieundervisning i skolen i 1982 og offisielt besøk fra

⁵⁴ I oktober 2011 tok blant annet Japan initiativ til konsultasjoner med Thailand om utfordringer i Sør-Kinahavet, og forslo også etablering av «The East Asian Oceanic Forum» ifm. EAS i Indonesia (CSIS 2011;vol 3).

statsminister Nakasone Yasuhiro til *Yasukuni Shrine* i 1985. Ingen japanske statsministre besøkte imidlertid *Yasukuni Shrine* etter dette før 1996, men hendelsene på 80-tallet førte til et oppsving i kinesisk nasjonalisme og fravær av støtte til vennlig samarbeid med Japan. Hendelsen på den himmelske freds plass i 1989 førte også til en vesentlig negativ endring i det japanske folks syn på Kina (Tsunekawa 2009b:11-12). På nittitallet ble relasjonen også gradvis mer konkurrerende og volatil, både som følge av et endret politisk klima og generasjonsskifte i Japan, og en reaksjon på Japans økonomiske stagnasjon sett i forhold til Kinas økende økonomiske vekst. Begge forhold underbygget en fortsatt økt nasjonalisme i Japan (Tsunekawa 2009b:13;Byung-joon 2004:24). I 1995 frøs Japan også bistandsmidler som svar på kinesiske kjernefysiske tester på tross av sterke japanske protester, og i 1996 gjennomførte Kina en massiv øvelse rett før det Taiwanske valget,⁵⁵ blant annet som en reaksjon på amerikansk våpensalg og presidentbesøk til USA. Øvelsen fikk en stor innvirkning på japanerne som reagerte på truslene mot Taiwan, og anså Kina som et land som var villig til å bruke vold til å fremme sine mål. Mot slutten av nittitallet utga Japan og USA også nye retningslinjer for alliansen hvor det også ble stadfestet at alliansen gjaldt hendelser i områder som omgir Japan. Dette gav økte bekymringer i Kina, og presidentbesøket i 1998 fra President Jiang forverret relasjonene da han valgte å fokusere på mangelfull beklagelse fra Japan relatert til historiske hendelser fra andre verdenskrig (Tsunekawa 2009b:14). Inngangen til det nye årtusen var derfor preget av en turbulent politisk relasjon og økende spenning mellom Kina og Japan.

Utviklingen forverret seg i første halvdel av 2000-tallet, og i særlig grad sammenfalt dette med perioden til Japans statsminister Koizumi fra og med 2001 til 2006. I økende grad ble da forhold tilknyttet Japans tidligere imperialisme et tema som la premissene for grad av kontakt, og i perioden var gjentatte besøk ved *Yasukuni Shrine* fra statsminister Koizumi en faktor som hindret konstruktive bilaterale samtaler på det politiske nivå og i diplomatiske forbindelser.⁵⁶ Også håndteringen av historiefortellinger i japanske skolebøker var et meget betent tema (Chu 2007:29-31). Generelt førte dette til en isfront i de bilaterale relasjonene så lenge Koizumi var statsminister og var også sterkt medvirkende til at Kina aktivt motarbeidet Japans forsøk på å få en fast plass i FNs sikkerhetsråd i 2005 og den kinesiske statsminister Wen Jiabo kommenterte Kinas holdning blant annet ved å bringe inn manglende oppgjør med

⁵⁵ Hendelsen førte også til at USA seilte inn med to hangarskip i Taiwan-stredet (Yang 2010a:147).

⁵⁶ Blant annet kommenterte Kinas utenriksminister Zhaoxing på en pressekonferanse 8.mars 2006 at Koizumi's besøk var som om tyske ledere skulle gjøre ære på Hitler (CSIS 2006, Vol. 1).

fortiden.⁵⁷ Som en konsekvens av japansk godkjenning av historiebøker brøt det i 2005 også ut voldsomme opptøyer og demonstrasjoner hvor den japanske ambassaden og japanske firma ble angrepet av demonstranter (Tsunekawa 2009a:105; Noboru 2008:155). 2006 var imidlertid preget i stort av to forhold. For det første besøkte Koizumi *Yasukuni Shrine* en siste gang før han gikk av som statsminister. Deretter ble Shinzo Abe ny statsminister i Japan, og hans første utlandsbesøk som statsminister var til Kina. Dette var det første besøket fra en japansk statsminister siden Obuchi i 1999, og valget om å besøke Kina var av stor betydning. Besøket resulterte i at Abe og President Hu Jintao ble enige om å etablere «*a mutually beneficial relationship based on common strategic interests*» og om å iverksette tiltak for å adressere spørsmålet om historien og utfordringer i Øst-Kinahavet (Tsunekawa 2009a:106).

Skiftet av statsminister i Japan høsten 2006 åpnet opp for en betydelig forbedring i de politiske relasjonene, og en markant økning i direkte møter på høyt politisk nivå.⁵⁸ Abe's besøk resulterte også til at statsminister Wen Jiabo foretok et meget suksessrikt besøk til Japan i april 2007, hvor han blant annet holdt en TV-overført tale til den japanske nasjonalforsamlingen. I mai ble også for første gang i historien et felles trilateralt konsultasjonsmøte på seniornivå mellom Kina, Japan og Sør-Korea avholdt. I juni møttes også de samme landenes utenriksministre for første gang utenfor rammen av ASEAN+3, ARF eller internasjonal konferanse. Dette markerte starten på et tett samarbeid disse tre land i mellom knyttet til videre regionalisering innenfor det økonomiske området. Den første offisielle *Trilateral Summit* kom i stand i desember 2008, og toppmøter skal avholdes årlig. I mai 2010 på den tredje toppkonferansen lanserte de tre land også et felles kommuniqué om en visjon for 2020, "*Trilateral Cooperation VISION 2020*" (KOM 2010). Her blir de tre enige om å institusjonalisere samarbeidet,⁵⁹ samarbeide enda tettere for å skape varige vilkår for felles økonomisk utvikling gjennom blant annet å etablere en felles FTA fra 2013 og mer samarbeid innenfor ikke-tradisjonelle sikkerhetstrusler. Samtidig understrekes også at alle tre land støtter opp under en ASEAN-drevet videreutvikling av multilateralt samarbeid som ASEAN Plus Three, EAS, ARF, og APEC.

Høsten 2007 ble generelt preget av mange besøk og treff under internasjonale samlinger, og representerte et vesentlig skifte fra perioden 01-06. I august 2007 kommer også den kinesiske forsvarsminister på besøk til Japan, og i november en destroyer fra den

⁵⁷ Asia Times Online, 14. april 2005, [<http://www.atimes.com/atimes/Japan/GD14Dh05.html>]

⁵⁸ Blant annet uttalte ambassadør Wang i oktober 2006 at Abes tur bidro til å løsne opp i tidligere politiske hindringer (CSIS 2006, Vol.3).

⁵⁹ Dette er nå etablert og et eget sekretariat kom i effekt fra september 2011.

kinesiske marinen som første militære fartøy noensinne (CSIS 2007, Vol 4). Dette representerte samtidig en start på militære utvekslinger. Samlet under ett kan utviklingen i 2007 karakteriseres av hyppige møter på høyt politisk plan og en sterk følelse av bedre tider og et positivt samarbeidsklima (CSIS 2007).⁶⁰ Utviklingen i 2008 fortsatte i samme positive klima med hyppige ministerkontakter på mange politikkområder og blant annet en fredfull håndtering av en matforgiftningssak. Viktig var også besøket fra President Hu Jintao i mai 2008 hvor de to lands ledere undertegnet en felles politisk plattform «...*Comprehensively Promoting a Strategic, Mutually Beneficial Relationship*» for det videre samarbeidet. Kina ble like etter også rammet av et kraftig jordskjelv og aksepterte i den forbindelse å ta i mot japansk hjelp. I juni 2008 ble Japan og Kina endelig enige om en felles utviklingsplan for Øst-Kinahavet blant annet når det gjelder gassfeltet Chunxiao/Shirakaba⁶¹ og i løpet av sommeren dro en MSDF destroyer på besøk til Kina, og det ble oppnådd enighet om et ASEAN hjelpefond. Når den nye statsministeren Aso holder en tale i FNs generalforsamling beskrives Sør-Korea og Kina som viktige partnere, og Aso møter Hu Jintao igjen på et trilateralt møte mellom Japan, Sør-Korea og Kina i desember. Ved utgangen av 2008 er det dermed etablert en tydelig positiv tendens i de politiske relasjonene etter den vanskelige tiden under Koizumi, og et foreløpig nytt toppunkt for positive relasjoner i nyere tid (CSIS 2008).

I 2009 preges den politiske relasjonen i overveiende grad av en fortsettelse av de gode forhold som har opparbeidet seg siden 2006, men i Japan reageres det på rapporter om at Kina har initiert drilling aktivitet unilateralt i Kashi/Tianwaitan gassfelt i Øst-Kinahavet, og på at det i februar fremkommer opplysninger i pressen om at Kina har startet planlegging av å bygge to atomdrevne hangarskip for perioden etter 2020.⁶² Samtidig fører også en gradvis økning av antall hendelser i Øst-Kinahavet til at begge parter i løpet av året kommer med offisielle uttalelser om krav på suverenitet tilknyttet Senkaku/Diaoyu -øyene. Også USA gir offisielle bekreftelser på at alliansens avtale inkluderer øyene.⁶³ På den positive siden løses spørsmålet om sanksjon mot Nord-Korea i FNs sikkerhetsråd, og det ble godt mottatt i Kina at DPJ vant valget høsten 2009. I den politiske retorikken har DPJ vært søkt mer mot Asia og gode relasjoner med Kina, enn å knytte seg enda tettere på USA: Den nye statsministeren Hatoyama møter President Hu Jintao i New York, og de møtes på nytt i Beijing under den

⁶⁰ Den nye statsministeren Fukuda som overtok etter Abe i september besøker også Beijing i desember og får en varm velkomst. Hans tale blir også overført på nasjonale TV-sendinger (Tsunekawa 2009a:107).

⁶¹ I juni 2008 uttaler Fukuda til parlamentet at utfordringene i Øst-Kinahavet vil løse seg bare en lar tiden gå (CSIS 2008, Vol 2).

⁶² Dette vil gi Kina mulighet til å nå ikke bare den 2. øy-kjeden, men også videre ut i det indiske hav.

⁶³ Den 4. mars 2009 gir det amerikanske Utenriksdepartementet en offisiell uttalelse om at alliansen med Japan også strekker seg til Senkaku-øyene (CSIS 2009, Vol. 1)

trilaterale samlingen mellom Kina, Japan og Sør-Korea i oktober. Her annonserte også finansministrene en igangsettelse av studier for en felles FTA, og de tre land ble enige om å samarbeide rundt katastrofehåndtering. Før året er omme møttes også visepresident Xi Jinping og keiser Akhito, og en 3-årig fellesstudie med både japanske og kinesiske akademikere rundt historie ble ferdigstilt. I de politiske relasjonene er det derfor fortsatt en positiv utvikling og utsikter til en ny tid ved inngangen til 2010.

Utviklingen i Øst-Kinahavet viser gjennom 2000-tallet en betydelig økning av kinesisk aktivitet i japanske og internasjonale farvann, inkludert økt aktivitet relatert til olje- og gassutvinning, fiskeaktivitet og patruljering fra marine- og luftstyrker i nærheten av Senkaku/Diaoy-øyene.⁶⁴ I 2003 startet til eksempel Kina med boring i Chunxiao/Shirakaba og Duanqiao gassfeltene i nærheten av Okinawa, mens Japan i 2005 også gav godkjennelse for et prosjekt som skulle bore etter olje og gass i farvann vest for Okinawa som begge gjør krav på er i deres eksklusive økonomiske sone (Beehner & Bhattacharji 2008). Det utløste også spenninger når kineserne overraskende patruljerte i nærheten Chunxiao/Shirakaba gassfeltet med destroyer og fregatter i september 2005 (Yang 2010b:159). Japan protesterte mot dette og anmodet en rekke ganger om kinesisk stans i aktiviteten og forhandlinger om en felles utvikling. Selv om det i 2008 ble inngått en felles utviklingsavtale på politisk nivå om Øst-Kinahavet har det senere vært liten reell fremdrift med hensyn til implementering. 2010 startet også med at Kina protesterte på at Japan planla infrastrukturbygging på Okinotorishima som er lokalisert ved Senkaku/Diaoyu-øyene. I mars 2010 observerte den japanske kystvakt kinesiske forskerfartøy innenfor den økonomiske sone ved Senkaku/Diaoyu-øyene. Noen dager senere uttalte den kinesiske utenriksministeren at Kinas posisjon i spørsmålet tilknyttet Øst-Kinahavet er å finne løsning gjennom dialog. Japan gjentok på nytt japansk suverenitet over Senkaku/Diaoyu-øyene og statsminister Hatoyama ba om større innsats for å løse spørsmål tilknyttet Øst-Kinahavet for å gjøre regionen til et *“hav av brorskap”*. Våren 2010 ble imidlertid preget av ytterligere aktivitet i Øst-Kinahavet, og i juni passerte overhuset i Japan også en lov som identifiserte Okinotorishima og Minamitorishima som *spesielle fjerne øyer* for å styrke Japans økonomiske sone. I juli 2010 kom forhandlinger om å implementere 2008-avtalen om felles utvikling i Øst-Kinahavet (CSIS 2010) likevel endelig i gang igjen.

En gradvis mer spent situasjon gjennom 2009 og 2010 tilknyttet Senkaku/Diaoyu-øyene fikk imidlertid et høydepunkt i september 2010 når en kinesisk fiskebåt kolliderte inn i

⁶⁴ F eks var det hele 107 *scrambles* (dvs. å sende opp jagerfly for å avskjære en eller flere fly) i 2005 noe som var en stor økning fra ca. 20 som var normalen (CSIS 2006, Vol. 2)

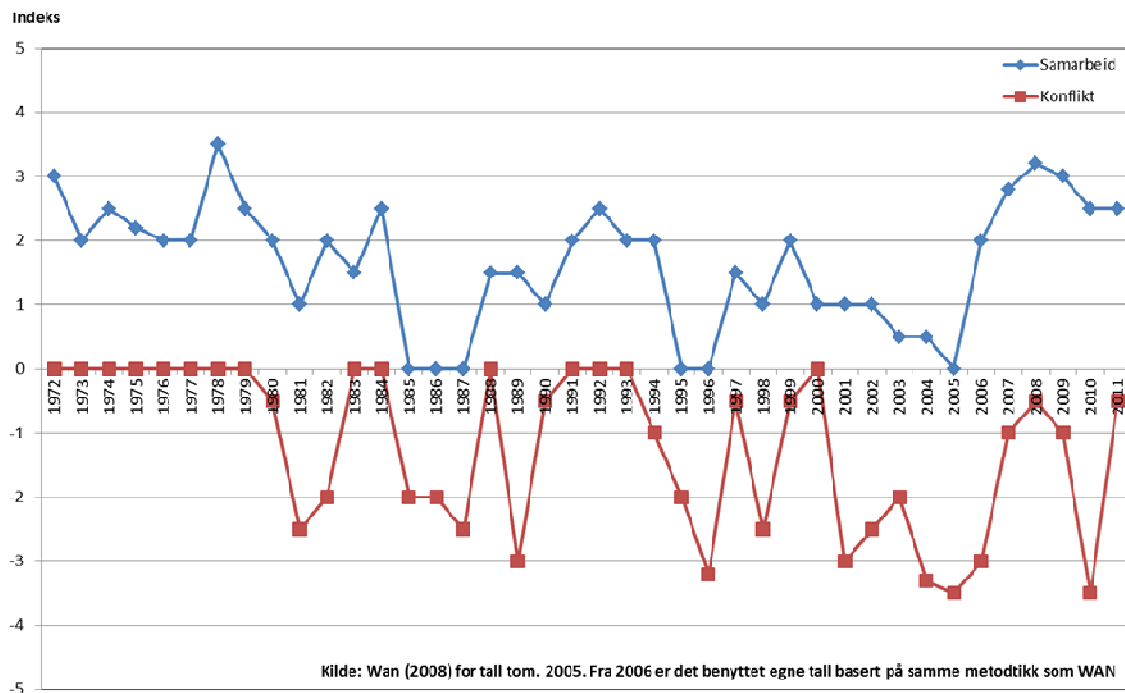
et japansk kystvaktskip under flukt og kapteinen ble arrestert. Fiskebåtkapteinen ble tilslutt løslatt etter 3 uker med politisk storm.⁶⁵ Hendelsen førte umiddelbart til en meget betent politisk situasjon med kraftige protester fra Kina, hvorpå Kina umiddelbart også “frysste” forbindelsene på ministernivå (BBC 2010) inkludert videre forhandlinger om forhold i avtalen om Øst-Kinahavet. Episoden førte også til kansellering av et planlagt havnebesøk fra MSDF til Qingdao, det ble rapportert om at Kina vil fryse eksport av sjeldne metaller, og i oktober var det igjen store anti-japanske protester i blant annet Beijing. Det kinesiske reaksjonsmønsteret overrasket det japanske politiske miljø og befolkning betydelig. Å få i gang politiske samtaler ble meget vanskelig, og ikke før etter tre måneder kom det i stand offisielle samtaler på høyt politisk nivå. Viseutenriksminister Banno dro da på besøk til Beijing og de kom samtidig til enighet om å gjenoppta politiske samtaler mellom de to land (CSIS 2011, Vol. 2). I juni 2011 møttes også forsvarsministerne under *Shangri-La Dialogue* i Singapore og det ble enighet om å sette opp en maritim krise-håndteringsmekanisme og å gjenoppta militære utvekslingsbesøk.

En kvantifisering av relasjonene fra 1972 og frem til i dag er presentert i figur 9. Oversikten er basert på Wan (2006) for tall 1972-2005, mens jeg selv har gjort vurderinger for perioden 2006-2011 basert på en gjennomgang av daglige hendelser gjengitt i *Comparative Connections* (CSIS 2006-2011). Figuren viser diplomatiske og militære hendelser, vurdert og målt på en skala fra -5 til +5 med hensyn til graden av samarbeid eller konflikt. Det denne oppstillingen først og fremst viser er en svak nedadgående trend i relasjonen siden toppåret 1978, hvor traktaten om fred og vennskapelig forhold ble ferdigstilt, og helt fram til utgangen av 2005 (Wan 2006:21) som representerte det dårligste nivået på ti år.⁶⁶ Samlet sett viser den tydelig den vesentlige forbedring i relasjon som kom etter Koizumis avgang i 2006 frem til et nytt toppår i 2008. Den klare positive trenden fikk imidlertid en kraftig forstyrrelse i september 2010 med båthendelsen, og det virker som om denne hendelsen virkelig har “rystet” Japan. Det er grunn til å anta at slike hendelser vil ha en meget negativ innvirkning på graden av tillit mellom de to land. Når en hendelse får så kraftige utslag innenfor en meget positiv trend kan det være naturlig å anta at Japan vil bli meget usikker på hvor de har den andre part selv om den generelle utviklingen i årene fremover skulle komme tilbake i en positiv trend.

⁶⁵ Ikke alle hendelser ser imidlertid ut til å gi samme respons. Det er verd å merke seg at den japanske kystvakt den 9. november 2010 beordret et kinesisk forskerskip å forlate japansk økonomiske sone og den etterkom ordren. (CCIS 2010, Vol. 4)

⁶⁶ Se også Hickey & Lu (2007:95)

Figur 9 - Utviklingstrekk Kina - Japan relasjoner⁶⁷.

5.3.2 Økonomiske relasjoner

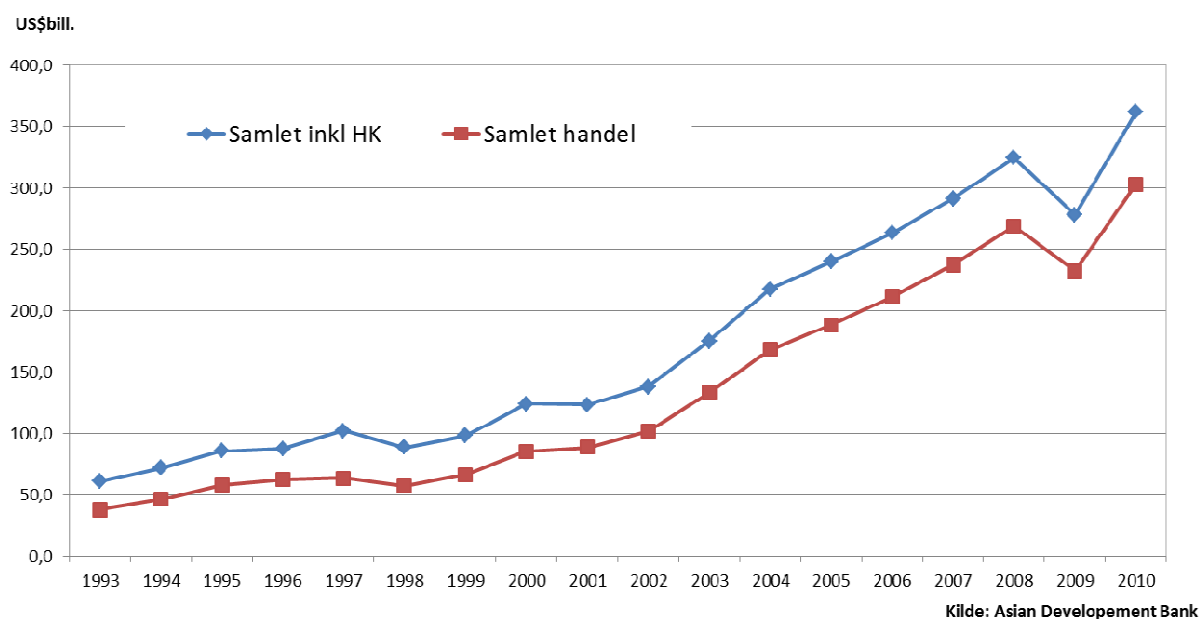
Når det gjelder de økonomiske relasjonene mellom de to land har handelen fortsatt i et stadig økt omfang uavhengig av de politiske friksjonene på begynnelsen av 2000-tallet, og den tok seg også raskt opp igjen etter finanskrisen. Handelen mellom de to land var i 2010 på sitt høyeste noensinne med 300 milliarder dollar (se figur 10), og inkluderes Japans handel med Hong Kong i tillegg er handelen på 360 milliarder dollar.⁶⁸ Dette kan underbygge at de økonomiske bånd vil fortsette selv om den politiske relasjonen ikke skulle komme tilbake på samme positive spor. Et interessant poeng er imidlertid også den relative betydningen av den gjensidige handelen. Ved å se på hvor stor andel av total handel den enkelte utgjør for hverandre kan vi få frem dette, og i de siste ti år er det skjedd en stor endring i dette bildet. Mens Kinas andel av Japans totale handel var på 10 % i 2000, var Japans andel av Kinas totale handel 18 % i 2000 (se tabell 8).

⁶⁷ Tall tom. 2005 er gjengivelse av Wan (2006). Fra 2006 og fram til 2010 er egne tall benyttet basert på samme metodikk som Wan. Som kildegrunnlag for å gjennomføre analysen er det brukt en av Wan sentrale kildehenvisninger.

⁶⁸ Det er her brukt tall for Japans import og eksport til Kina (og Hong Kong).

Dette gir en relativ betydning på $18/10 = 1,8$ dersom en ser på Japans betydning for Kina ift. Kinas betydning for Japan. Mens det i 2000 var et forholdstall på at Japans betydning for Kinas totale handel var nesten dobbelt så stor som Kinas betydning for Japans totale handel, er dette helt snudd i 2010.

Figur 10 - Handelsvolum på Kina-Japan handel, 1993-2010

Tabell 8 - Gjensidig handel Kina og Japan

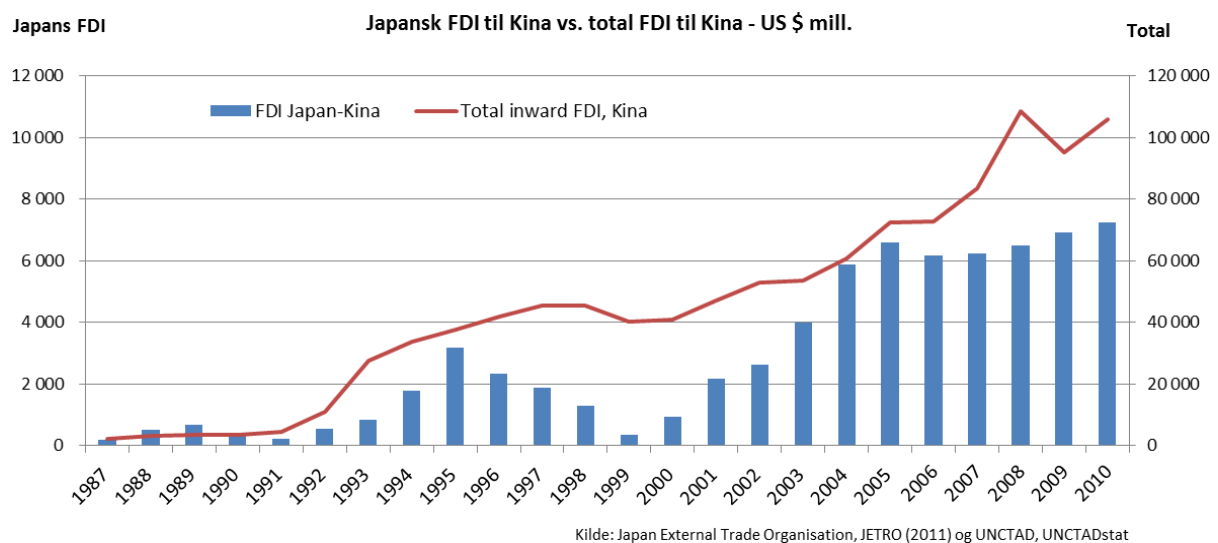
Kina ift. Japan Relative størrelser	Forholdstall			
	1995	2000	2005	2010
Japans bet. for Kina ift. Kinas bet. for Japan	2,8	1,8	0,8	0,5
Kinas handelsvekst med Japan ift. Kinas totale handelsvekst perioden 2000-2010				0,57
Japans handelsvekst med Kina ift. Japans totale handelsvekst perioden 2000-2010				2,07

I dag har Japans handel med Kina bare halvparten av betydningen for Kinas handel som det Kinas handel med Japan har for Japans totale handel. Dette underbygges også av tallene for handelsvekst. Økningen i handel med Japan i perioden 2000-2010 er kun 60 % (0,57) av Kinas totale handelsvekst. Dersom denne utviklingen fortsetter i årene fremover vil Japans relative betydning for Kina med hensyn til handel minke og bli stadig mindre. Dette kan samtidig redusere den positive effekten handelssamarbeidet kan ha med hensyn til å kompensere for politisk negative sosiale relasjoner. Samtidig – og kanskje like viktig – dersom det oppstår en for stor asymmetri her kan det føre til at Kina ikke lengre trenger å tenke så mye på økonomiske konsekvenser i politiske beslutningsprosesser som berører Japan. Og motsatt – Japan kan bli veldig sårbar økonomisk dersom Kina tar uønskede

beslutninger. Med andre ord vil Japan kunne risikere å komme i et asymmetrisk økonomisk avhengighetsforhold hvor de har mye mer å tape enn hva Kina har dersom andre forhold skulle gi en negativ påvirkning på handelsvolumet. I dag er Japans andel av Kinas handel imidlertid 10 % og fortsatt betydelig. Blant annet er Japan fortsatt Kinas viktigste importland..

Også japanske investeringer har økt jevnt på 2000-tallet i takt med den totale økningen av investeringer til Kina på tross av de mer kjølige politiske relasjonene (se figur 11). I første halvdel frem til 2005 er faktisk veksten i japanske investeringer vesentlig større enn veksten for den samlede mengde FDI til Kina i samme periode. Dette står i sterk kontrast med utviklingen i investeringer i etterkant av de politiske og sosiale konfliktene på midten av nittitallet. Samtidig ser det ut til at det etter en liten nedgang i 2006 og 2007, igjen er en jevn økning i investeringene. Også i 2009 hvor Kina samlet sett opplevde en stor nedgang grunnet finanskrisen økte omfanget av investeringer fra Japan. Dette underbygger betydningen Kina har hatt for den økonomiske veksten i Japan.

Figur 11 - Japansk FDI til Kina, 1987-2010

5.3.3 Kinas sikkerhetisering av Japan

I Kinas offentliggjorte analyse om sikkerhetspolitiske omgivelser i *white paper* fra 2011 (CHN 2011a: Chapter I) vurderer Kina situasjonen som positiv. Kina er likevel åpne på at de anser den globale maktbalansen for å være i endring med tegn til økt maktkamp og konkurranse om den internasjonale orden. Samtidig har de siden slutten av den kalde krigen også hatt som ambisjon om å kunne påvirke og ikke bare respondere, på det internasjonale systemet de er en del av (Goldstein 2005:24). Kina ser derfor også på de to første tiår i dette

århundre, mens de internasjonale omgivelsene er ganske stabile, som meget sentrale og et *window of opportunity* til å oppnå tilstrekkelig med makt til å realisere sine interesser (Huang 2010:18). Beskrivelsen av «en harmonisk verden» er et uttrykk for et alternativt syn på verdensorden enn den etablererte, og underlag for å anta at Kina ikke er fullt ut tilfreds med den eksisterende orden i det internasjonale system, og derfor vil søke å endre denne. De ser også på Kinas egen fredfulle utvikling og en harmonisk verden som avhengig av hverandre, og både diplomatiet og PLA anses som viktig virkemiddel for å støtte opp under Kinas økte interesseomfang og i å bidra til fred i verden. Økte interesseområder inkluderer å sikre viktige transportruter for ressurstilfanget og andre maritime interesser. Dette vil kreve økte evner innen *power projection* til distanserte områder og det åpne hav (NIDS 2011:42). Samlet sett ser Kinas overordnede mål ut til å være å sikre kommunistpartiets ledende posisjon og opprettholde indre politisk stabilitet, sikre fortsatt økonomisk vekst og utvikling, forsvare nasjonal suverenitet og territoriell integritet, og sikre Kinas status som en stormakt (MOD 2011b:9). Dette inkluderer også å bygge opp tilstrekkelig med militære kapabiliteter i tråd med den økonomiske veksten og utvidede interesser som stormakt.

Kinas konkrete sikkerhetisering av Japan kommer til uttrykk på flere områder og plan. For det første spiller indre forhold i Kina en sentral rolle. For den politiske ledelse i Kina er et av de overordnede sikkerhetspolitiske mål politisk sikkerhet for egen makt og styresett (regimesikkerhet) og det betyr også et mål om indre stabilitet og enhet. Etter kommunismens fall som en ideologisk ledestjerne har derfor kinesiske nasjonalisme en viktig rolle som identitetsbygger (Yang 2010b:159-160), og ny ideologisk basis for den politiske ledelsens behov for regimelegitimitet, nasjonal enhet og politisk fellesskap (Lai 2011:115). Nasjonalismen nyttes dermed både som et samlingspunkt for styrke og stolthet over Kinas imponerende vekst og utvikling og identitet som en sterk nasjon med makt, men også som kilde til «offermentalitet» mht. historiske overgrep mot nasjonen fra utenlandske aggressive stater, og her er Japan særlig trukket frem som den mest aggressive staten i moderne kinesisk historie. Å fremme nasjonalisme for å bygge indre støtte til politisk ledelse ved å spille på anti-japanske følelser har derfor ikke vært så vanskelig (Yang 201b:159-160) og noe av grunnlaget for hvorfor Japans fortid har fått en såpass sentral sikkerhetspolitisk rolle. Samtidig har også kineserne erfart at dette er en vanskelig balansegang og at å spille på slike følelser kan komme ut av kontroll og vanskelig å få endret om det ikke lengre er nyttig med

hensyn til andre interesser.⁶⁹ I følge Huang (2010:26) har den kinesiske ledelsen lenge innsett at det ikke lenger er i Kinas interesse å gjøre dette da det undergraver strategien om «*peaceful development*». Dette lå også bak den endrede tilnærmingen mot statsminister Abe når han overtok etter Koizumi og tilnærming i relasjonene årene etter, og underbygges av at selve historiespørsmålet i veldig liten grad har vært et stridstema siden, og i den grad det har vært noen episoder har det på ingen måte ført til reaksjoner i nærheten av slik relasjonen var frem til Abe tok over.⁷⁰ Som demokrati og del av den «vestlige modellen» inkludert fokus på ytringsfrihet og andre menneskerettighetsspørsmål, kan Japan også ses på som en rival med hensyn til politisk styresett. Kina har også flere indre utfordringer til sin sikkerhet som utover politisk modell som blant annet handler om å sikre ett samlet Kina.⁷¹

Som en historisk imperialist med tidligere grove overgrep mot Kina (Hickey & Lu 2007:95) har det videre vært en langvarig bekymring blant kinesiske strateger over Japans relativt store omfang på moderne militære kapabiliteter utover egen selvforsvarsevne. Evnen til å fornye seg og holde tritt med moderniseringen har gitt Japan en strategisk rolle i Øst-Asia som tidligere ikke har tatt spesielt hensyn til kinesiske interesser (Sutter 2008:221) og også kan tolkes rettet mot Kina (Noboru 2008:167). Det er blant annet i den konteksten at Kina ser med bekymring på diskusjoner i Japan knyttet til å revidere konstitusjonelle regler og trenden mot å etablere deployeringskapasitet for japanske styrker.⁷² Denne formen for neo-nasjonalisme i Japan er for Kina en atferd som underbygger tidligere ekspansive strategier og militarisme da en endring utover frihetsgraden i dag egentlig betyr å endre til «...en nasjon som har lov til å gå til krig..» (Lai 2011:115). Kina registrerer samtidig også endringer i japanske holdninger, og forventer mer motstand og mindre støtte når Kina skal forsøke å øke *sin* regionale og globale innflytelse. For Kina er det derfor essensielt å fortsette en kontinuerlig evaluering av Japans politiske ambisjoner (Yang 2010a:160).

Grunnet sensitivitet ift. den kinesiske nasjonalismen vil det også være vanskelig for den kinesiske ledelsen å være ettergivende ovenfor Japan i territorielle spørsmål (Yang

⁶⁹ Samtidig er nasjonalisme vanskelig å kontrollere slik at det er en vanskelig balansegang for Kinas hvordan de utnytter denne. Til eksempel var det ikke i Kinas interesser å fremme anti-US følelser i 1999 når den kinesiske ambassaden i Beograd ble bombet ved en feiltakelse. Over 100 000 mennesker demonstrerte i gatene i Beijing og et amerikansk konsulat ble satt fyr på i Chengdu (Huang 2010:12-13).

⁷⁰ I følge Huang hadde Kina tillatt seg å være såpass krasse mot Japan i denne sammenheng fordi de satset alt på å holde et godt forhold til USA, og regnet med at Japan uansett ville følge føringer fra USA. Japan ville derfor ikke bli et problem. Da dette slo feil under Koizumi benyttet de anledningen så raskt som mulig etter skiftet til å innlede en ny start.

⁷¹ Både i Xinjiang-provinsen og Tibet finnes separatistbevegelser og det er også andre signaler på sosial ustabilitet (Yang 2010a:143-144; EAS 2010:102-103) Kina er her veldig sensitiv for innblanding utenfra og i den grad Japan gjør initiativ til å påvirke blir dette håndtert i en sikkerhetspolitisk ramme.

⁷² Chinese 2006 Defense White Paper (CSIS 2007, Vol.1:121)

2010a:150).⁷³ Samtidig er forholdet til Japan også instrumentelt mht. Kinas forhold til USA, og militære konflikter med Japan over territoriale spørsmål er ikke i Kinas interesse (Yang 2010a:154). Sett i sammenheng med Kinas tolkning av den økte nasjonalismen i Japan med den konkrete endringen i strukturen og retorikken rundt «*China Threat*» er det likevel ikke usannsynlig at det foreligger nok drivkrefter til et våpenkappløp. På den annen side har Japan tidligere erkjent at det ikke vil være mulig å konkurrere med Kina når det gjelder ressursbruk på militære formål.⁷⁴ En balansering fra Japan ved hjelp av militære virkemidler vil derfor måtte skje gjennom alliansen med USA. Skulle Japan imidlertid endre sine konstitusjonelle begrensninger grunnet økt nasjonalisme og mindre eksplisitte pasifistiske holdninger i befolkningen, vil Kina vurdere dette som veldig bekymringsfullt.

Det er videre klart at de territoriale utfordringene i Øst-Kinahavet rettet mot kontroll over øyer og tilgang til olje- og gassressurser er en sikkerhetsutfordring. Kina ser generelt med uro på den konkrete dreiningen Japan gjør med sine styrker og de tydelige tegn på et reaksjonsmønster hvor Kina vurderes som en trussel i den siste forsvarsplanen fra 2010. I sin respons til utgivelsen i desember 2010 gjentok og understreket Beijing at Kina holder fast ved strategien om en «*peaceful development*» og ikke truer noen. Ambassadør Cheng advarte også mot at ved å forutsette Kina som den hypotetiske fienden som grunnlag for planen undergraver Japan tilliten og klimaet mellom de to land på en farlig måte (CSIS 2010; Vol 4).

Gjennom sin vekst og økte interesseomfang har Kina videre sikkerhetsinteresser relatert til både SLOC, inkludert Taiwan-stredet, Sør-Kinahavet, og ønsket om å etablere kapasitet til å operere på det åpne hav. Kina ser derfor også på utviklingen i Japans militære kapasiteter i relasjon til disse interessene, og registrerer at Japan i økende grad involverer seg, ikke minst gjennom initiativ ovenfor India og Australia, og en multilateral tilnærming til territoriale spørsmål i Sør-Kinahavet.

For Kina er videre vurderinger av Japan som del av alliansen med USA også helt sentral og uttrykker økende bekymring over trenden av et stadig tettere samarbeid innrettet mot å balansere Kinas videre utvikling, inkludert utviklingen av missilforsvar (Sato 2009:104). Samtidig ser de også at alliansen legger begrensninger på Japan med tanke på opprustning. Særlig viktig er likevel vurderinger av Japan relatert til en eventuell konflikt med

⁷³ Under ADMM+ møte i oktober i etterkant av fiskebåthendelsen i september 2010, uttrykker til eksempel forsvarsminister Liang Guanglie at Beijings beslutning om å utsette havnebesøket til et japansk marinefartøy senere i oktober først og fremst er av hensyn til den kinesiske befolkningen og underforstått ikke fordi det fra politisk hold er nødvendig.

⁷⁴ 27. september 2006 erklærte den nye Forsvarsdirektøren i *Japan Defence Agency*, General Kyama, at Japan ikke kan konkurrere med Kina militært (CSIS 2006; Vol. 8)

Taiwan og vurderer negativt at Japan eksplisitt har definert Taiwan-stredet som japansk interesseområde.

Kina vurderer samtidig sin relasjon til Japan i en global ramme og i konteksten av den langsiktige og mer grunnleggende relasjonen Kina og USA. Som den eneste supermakt og dominerende makt er det i et langsiktig perspektiv forholdet til USA som er den mest kritiske relasjonen i Kinas vei mot gjenvunnet stormaktsstatus. Relasjonen til Japan vil derfor til enhver tid bli sett i konteksten av hvordan denne spiller inn på forholdet Kina-USA, og Japan vurderes også i den sammenheng til å være en regional aktør for USAs eventuelle oppdemningspolitikk for å begrense Kinas videre utvikling. Kina ser på de første tjue årene i dette århundre som «mulighetsvinduet» til å vokse seg til ønsket status og er avhengig av stabile omgivelser som ikke vil legge hindringer for dette.

5.3.4 Japans sikkerhetisering av Kina

Også indre forhold i Japan kan sies å være grunnlag for sikkerhetisering av Kina og underbyggende for rivaliseringstendenser. Fra å ha vært en nasjon med stor økonomisk vekst og innflytelse på 70- og 80-tallet stagnerte Japan i et «tapt tiår» med tapt nasjonal selvtillit som konsekvens. Dette har også ført til enkelte strømninger av nasjonalisme og ønske om internasjonal prestisje, og bygget opp under initiativ om å bli en «normal» stat som bidrar på flere arenaer enn kun økonomisk (Lai 2011:116;Byung-Joon 2004:26-27). For å understøtte en slik endring har det også vært opportunt å fremstille Kinas vekst og utvikling som en trussel for innenrikspolitiske formål (Lai 2011:118). Etter den kalde krigens slutt var det i følge Sutter (2008:220-21) likevel relativt tidlig klart for strategiske tenkere i Japansk politikk og akademika at Kinas vekst på lang sikt vil bli den dominante regionale sikkerhetstrusselen. Dette ville følge naturlig av et økende syn blant japanere om at Kina er en rival mht. regional innflytelse pga. sin enorme økonomiske vekst, så vel som økt militær kapasitet og politisk status. På nittitallet var Kina i mindre grad oppfattet som noen spesiell trussel. Japan var regnet som en stormakt, mens Kina egentlig et u-land men med stort utviklingspotensial. Japan derimot var en økonomiskgigant som var helt og fullt integrert i den vestlige orden og ble også omtalt som en kandidat til å utfordre USA. Imidlertid ble det klart for Japan utover 2000-tallet at Kina kom til å bli en makt å regne med. Etter at de kom med i WTO fra 2001 begynte også veksten å bli ganske betydelig, samtidig som Japans egen økonomi hadde stagnert. Med den raske og enorme veksten har det økonomiske tyngdepunktet i Asia nå flyttet seg fra Japan til Kina, og at Kina passerte Japan som nest største økonomi i 2010

«rystet» den japanske selvfølelsen betydelig. Samtidig illustrerer dette også frykten for at Kina vil utnytte kombinasjonen av økt økonomisk og militær makt til å dominere regionen og betydelig utfordre Japans interesser og innflytelse både bilateralt, regionalt og globalt.

Et tilbakevendende tema i relasjonene har vært knyttet til Japans overgrep under den andre verdenskrig og anti-japanske holdninger i den kinesiske nasjonalismen. Etter hvert er det samtidig i Japan blitt en redusert sensitivitet og respons på slike kinesiske krav om spesielle hensyn blant annet fordi det begynner å bli ganske lenge siden. Det også kommet et generasjonsskifte hvor det da heller er Kina som har tapt moralsk støtte pga. overgrep mot dissidenter (den himmelske freds plass), atomvåpentesting, og ikke minst en etter hvert økende aktivitet og også truende militær atferd i Sør- og Øst- Kinahavet (NIDS 2011:15-20). Underliggende til dette igjen er en sterk følelse av nasjonal stolthet og bestemthet blant lederskap og befolkning for å stå opp for japanske interesser i relasjoner med Kina.

I sin siste utgitte *Diplomatic Bluebook* henviser Japan til at det sikkerhetspolitiske miljø i nørområdet preges av usikkerhet og ustabilitet (MOFA 2011:10). Denne analysen gir seg også utslag i en ganske stor endring i forsvarspolitikken fra 2005 til 2010 slik dette kommer til uttrykk i de to langtidsplanene. I desember 2010 lanserte Japan sin nye forsvarsplan for perioden 2011 og fremover (NDPG 2010), samt en 4-års plan for perioden 2011-2015 (MTDP 2010). I forhold til den forrige forsvarsplanen fra 2005 (NDPG 2005) vektlegges at det er i ferd med å foregå grunnleggende endringer i maktbalanse, og at de omkringliggende omgivelsene oppleves som mer usikre (NDPG 2010:3;BBC 2010b).

Fra kun å omtale Kina eksplisitt som et land Japan ønsker «å følge mer med på» (NDPG 2005:2), er det en beskrivelse av økt usikkerhet og bekymring som preger omtalen av Kina i forsvarsplanen av 2010. Først og fremst vurderes Kina samlet sett i en regional kontekst for egen sikkerhet og stabilitet i regionen. Det henvises her til den militære moderniseringen og økte kapasiteter til å utøve makt, økt aktivitet i japanske farvann og nære omgivelser, og utilfredsstillende innsikt i kinesiske intensjoner og planer.⁷⁵ Sannsynligvis er dette også hovedårsaken til at Japan eksplisitt fremhever fokus på maritim sikkerhet i den nye planen. For Japan gjelder dette spesielt ressurskamp om tilgangen til olje- og gassressurser i Øst-Kinahavet, inkludert kontroll over sentrale øygrupper, samt strategiske interesser tilknyttet Taiwan grunnet øyas nærhet til strategisk viktige transportruter (Sato 2009:108-109). Betydningen av sikre transportruter for blant annet olje gjør også at Japan er meget

⁷⁵ Offisielle uttalelser om manglende «*transparency*» har også vært en gjennomgående trend hos japanske politikere ved alle utgivelsene av kinesiske «*White Paper*» og offentliggjøring av militærbudsjetter i perioden 2006-2010 (CSIS 2006-2011).

opptatt av Kinas atferd i Sør-Kinahavet. Sannsynligvis er den aktuelle situasjonsforståelsen hovedårsaken til at også det japanske forsvarskonseptet endres i den nye planen. Japan forlater det de kaller «*Basic Defense Force Concept*» som baserte en avskrekking på militære styrker pr. se, og fremhever en utvikling av «*Dynamic Defense Force*» som vil være karakterisert av reaksjonsevne, mobilitet, fleksibilitet, utholdenhet, og tilpasningsdyktighet, og relokalisering av styrker (NDPG 2010:6-7;13).⁷⁶

Den nye forsvarsplanen fremhever videre behov og ønske om ytterligere å styrke alliansen med USA på mange taktiske områder, men også med hensyn til strategiske dialoger og koordinering av politikk. Samtidig fremheves alliansen og USAs nærvær i regionen som en stabiliserende faktor, og at USA således bidrar til at også andre land i regionen kan inneha sikkerhet. Internasjonalt gir planen signaler om å søke både bilaterale og multilaterale strategier, men ikke minst søke nærmere samarbeid med Sør-Korea og Australia som også er allierte av USA. Innenfor maritim sikkerhet spesielt pekes det på økt samarbeid med Australia og India. Med hensyn til regionale multilaterale initiativ vil Japan fortsatt vektlegge samarbeid via ASEAN og rammeverk som ARF og ADMM+ (NDPG 2010:7-10).

⁷⁶ Samtidig er dette også i tråd med en generell internasjonal trend av å fokusere militære kapasiteter i et mindre omfangsrikt, men kvalitativt bedre, innsatsforsvar for fleksibel respons. Det kan derfor ikke utelukkes at endringen ville ha blitt gjennomført uavhengig av Kinas økte kapasiteter.

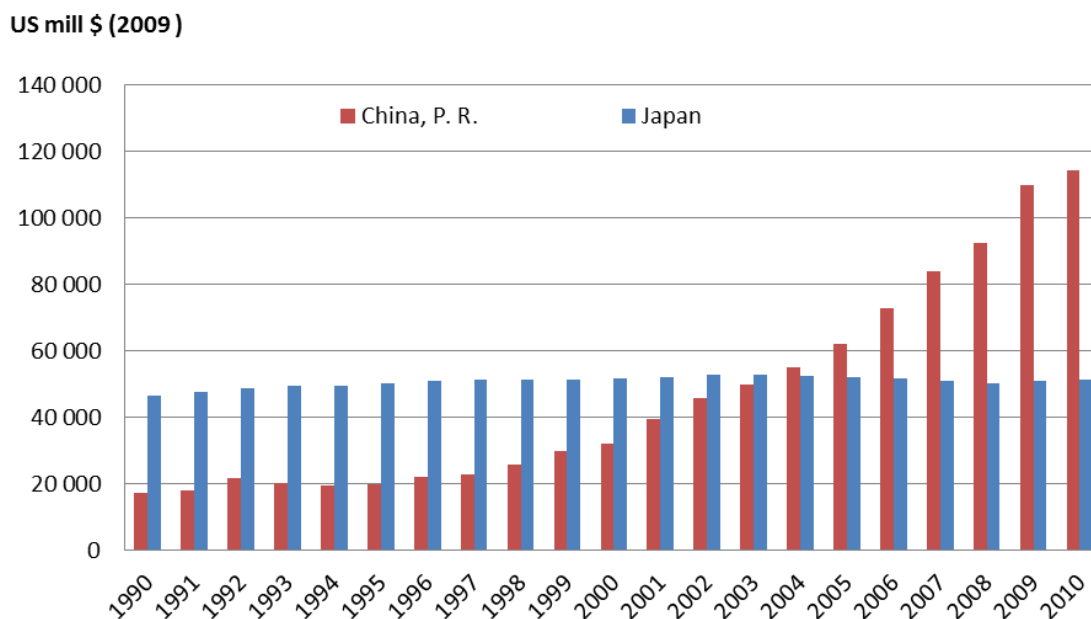
6 Drøfting og analyse

6.1 Maktstruktur

6.1.1 Vurdering militær makt

Statistikken viser at Kina nå har distansert Japan ift. ressursbruk på militære formål. Mens Japan har ligget stabilt på det samme nivået gjennom hele 2000-tallet, har Kinas forbruk hatt en enorm vekst og bruker nå 3,6 ganger så mye på militære formål enn i 2000. I 2000 lå imidlertid Kina langt under Japan relativt sett. Japan var over 1,5 ganger så stor, men denne veksten har likevel ført til at det relative størrelsesforholdet er totalt snudd på hodet ti år etter. Kinas ressursbruk på militære formål er i dag over dobbelt så stort som Japan (se figur 12) og er nå også verdens nest største etter USA (MILB 2011a).⁷⁷

Figur 12 - Militært forbruk Japan vs. Kina 1990-2010 (SIPRI 2011)

⁷⁷ Når en sammenligner militært ressursbruk skal en imidlertid også ta med i vurderingen at i det amerikanske forsvarsbudsjettet inkluderes også det operasjonelle budsjettet for krigføring. For 2010 representerer dette ca. US\$ 160 bill. slik at det ordinære forsvarsbudsjettet til USA som vil være mer naturlig å sammenligne med var på ca. US\$ 530 bill. (MOD 2011a).

Dersom en samtidig forutsetter at Kinas reelle verdi er større på grunn av for lav verdi på sin egen valuta, (se punkt 6.1.2) vil også det reelle gapet til USA minske en god del.⁷⁸⁷⁹ Det er også all grunn til å anta at denne utviklingen sannsynligvis vil komme til å fortsette i et enda større tempo (se tabell 9).

Tabell 9 - Prognostisert utvikling militære ressurser 2010-2015

PROGNOSE

	Mil.exp 2,20 %		vekstrate 8,00 %				Forholdstall	Forholdstall*
KINA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015	2015
BNP	5 878,4	6 348,7	6 856,6	7 405,1	7 997,5	8 637,3	1,36	
BNP*	7 641,9	8 253,3	8 913,5	9 626,6	10 396,7	11 228,5		1,77
Mil exp	129,3	139,7	150,8	162,9	175,9	190,0	3,00	
Mil exp*	168,1	181,6	196,1	211,8	228,7	247,0		3,90
	Mil.exp 1,00 %		vekstrate 3,00 %					
JAPAN	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015	2015
BNP	5 458,8	5 622,6	5 791,3	5 965,0	6 144,0	6 328,3	0,73	0,56
Mil exp.	54,6	56,2	57,9	59,7	61,4	63,3	0,33	0,26

* Dersom kinesisk valuta oppskrives med 30%

Prognosen viser at Kina vil fortsette å distansere Japan, og Japan har også siden 2006 erkjent at de ikke vil kunne konkurrere med Kina militært.⁸⁰ Med hensyn til ressursbruk på militære formål er det derfor ingen tvil om at Kina nå har plassert seg som den desidert største og dominerende makten, og at dette er en utvikling som vil fortsette dersom den økonomiske veksten i Kina opprettholdes. Spørsmålet er da hva de får igjen av militære kapasiteter for denne ressursbruken og på hvilken måte dette kan sies å påvirke maktbalansen i regionen.

Når det gjelder strategiske interesser vil det fra Japansk side særlig være tre forhold som er viktige (Hughes 2009:87). Kinas økende evne til makt projiseringskapasitet ift. å nå Senkaku/Diaoyu-øyene, evnen til å kontrollere SLOC,⁸¹ og potensielt angrep og invasjon mot ulike øygrupper, inkludert Okinawa i et ledd av å stoppe spesielt USA i en støtte til Taiwan ved en militær konflikt. Jf. omtalen i kapittel 5 anses det som om Kina foreløpig ikke har anskaffet tilstrekkelig med kapabiliteter eller har den nødvendige trening og erfaring til å utfordre Japan eller USA mht. nødvendig grad av maktprojiseringskapasitet, sett i forhold til de nevnte japanske interessene.

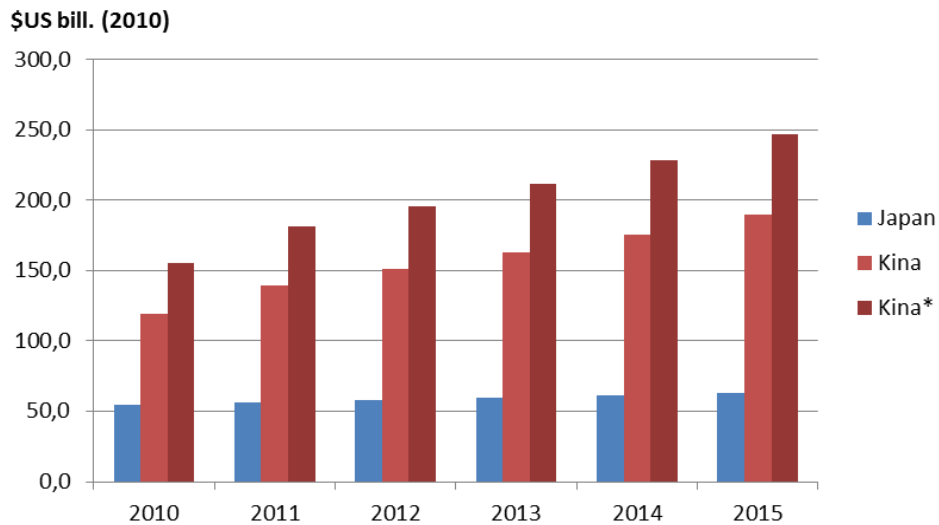
⁷⁸ Avstanden i 2010 vil imidlertid fortsatt være stor, og Kinas ressursbruk kun være på ca. 1/3 av USA. Dersom det legges til grunn at det amerikanske forsvaret pga. gjeldskrisen ikke vil vokse, betyr det imidlertid at gapet opp til USA er minkende og kan bety at Kina allerede i 2015 har redusert gapet til å være bare 1/2 av USAs ressursbruk.

⁷⁹ I sin analyse over kinesisk bruk på militære formål legger USA også til grunn et estimat på nærmere US\$ 160 bill. i 2010 (MOD 2011b)

⁸⁰ 27. september 2006 erklærte den nye Forsvarsdirektøren i *Japan Defence Agency*, General Kyama, at Japan ikke kan konkurrere med Kina militært (CSIS 2006;Vol. 8)

⁸¹ *Sea Lines of Communications*

Figur 13 - Prognose militært ressursforbruk 2010-2015

Kinas strategi er foreløpig konsentrert først og fremst rundt kapasitetsutvikling innenfor A2AD, og er mer defensive kapasiteter ovenfor Japan. Dette utfordrer likevel Japan fordi det innebærer en kapasitet til økt strategisk dybde for Kina, og at kinesiske fartøy dermed i økende grad vil trenge seg inn på de patruljeringsområder som japanske styrker tradisjonelt har operert i. Dette vil derfor også kunne føre til hyppigere kontakt mellom de to lands maritime styrker og muligheter for at friksjon oppstår. Den systematiske moderniseringen og kvalitetshevingen vil også føre til at den kinesiske marinen vil kunne være på havet over en lengere tidsperiode og inneha mer fart og offensiv slagkraft. Bush (2010:56) henviser her til at allerede i 2017 kan den kinesiske marinen være i stand til å nekte en annen makt å kontrollere Øst- og Sør-Kinahavet, og selv kontrollere det for en avgrenset periode. Dette vil også være i tråd med strategien om å nekte støtte til Taiwan i en eventuell konfliktsituasjon.

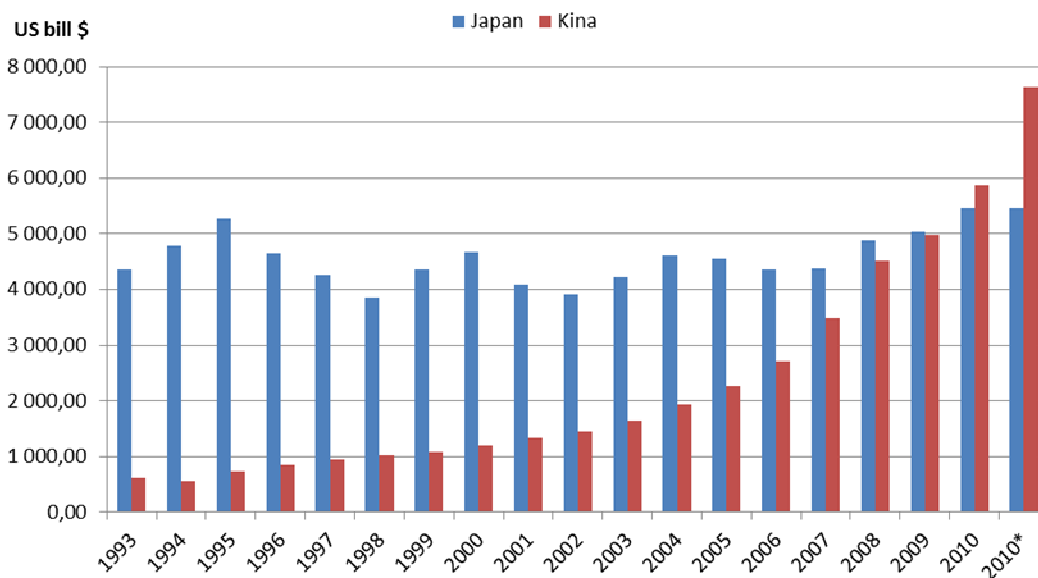
Utviklingen vil selvfølgelig også være avhengig av hva Japan selv vil foreta seg fremover. Samlet sett er Japans luft- og maritime kapabiliteter betydelige og Kinas er økende. I tillegg tilkommer også begge lands kystvaktstyrker. Foreløpig har ikke Kina tatt igjen Japan eller innehar tilstrekkelig med offensive kapasiteter til å ha noe udiskutabelt overtak militært. Et usikkerhetsmoment er imidlertid Kinas kapasiteter innenfor *cyber warfare* hvor det derimot kan se ut som Kina er i ferd med å få et militært overtak (Bush 2010:60). Hughes (2009) argumenterer for at det nå egentlig er i gang et stille våpenkappløp hvor Japan foreløpig ikke er blitt hindret av budsjettbegrensningene til å få dette til. Med den veksten som Kina har, er det vel likevel bare et spørsmål om tid før det blir meget problematisk for Japan å holde seg foran. Samtidig er det også slik at Japan besitter kompetansen og

teknologien til raskt å utvikle atomvåpen om de skulle ønske dette. Til nå har dette vært totalt uaktuelt politikk. Mearsheimer (Brzezinski & Mearsheimer 2005) hevder imidlertid at dersom Kina skulle bli så stor at de evner å fortrenge USA fra regionen, eller USA skulle velge å trekke seg ut, vil Kina raskt stå ovenfor et nasjonalistisk Japan med atomvåpen.

6.1.2 Vurdering økonomisk makt

En sammenligning av Kina og Japans makroøkonomiske utvikling viser at det har forekommet en dramatisk og fundamental forskyving av størrelse og betydning i retning av Kina på bekostning av Japan (se tabell 10). Dette gjenspeiles til en viss grad i total størrelse, men særlig innenfor handel. Når det gjelder utviklingen på BNP (se figur 14) viser den at fra å være en fire ganger så liten økonomi ift. Japan i 2000, har Kina nå tatt igjen Japan i løpet av de siste 10 år, og er verdens nest største økonomi etter USA.⁸² Dersom dagens BNP også justeres for PPP (reell kjøpekraft) viser statistikken at Kinas BNP fra å være om lag på samme nivå som Japan i 2000 nå er 2,5 ganger så stor. Den økonomiske veksten følger også en eksponensiell kurve fra rundt 2005, slik at dersom dagens utvikling fortsetter i tråd med dette vil Kina raskt vokse seg *betydelig større* enn Japan i løpet av meget kort tid.⁸³

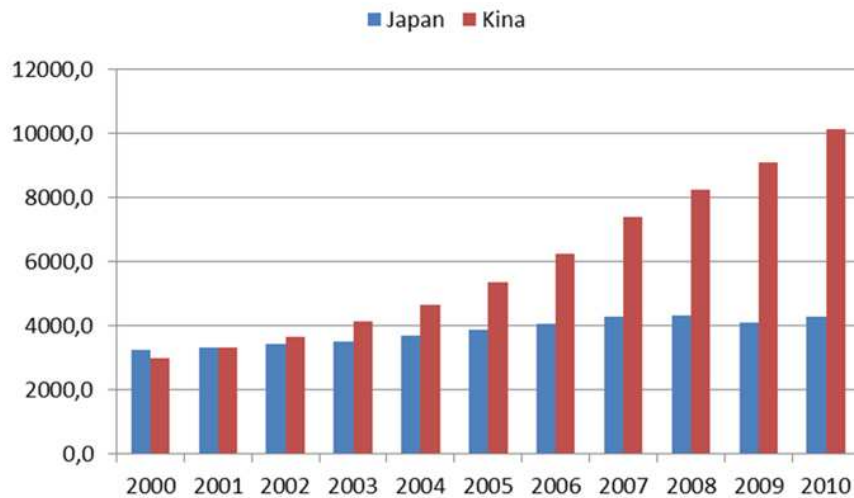
Figur 14 - Utvikling i nominell BNP, 1993-2010

⁸² Kina er samtidig kritisert for at valutakursen på kinesiske yen er for lav. Med en oppskrivning på 30 % vil Kinas BNP vært på US\$ 7 641 bill. og 40 % større enn Japans BNP.

⁸³ Se også tabell 9 under militærmakt som viser en prognose på BNP med forutsetning om en vekst på 8 % i Kina og 2 % i Japan

Figur 15 - PPP justert BNP 2000-2010

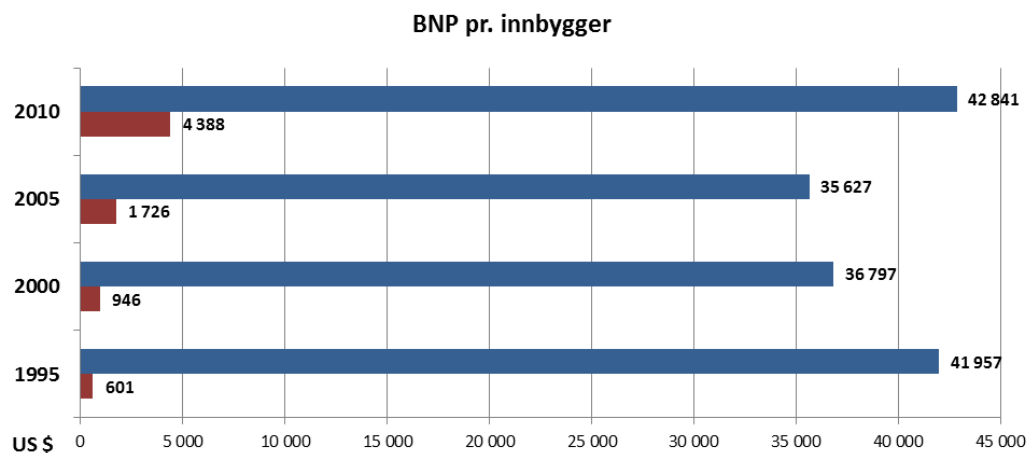
Tabell 10 - Relative forholdstall i Kinas og Japans makroøkonomi

Kina ift. Japan	<i>Forholdstall</i>			
<i>Relative størrelser</i>	1995	2000	2005	2010
BNP	0,1	0,3	0,5	1,1
BNP med oppskrevet kurs (30%)				1,4
Total handel	0,4	0,6	1,3	2,0
Japans bet. for Kina ift. Kinas bet. for Japan	2,8	1,8	0,8	0,5
Total handel Sør-Korea	0,3	0,7	1,6	2,3
Total handel ASEAN	0,1	0,3	0,7	1,3
Total handel ASEAN og Sør-Korea	0,2	0,4	1,0	1,6
Kinas handelsvekst med Japan ift. Kinas totale handelsvekst perioden 2000-2010				0,57
Japans handelsvekst med Kina ift. Japans totale handelsvekst perioden 2000-2010				2,07
<i>Import totalt</i>	<i>0,4</i>	<i>0,6</i>	<i>1,3</i>	<i>2,0</i>
Gjensidig import	0,8	0,8	0,9	1,1
Japans bet. for Kina ift. Kinas bet. for Japan	2,1	1,3	0,7	0,6
Kinas bet. for Japan ift. Japans bet. for Kina	0,5	0,8	1,4	1,7
Import fra Sør Korea	0,6	1,1	3,2	4,8
Import fra ASEAN	0,2	0,3	0,7	1,4
Andel av Sør-Koreas eksport	0,5	0,9	2,6	4,8
Andel av ASEANs eksport	0,2	0,3	0,7	1,4
<i>Eksport totalt</i>	<i>0,3</i>	<i>0,5</i>	<i>1,3</i>	<i>2,0</i>
Gjensidig eksport	1,3	1,4	1,1	0,8
Japans bet. for Kina ift. Kinas bet. for Japan	3,9	2,6	0,8	0,4
Kinas bet. for Japan ift. Japans bet. for Kina	0,3	0,4	1,2	2,5
Andel Sør-Koreas import	0,2	0,4	0,8	1,1
Andel av ASEANs import	0,1	0,3	0,7	1,2
Beholdning av utenlandske reserver	0,4	0,5	1,0	2,7

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

I sin analyse av maktbalanse mellom de to statene trekker Wan (2006) frem at det er en gradvis forskyving i Kinas favør, men understreket samtidig at Kina hadde en lang vei å gå før de tok igjen Japan, og vektla det faktum at Kinas BNP bare representerte en tredjedel av Japans BNP (ibid:205). Den samme forestillingen ses også hos Takahara (2008) som indikerte at Kina ville ta igjen Japan først rundt 2020. I dag har dette bildet imidlertid endret seg fundamentalt og Kinas BNP er i 2010 *allerede 8 % større* enn Japans BNP.⁸⁴ Samtidig har Kina fortsatt en lang vei å gå når det gjelder BNP pr. innbygger (se figur 16).

Figur 16 - BNP pr. innbygger Kina vs. Japan

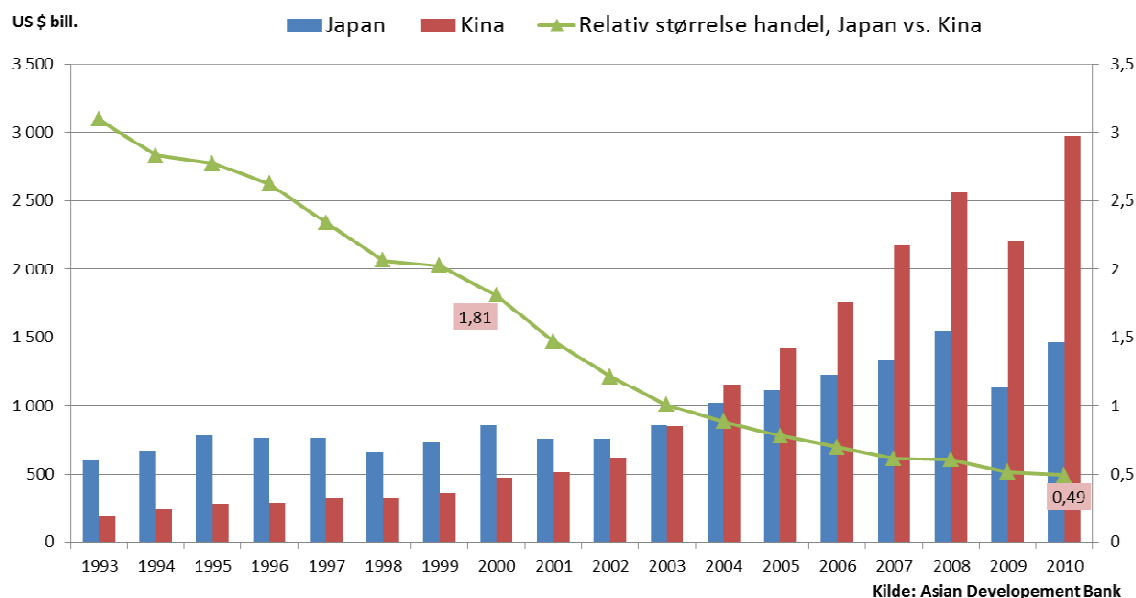

Det er imidlertid innenfor handel at den betydelige endringen fremkommer mest tydelig. Et viktig fundament for Japans maktstatus etter den andre verdenskrig har i særlig grad vært sin posisjon som handelsnasjon. Som Wan (2006) påpeker hadde Kina akkurat tatt igjen Japan på dette området i 2004. Ser en derimot på utviklingen frem til 2010 har Kina distansert Japan betydelig og er nå *dobbelt så stor* som handelsnasjon ift. Japan (se figur 17). Dette gjenspeiles også meget tydelig på analysen til IMF (IMF 2011a:3) som vurderer at Kina nå er verdens nr. 1 i betydning for verdenshandelen. Japan er fortsatt sentral, men relativt sett har altså Kina distansert Japan fundamentalt på kun 5-6 år. I en annen rapport fra IMF (IMF 2011b) som analyserer endringer i verdenshandelen fremkommer det også meget tydelig at det er forekommet *et fundamentalt skifte* i den relative posisjonen mellom Kina og Japan. I en sammenligning av handelsmønstre i den globale handelen i hhv. 1999 og 2009 har Kina og Japan byttet posisjon som dominerende handelsnasjon både i Asia og på et globalt plan. Kina er blitt mer sentral, mens Japan ser ut til å miste mye av sin sentrale rolle. Basert på størrelse

⁸⁴ Målt i nominelle amerikanske dollar.

og sentralitet i den globale handelen har Kina også passert USA og rangeres nå som nummer 1 (ibid:12-14).

Figur 17 - Handelsvolum Kina og Japan, 1993-2010

Trekkes denne utviklingen nærmere til regionale forhold og konkret til Øst-Asia er bildet det samme. Total eksport til Kina som andel av BNP har vokst betydelig de siste ti år for alle land bortsett fra Vietnam hvor utviklingen er mer moderat (se tabell 11). For Sør-Korea, Singapore og Malaysia utgjør nå eksporten til Kina mellom 12,4–19,3 % av deres BNP. I forhold til Japan skiller Sør-Korea seg spesielt ut og viser at eksporten til Kina har 4,8 ganger så stor betydning på BNP enn eksporten til Japan.

Tabell 11 - Øst-Asiatisk eksport til Japan og Kina som andel av BNP

Andel av BNP	Eksport til Kina		Eksport til Japan		Rel.
	2000	2010	2000	2010	
Kina			3,5 %	2,0 %	0,7
Japan	0,7 %	2,7 %			1,3
Sør-Korea	3,5 %	12,4 %	3,8 %	2,6 %	4,8
ASEAN	2,8 %	7,6 %	9,5 %	5,5 %	1,4
Thailand	2,3 %	6,7 %	8,3 %	6,4 %	1,1
Malaysia	3,2 %	19,3 %	13,6 %	8,7 %	2,2
Indonesia	1,7 %	2,2 %	8,7 %	3,6 %	0,6
Vietnam	4,9 %	6,0 %	8,3 %	7,0 %	0,9
Fillipinene	0,8 %	5,5 %	6,9 %	3,7 %	1,5
Singapore	5,7 %	16,4 %	11,0 %	7,4 %	2,2

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

Ellers underbygger tallene at rollene til de to landene virker å være snudd, og på handelstall er tallene enda klarere. Som handelspartner for ASEAN har Kina vokst fra å utgjøre 4 % av total

handel i 2000 til 14 % til 2010 (se tabell 12). Tilsvarende er Japans andel redusert fra 19 % til 11 %. Det vil også si at Japan, fra å være en 4 ganger så stor handelspartner for ASEAN i 2000, nå opplever at Kina er 30 % større. Dersom handelen med Hong Kong (HK) også medregnes vil Kina og HK være over 60 % større som handelspartner enn Japan ovenfor ASEAN. Inkluderes i tillegg Sør-Korea sammen med ASEAN forsterkes denne tendensen grunnet handelsveksten med Sør-Korea (se figur 18).

Effekten av dette ses direkte på hvilken rangering hhv. Japan og Kina har mht. betydning som handelspartner for de andre asiatiske nasjonene, og Kina har gjennomgående overtatt posisjonen til Japan som den viktigste handelspartner (se. tabell 13). I ASEAN er dette tydelig både når det gjelder rangering som importmarked og eksportmarked.⁸⁵ Som en konsekvens av mer positive relasjoner mellom fastlands-Kina og Taiwan har Kina også passert USA som den nest viktigste importkilde etter Japan.⁸⁶

Tabell 12 - Betydning for handel i ASEAN og Sør-Korea

	Løpende US bill. \$			
Handel ASEAN totalt (import og eksport)	1995	2000	2005	2010
Samlet ASEAN	680,5	782,5	1 214,0	2 049,5
Samlet Kina	18,9	34,1	111,7	277,3
Samlet Kina inkl HK	45,1	62,4	158,8	352,5
Samlet Japan	129,9	126,0	151,2	216,9
Andel Kina	3 %	4 %	9 %	14 %
Andel Kina inkl HK	7 %	8 %	13 %	17 %
Andel Japan	19 %	16 %	12 %	11 %
Relativ betydning som handelspartner	0,15	0,27	0,74	1,28
Relativ betydning som handelspartner inkl HK	0,35	0,50	1,05	1,63

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

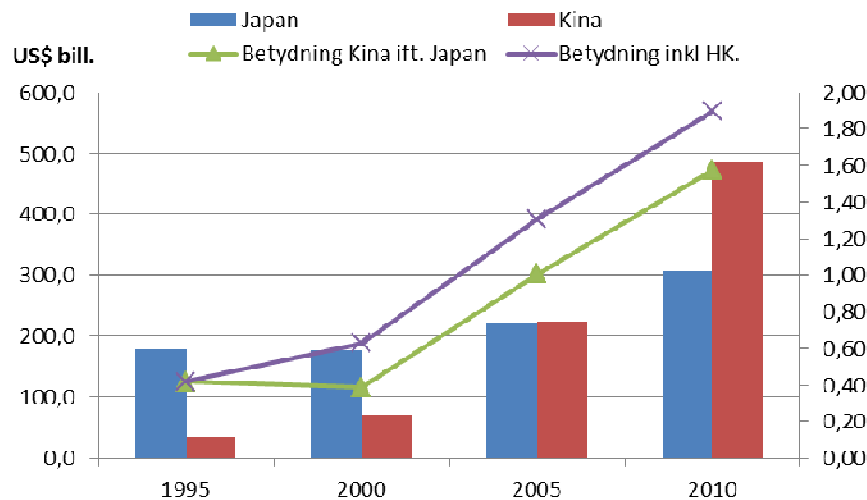
	Løpende US bill. \$			
Samlet handel i ASEAN og Sør-Korea	1995	2000	2005	2010
Handel i ASEAN og Sør-Korea	947,0	1 115,7	1 760,8	2 906,9
Kinas handel med ASEAN + Sør-Korea	35,9	68,6	223,7	484,1
Kinas og HKs handel med ASEAN + Sør-Korea	74,4	111,1	290,3	583,4
Japans handel med ASEAN + Sør-Korea	178,6	177,1	222,3	307,8
Andel Kina	8 %	6 %	13 %	17 %
Andel Kina med HK	8 %	10 %	16 %	20 %
Andel Japan	19 %	16 %	13 %	11 %
Relativ betydning som handelspartner	0,42	0,39	1,01	1,57
Relativ betydning som handelspartner inkl HK	0,42	0,63	1,31	1,90

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

⁸⁵ Når det gjelder Filipinene er i praksis Kina og Japan like store i 2010 som importkilde.

⁸⁶ Mens importen fra USA har ligget stabilt er importen fra Kina *firedoblet* i perioden fra 2000 til 2010.

Figur 18 - Betydning for handel i ASEAN og Sør-Korea

Tabell 13 - Rangering som handelspartner i Asia

Rangering som handelspartner

utvikling 2000 vs 2010

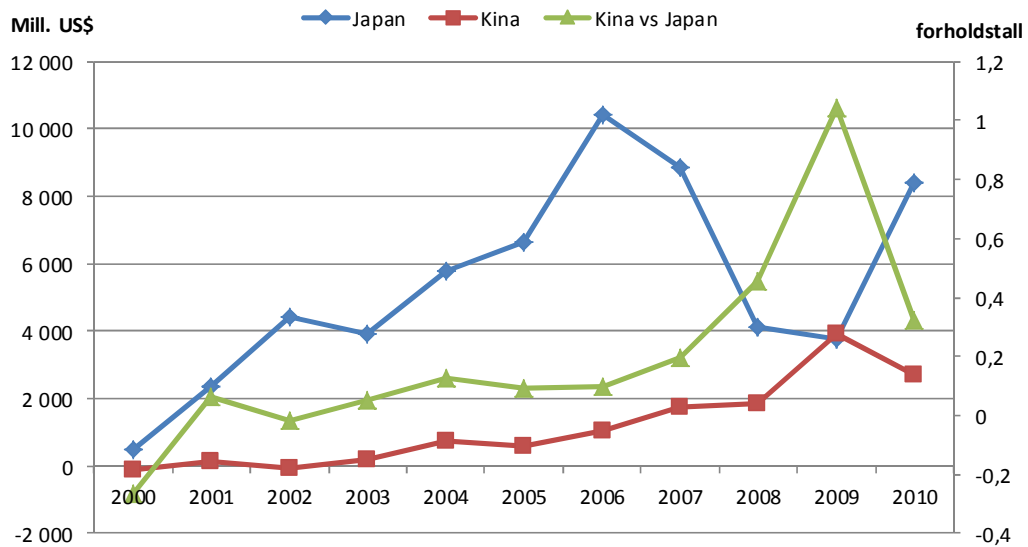
	Import				Eksport			
	Japan		Kina		Japan		Kina	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Sør-Korea	1	2	3	1	2	3	3	1
Hong-Kong	2	2	1	1	3	3	1	1
Taiwan	1	1	4	2	3	4	6	1
Thailand	1	1	4	2	2	2	6	1
Malaysia	1	3	5	2	3	4	8	1
Indonesias	1	3	5	1	1	1	5	2
Vietnam	2	2	4	1	1	2	3	3
Filipinene	1	1	9	2	2	3	10	1
Singapore	1	4	4	3	4	6	6	3*

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

*medregnes Hong Kong til Kina, er Kina nr 1

I tråd med den økonomiske veksten er Kinas attraktivitet som mottaker av utenlandske investeringer også økende. Samtidig fører veksten til at Kina i stadig større omfang også blir en kilde for investeringer i andre land. Imidlertid er det tydelig at Japan på 2000-tallet gjennomgående fortsatt har vært en større bidragsyter for FDI til landene innenfor ASEAN enn Kina (se figur 19), selv om de i 2009 isolert sett investerte like mye. Trenden er samtidig at Kinas FDI til ASEAN er økende og det vil være naturlig å forvente at den inngåtte FTA mellom Kina og ASEAN vil bidra til en ytterligere økning også innenfor dette området. Det er også verdt å merke seg at Kina nå har over 2,5 ganger så stor beholdning av utenlandsreserver som Japan. Kina har verdens desidert største beholdning av utenlandsreserver.

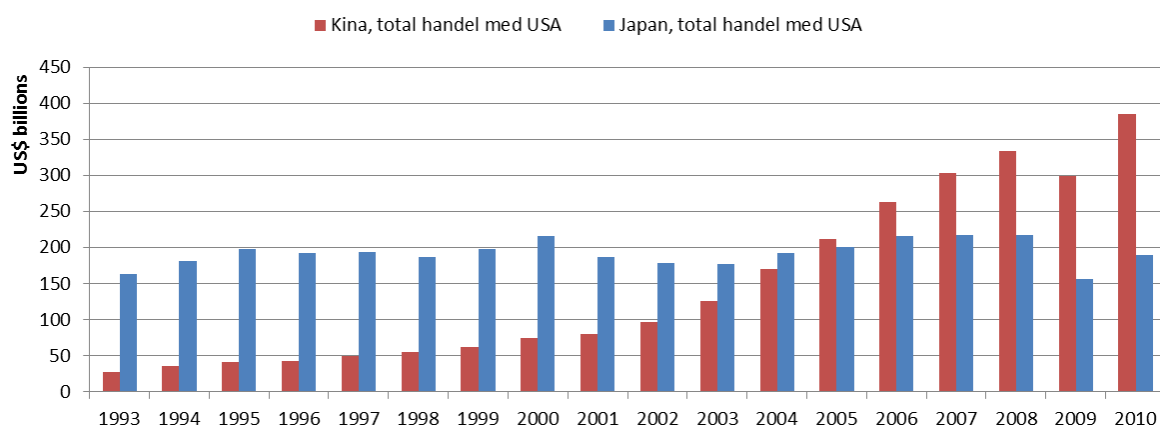
Figur 19 - FDI til ASEAN 2000-2010

ASEAN Investment Report (AIR) 2011

Det er også viktig å se på den økonomiske utviklingen med USA. Som verdens største økonomi er både den relative og absolutte handelsutviklingen med USA viktig fordi det gir en indikasjon gjensidig avhengighet i økonomien, og dermed på den relative betydning Japan og Kina har som handelspartner for USA. Her viser utviklingen et fundamentalt skifte hvor *Kina nå er mer enn dobbelt så stor som handelspartner for USA*, og hvor Kina og Japan var like store så sent som i 2005 (se figur 20 og tabell 14).

Figur 20 – Kinas og Japans handel med USA, 1993-2010⁸⁷

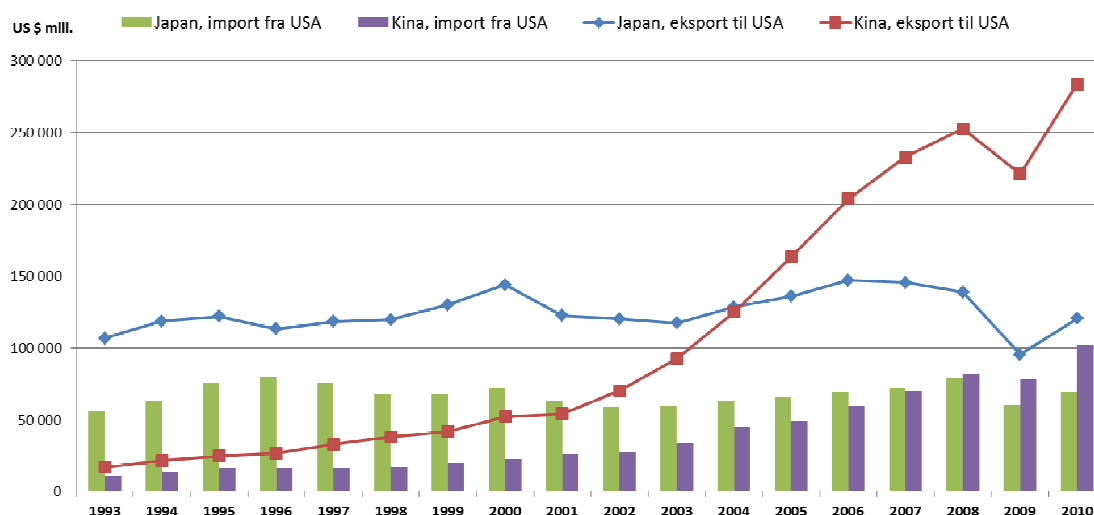

Utviklingen viser imidlertid også at det først og fremst er Kinas eksport til USA som bidrar til denne utviklingen og hvor endringen siden 2000 er størst. Kinas eksport har i denne

⁸⁷ Tall fra Asian Development Bank (ASB), Key Indicators for Asia and the Pacific 2011

perioden nærmest seksdoblet seg og er mye av grunnlaget for USAs krav om at Kinas valuta er underpriset og konkurransevridende (se figur 21).

Figur 21 - Kina og Japans import og eksport til USA, 1993-2010

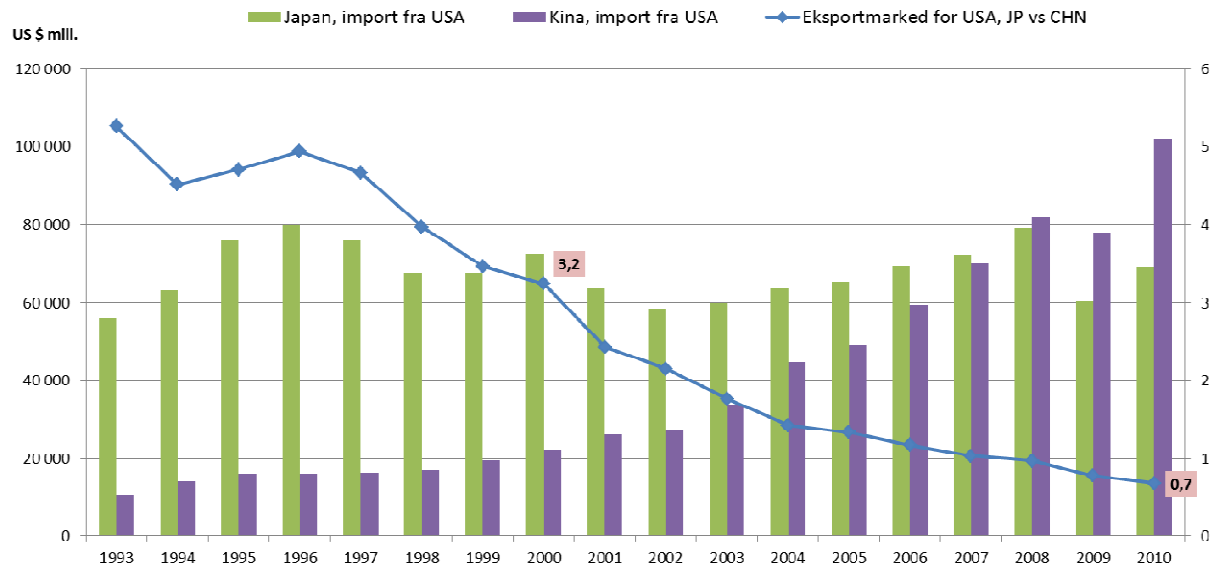

Samtidig er endringen relatert til USAs eksport også stor. I 2000 importerte Japan tre ganger så mye fra USA enn Kina, mens i 2010 importerte Kina 50 % mer enn Japan fra USA (se figur 22). Kina er dermed USAs tredje største eksportmarked etter Canada og Mexico og samtidig det hurtigst voksende eksportmarked.⁸⁸ Det er ikke usannsynlig at dette faktum kan påvirke hvordan USA vil håndtere eventuelle uoverensstemmelser mellom Japan og Kina innenfor andre felt. Kina har tidligere vist at de kan ha en tendens til å koble politiske hendelser med bruk av den økonomiske makten, og USA kan derfor i økende grad kunne havne i et dilemma hvor støtte til Japan på bekostning av kinesiske interesser vil kunne få problematiske og uakseptable skadevirkninger på den amerikanske økonomien. Blir dette et økende problem kan det også få innvirkninger på alliansen, selv om det nok skal mye til før slike konsekvenser vil være aktuelle.

Når handelen med USA ses i forhold til den interne handelen mellom Kina og Japan fremkommer det også betydelige endringer. USA er passert av Kina både som viktigste importkilde og eksportmarked for Japan. For Kina er USA derimot blitt det viktigste eksportmarkedet, mens Japan beholder posisjonen som den største importkilden. For Japan er dermed handelsstrømmen totalt snudd og i 2010 er handelen med Kina nærmest dobbelt så stor som med USA (se figur 23).

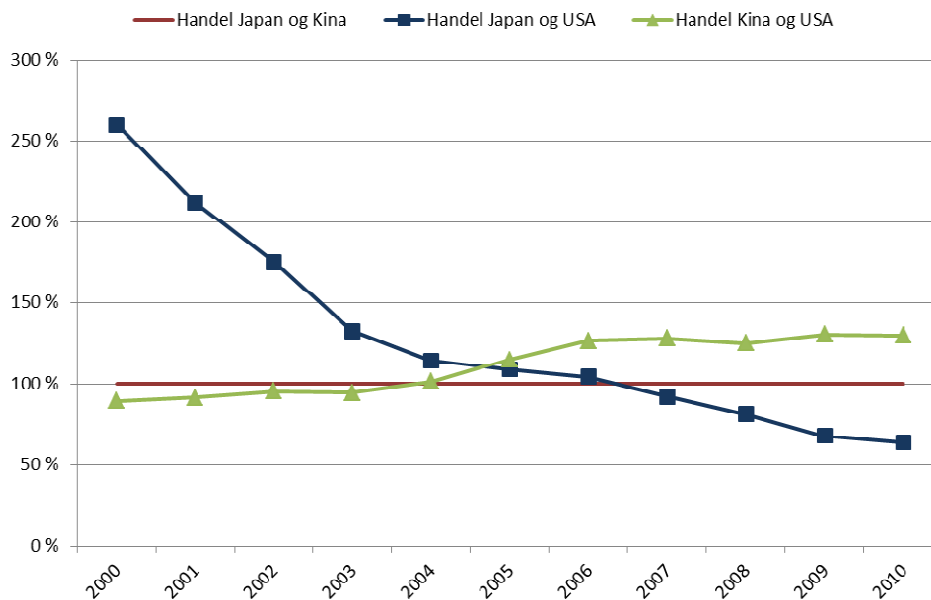
⁸⁸ Uttalt fra Carla A. Hills (rådgiver i Center for strategic & international studies) i høring for utenrikskomiteen i det amerikanske senatet i 2010, <http://csis.org/testimony/finding-common-ground-rising-china>

Figur 22 - Relativ betydning som eksportmarked for USA, 1993-2010

Motsatt var handelen med USA 2,5 ganger så stor som handelen med Kina i 2000. Dette er en betydelig endring med hensyn til avhengigheter i økonomien og understreker Kinas økende betydning som en «hub» hvor handelen kanaliseres gjennom.

Figur 23 - Handel med USA ift. internhandel mellom Kina-Japan

Tabell 14 - Betydning for handel med USA

	Løpende US bill. \$			
Handel med USA	1995	2000	2005	2010
Kinas eksport til USA	24,7	52,2	163,3	283,7
Kinas eksport til Japan	28,5	41,7	84,1	120,3
Japans eksport til USA	122,0	144,0	136,0	120,5
Japans eksport til Kina	21,9	30,4	80,0	149,6
Kinas import fra USA	16,1	22,4	49,0	102,0
Kinas import fra Japan	29,0	41,5	100,5	176,3
Japans import fra USA	75,9	72,5	65,4	69,0
Japans import fra Kina	35,9	55,2	108,4	153,4
Samlet handel Kina-USA	40,9	74,5	212,3	385,6
Samlet handel Japan- USA	197,9	216,5	201,4	189,5
Samlet handel Japan/Kina - USA	238,8	291,1	413,8	575,1
Handelsbalanse Kina - USA	8,6	29,8	114,4	181,7
Handelsbalanse Japan - USA	46,2	71,5	70,6	51,5
Andel Kina i handel med USA	17 %	26 %	51 %	67 %
Andel Japan i handel med USA	83 %	74 %	49 %	33 %
Relativ betydning som handelspartner	0,21	0,34	1,05	2,03
Relativ betydning som eksportmarked for USA	0,21	0,31	0,75	1,48
Relativ betydning som importkilde for USA	0,20	0,36	1,20	2,35

Kilde: Asian Development bank (ADB), Key indicators for Asia and the Pacific 2011

Statistikken viser at Kina nå på alvor er blitt en økonomisk supermakt som også vil gi seg utslag i økt politisk innflytelse både bilateralt, regionalt og globalt. Sammen med USA er de blitt en nasjon som alene er i stand til i betydelig grad å påvirke den økonomiske utviklingen på et globalt plan (EAS 2010:103;IMF 2011a). Kinas økonomi har foreløpig også klart seg godt gjennom finans- og gjeldskrisen og passerte Japan som verdens nest største økonomi i 2010.

6.1.3 Vurdering politisk innflytelse

De økonomiske tallene viser at Kinas relative betydning for regionens og de enkelte lands økonomiske utvikling og vekst ift. Japan nå har endret seg betydelig og fundamentalt til Kinas favør. I løpet av det siste tiåret har deres respektive roller blitt snudd, og den politiske makten som potensielt følger med i å være av så sentral betydning for de andres økonomi kan vanskelig undervurderes. I dagens globaliserte økonomi vil den sentrale økonomien ha en meget strategisk rolle med hensyn til andres økonomiske sikkerhet. For Asias økonomi har Kina også både ved krisen i 1997/1998 og den nylige finans- og gjeldskrisen i 2008 og senere

vist seg som en konstruktiv og ansvarlig partner for å håndtere økonomiske kriser, i motsetning til Japan. Det er også tydelig at Japan ikke lenger er den mest sentrale aktøren når det gjelder FDI. I tillegg til å tiltrekke seg betydelig mengder med utenlandsinvesteringer til Kina, er nå også Kina i ferd med å bli en stor aktør med hensyn til å investere hos andre. Gjennom den strategiske tilnærmingen til å investere i blant annet Afrika og Latin-Amerika får Kina i mye sterkere grad en global involvering enn Japan.

Det er videre relevant at USA har lange historiske tradisjoner for å føre en utenriks- og sikkerhetspolitikk som følger sine økonomiske interesser. Selv om USA også har en ekte ideell faktor i sin utenrikspolitikk, og er karakterisert av sin ganske så unike kombinasjon av motiver, er det mange eksempler på at økonomiske motiver har vært styrende for sikkerhetspolitiske beslutninger, inkludert krigføring (Mead 2002:87;93;99-131). I Øst-Asia er nå den økonomiske makten snudd totalt. Som vist i tabell 14 har den relative betydningen som handelspartner for USA mellom Kina og Japan også gjennomgått en dramatisk endring de siste ti år. USAs økonomiske interesser ser derfor i økende grad ut til å ligge til Kina. Dette kan også bety at hensyn til japanske interesser blir mindre viktig for USA, og at USA i gitte situasjoner vil vurdere at forholdet til Kina er viktigere enn forholdet til Japan for å ivareta egne interesser. Kina sitter også på enorme valutareserver som i all hovedsak er amerikanske dollar og forsterker den gjensidige avhengigheten mellom USA og Kina i økonomiske spørsmål. Dette gir også Kina stor relativ makt ift. Japan på det globale nivå da det er Kina som nå er den mest sentrale aktøren USA forholder seg til når det gjelder å håndtere globale utfordringer i verdensøkonomien.

Chin & Thakur (2010:120) ser også to klare tendenser når det gjelder internasjonale institusjoner generelt. For det første et Kina som er mer engasjert i, og i økende grad har plassert sin tillit til, internasjonale institusjoner. For det andre reflekterer Kinas engasjement seg også gjennom økt fokus på å få etablert aksept for nye, endrede og mer pluralistiske rammebetingelser med hensyn til normer og verdier tilknyttet samarbeidet. I forhold til Japan ser det også ut til at Kina har en økende posisjon som et talerør for et globalt alternativ for den vestlige modellen som Japan i høyeste grad er en del av. Japan ble integrert i post 1945 modellen av global orden, mens mange av de nye *emerging powers* ikke er det. Dette plasserer Kina i en ledende rolle med makt og innflytelse til å få endret systembetingelsene for dagens institusjoner som for eksempel hevdet av Olson og Prestowitz (2011:88-89) når det gjelder IMF. En kanskje undervurdert faktor er imidlertid også at Kinas makt og innflytelse gjør det mulig å gjøre eksisterende institusjoner irrelevant dersom dagens institusjoner ikke

lenger ivaretar Kinas hensyn på en god måte ved å skape *alternativer* til dagens institusjoner. For eksempel overstiger Kinas bistand til Afrika nå bistand fra Verdensbanken og den voksende “*Asian Monetary Fund*” har i det minste potensial til å utfordre IMF’s relevans (Olson og Prestowitz 2011:89).

Når det gjelder graden av *soft power* kan det dermed også synes som om Kina er i ferd med å posisjonere seg som et tiltrekkende alternativ til, eller i det minste en etterlyst balanserende faktor til, en ren «vestligstyrt» internasjonal orden på det globale plan. Dette gjelder likevel først og fremst ovenfor land utenfor Øst-Asia. Samtidig har i følge Kang (2007:3-11) de fleste øst-asiatiske landene ikke foretatt noen motbalansering, og de vil heller innrette seg til et dominant Kina med mye *soft power* basert på felles identitet, historiske og økonomiske kulturelle bånd. Samtidig har Kina også en historie med revolusjonær kommunisme som har etablert en grunnleggende skepsis og usikkerhet til Kinas intensjoner, selv om Kina gjennom sitt diplomati de senere år ser ut til å ha forbedret inntrykket betydelig. På den annen side har Kinas mer aggressive opptreden i både Øst-Kinahavet og Sør-Kinahavet i den siste tiden hatt en negativ påvirkning på Kinas *soft power*. Samtidig hevder Goh (2009:160) også at landene ved Sør-Kinahavet uavhengig av aggressiv framferd vil være skeptisk til at Kina etablerer regional unipolaritet grunnet usikkerhet om Kinas intensjoner på lang sikt. Dette har samtidig gitt et fundament for Japan til å etablere seg i regionen som en asiatisk balanserende makt til unilateral opptreden fra Kina. Hvorvidt Japan vil utnytte denne muligheten gjenstår imidlertid å se, selv om indikasjoner på et sterkere engasjement kan ses i initiativet til en multilateral håndtering av maritim sikkerhet i ASEAN-rammen.

Kina har også vist imøtekommenhet mht. det multilaterale rammeverket og samarbeidsprinsipper som gis gjennom ASEAN-plattformen, og har i økende grad blitt en konstruktiv deltaker og partner for videre utvikling av politisk samarbeid i regionen (Goh 2009:161-162). I denne sammenheng kan det se ut til at den helhetlige strategiske tilnærmingen Kina har gjort mht. diplomatiske virkemidler (Su 2009:29-55) i stor grad har lyktes. Totalt sett virker det også som Kina gjennom etableringen av strategien «*a harmonious world*» har en klar og tydelig helhetlig strategi mht. til sine interesser hvor også diplomatiet benyttes på en bevisst og målstyrt måte, i sterk motsetning til Japan som i mindre grad viser en helhet og tydelighet i hvilken rolle og interesser Japan skal ha grunnet usikkerhet i nasjonal identitet. Japan er også i mindre grad en selvstendig aktør som ikke alltid opptrer eller vil bli oppfattet å opptre uavhengig av USAs interesser. Dette vil legge begrensninger både på Japans mulighetsrom for diplomatiske initiativ og for sannsynligheten

for gjennomslag. På den annen side vil det å ha USA som alliert også gi stor gjennomslagskraft. Dette betinger imidlertid at Japan og USAs interesser er sammenfallende og siden USA vil operere både på et regionalt og et globalt plan vil dette imidlertid ikke alltid være gitt. Dette illustrerer samtidig også at spørsmålet om hvor tett Japan skal knytte seg til USA vil være et kontinuerlig dilemma for Japan, inkludert hvor tung «Asia-profil» de skal ha. Her virker Japan fortsatt å være usikker på tyngdepunktet (Kang 2007:160-169) og uklarheten vil sannsynligvis svekke den politiske makten Japan besitter i forhold til andre asiatiske land, relativt til et voksende Kina.

Selv om Kina har en økende makt og innflytelse hevder imidlertid Huang (2010:34-35;49), at Kina vanskelig kan ta et globalt og regionalt *lederskap*. Dette argumenteres blant annet fordi Kina opplever en vanskelig forenlig kombinasjon av et autoritativt nasjonalt politisk system med sterkt fokus på en ytre fasade av politisk enighet, med mer åpne, liberale og inkluderende politiske prosesser internasjonalt. Dette kompliserer kommunikasjonsprosesser spesielt i kontroversielle saker fordi Kina ikke kan tillate avsløring av eventuell intern uenighet og åpenhet om politiske beslutningsprosesser. Resultatet er, i følge Huang (ibid:34) at kineserne virker veldig formelle, vage, og mindre oppriktige i sin interaksjon med ledere fra andre land. I tillegg tilkommer også geopolitiske vurderinger og eventuelle kulturelle forskjeller som begrensende faktorer til at andre vil akseptere et slikt lederskap. På det globale plan har Kina også uttrykt manglende interesse for ideen om et «G2» hvor USA og Kina eksplisitt deler et globalt ansvar (EAS 2010:101). På den annen side har Kina vært positive til å adressere globale problemstillinger med USA gjennom til eksempel «*Strategic & Economic Dialogue*» (EAS 2010:115-118).

Kang (2007:7;156-160) hevder imidlertid også at Japan verken vil ta lederskap selv, eller at noen andre øst-asiatiske land forventer at de vil ta det. I følge Kang er det lite i Japans historie, institusjoner eller verdensbilde som underbygger at Japan skal tre frem å ta et tydelig regionalt lederskap. Selv under perioden som verdens klare nummer to mht. økonomisk makt utfordret den ikke USAs ledende rolle, evnet ikke å utnytte sin posisjon til å ta et regionalt lederskap eller skape varig goodwill hos sine naboland. Til det er Japan for bundet opp i sitt nære forhold til USA via alliansen. For å ta et fullverdig regionalt lederskap vil dette nok også kreve en form for militær støtte til andre maktvariabler, og vil kreve en endring av artikkel 9. Dette virker ikke overveiende sannsynlig. Japan har vekselvis sett på artikkel 9 som et nyttig skjold å beskytte seg bak, og som en uhensiktsmessig hindring i å være en normal stat. Den har vært nyttig som noe å lene seg på ift. å overlate ansvaret for egen sikkerhet til USA og på

den måten kunne bruke ressurser til å bygge Japan økonomisk. Dersom en større del av ansvaret for sikkerhet skal tas selv må dette også bety økt ressursbruk på militære formål. Dette vil hindre en videre økonomisk vekst i en økonomi som allerede er sterkt under press og sannsynligvis egentlig legge et hinder for en linje hvor Japan tar en mer selvstendig rolle og økt makt for å underbygge et regionalt lederskap. Skulle Japan også endre på artikkel 9 er det flere asiatiske land enn Kina som vil reagere negativt med tanke på Japans tidligere historie av militarisme og imperialism, ikke minst Sør-Korea (Kang 2007:173).

Overordnet virker det også som om Kina i mange sammenhenger har et mye sterkere globalt perspektiv mer enn regionalt. Spørsmålet om evne og vilje til å ta et *regionalt* lederskap virker mer å være avhengig av hvilken effekt dette kan ha på globale kalkulasjoner om makt og således å være av en mer instrumentell karakter. Kinas historie og identitet kan vitne om en strategisk kultur som tilsier at de nøye vurderer maktbalansen, og hvor det fremheves ved flere anledninger at de to første tiårene av dette århundret er perioden med strategiske muligheter for at Kina kan tilegne seg såpass med styrke at de kan stå opp for egne interesser, også mot USA. Å påta seg noe regionalt lederskap på nåværende tidspunkt kan dermed kanskje også vurderes å være prematurt utfra mer langsiktige strategiske interesser, mer enn kulturelle mangler. Kina er i økende grad også involvert på et globalt plan med interesser og aktiviteter på alle kontinent gjennom samarbeid og aktivt engasjement både i Latin-Amerika, Midtøsten, Sentral-Asia, EU, og Afrika i tillegg til å være et fast medlem av FNs sikkerhetsråd.

6.1.4 Kvantitativt utledet maktstatus

Basert på en modell av Chang (2004) kan det også beregnes en maktstatus basert på et relativt forholdstall (maktkoeffisient). I tabell 15 vises utviklingen for de 25 største maktene i 2010 med sammenlignbare tall tilbake til 1990. Som det fremkommer av tabellen fremstår USA gjennomgående som en supermakt etter den kalde krigen, men på et stabilt nivå uten særlige endringer. Samtidig er endringene for Kina og Japan markante.

Tabell 15 - Kvantitativ utledet maktstatus, 1990-2010

KVANTITATIV MÅLING AV MAKT						Endringer			
Land	1990	1995	2000	2005	2010	2010 vs 2000	2010 vs 1995	2010 vs 2000	2010 vs 1995
1 United States	46,9	47,3	49,2	50,8	48,87	0,99	1,03	-1 %	3 %
2 China	11,5	12,4	13,9	15,6	20,00	1,44	1,61	44 %	61 %
3 India	7,9	8,1	8,8	9,1	9,83	1,12	1,21	12 %	21 %
4 Japan	12,5	16,1	13,9	10,1	8,74	0,63	0,54	-37 %	-46 %
5 Russian Federation	18,5	7,9	7,2	8,0	8,69	1,20	1,09	20 %	9 %
6 Brazil	5,0	5,9	5,6	5,3	6,45	1,15	1,09	15 %	9 %
7 Germany	9,3	9,8	7,7	6,9	6,00	0,78	0,61	-22 %	-39 %
8 France	7,8	8,3	7,1	6,8	5,82	0,81	0,70	-19 %	-30 %
9 United Kingdom	6,4	6,3	6,4	6,4	5,21	0,81	0,82	-19 %	-18 %
10 Canada	5,3	4,9	5,0	5,0	5,14	1,04	1,04	4 %	4 %
11 Italy	5,7	5,1	5,4	5,1	4,18	0,78	0,82	-22 %	-18 %
12 Australia	3,5	3,6	3,7	3,8	3,58	0,97	0,99	-3 %	-1 %
13 Indonesia	2,1	2,2	2,0	2,3	2,64	1,33	1,18	33 %	18 %
14 Spain	2,7	2,6	2,4	2,7	2,52	1,03	0,97	3 %	-3 %
15 Korea, Rep.	1,7	2,5	2,5	2,5	2,38	0,97	0,96	-3 %	-4 %
16 Mexico	1,9	1,9	2,5	2,5	2,34	0,95	1,25	-5 %	25 %
17 Turkey	1,6	1,9	2,4	2,0	2,00	0,84	1,03	-16 %	3 %
18 Pakistan	1,2	1,4	1,4	1,4	1,45	1,04	1,07	4 %	7 %
19 Netherlands	1,7	1,8	1,6	1,6	1,42	0,88	0,79	-12 %	-21 %
20 Nigeria	1,0	1,0	1,0	1,2	1,28	1,22	1,32	22 %	32 %
21 Poland	0,8	1,0	1,0	1,1	1,12	1,10	1,17	10 %	17 %
22 South Africa	1,1	1,1	1,0	1,1	1,09	1,09	1,00	9 %	0 %
23 Egypt, Arab Rep.	0,9	1,0	1,1	1,0	1,04	0,96	1,06	-4 %	6 %
24 Israel	0,7	1,0	1,1	0,9	0,83	0,76	0,87	-24 %	-13 %
25 Switzerland	1,1	1,1	0,9	0,8	0,79	0,90	0,69	-10 %	-31 %

Fra en nokså lik posisjon som verdens tredje og fjerde stormakt etter USA og Russland i 1990, vokste Japan seg til en nr. 2 posisjon på midten av nitti-tallet, med et økende gap ned til Kina som likevel passerte Russland som nr. 3. Ved inngangen til 2000 var imidlertid trenden snudd og gapet lukket. Japan og Kina fremstår som likeverdige stormakter på plassene bak et USA som ligger langt foran. Etter 2000 endrer imidlertid det relative forholdet mellom Kina og Japan seg dramatisk. Fra å være likeverdige i 2000 har Kina 2,3 ganger så mye makt enn Japan i 2010. Avstanden mellom Kina og Japan er dermed omtrent like stor som avstanden mellom USA og Kina. Videre er Japan ikke lenger nr. 3 i 2010, men har mistet sin posisjon til India, og er i ferd med å bli tatt igjen av Russland. Den nedadgående trenden for Japan er meget tydelig med en nedgang i maktnivå på -37 % i perioden 2000-2010, og i perioden fra 1995 som kan reflektere Japans høydepunkt som stormakt, og frem til 2010 er nedgangen på hele -46 %, eller i praksis en halvering. Motsatt er Kina som fra 2000-2010 øker sin maktkoeffisient med 44 %, og med 61 % fra 1995.

Det fremstår også som tydelig at Japan i denne måten å fremstille makt på, i 2010 er på linje med en rekke «mellomstore» makter som India, Russland, Brasil, og Tyskland. Japan har således tatt «et steg ned», mens Kina er på vei mot å nærme seg USA selv om avstanden fortsatt er stor. Imidlertid har Kina i betydelig grad distansert seg fra en gruppe av flere mellomstore makter. Oversikten gir også en oversikt som viser at de europeiske land taper terreng mot de «nye stormaktene», og viser det samme mønsteret som blir trukket frem

gjennom mer omfattende kvantitative og kvalitative vurderinger. Med unntak av Sør-Afrika har alle de såkalte BRICS landene stor relativ fremgang i sin maktkoeffisient og 4 av de 6 øverste plassene besittes av disse landene.

Som en indikator bekrefter dette det samme bildet jeg selv har trukket frem. Da to av parameterne er identiske (BNP og militære utgifter) er dette i og for seg ikke overraskende. Tilleggsfaktorene som inkluderes er geografi og menneskelige ressurser og disse forsterker også Kinas posisjon. Som kvantitativ studie gir imidlertid denne metoden et *beregnet* forholdstall totalt sett og tydeliggjør dermed mer eksplisitt graden av endring gjennom en kvantitativ størrelse. Avstanden for Kina opp til USA er også vesentlig redusert og nærmere nå enn hva noen andre har vært i etterkant av den kalde krigen, selv om den isolert sett fortsatt er stor. Dette kan gi indikasjoner på at Kina i økende grad vil ha en sikkerhetsdynamikk dominert av det globale systemnivået i mye sterkere grad enn Japan, og som kan tale for en etter hvert markert asymmetrisk maktrelasjon mellom de to landene. Japans avstand ned til andre stater i Asia er også blitt markert mindre.

6.1.5 Delkonklusjon polaritet

Undersøkelsen på de ulike maktvariablene viser at det i løpet av de siste ti år har skjedd en ganske betydelig maktforskyvning mellom Kina og Japan i retning Kina. Særlig med bakgrunn i et fundamentalt rollebytte knyttet til størrelse og betydning for regional og global handel fremkommer det at Kina nå er blitt en økonomisk supermakt. Japan er fortsatt en økonomisk stormakt som verdens tredje største økonomi, men har på relativt kort tid mistet sin sentrale og ledende posisjon. Dette har også politiske konsekvenser. Særlig gjennom sin betydning for verdensøkonomien, men også gjennom en betydelig endret og systematisk tilnærming til deltakelse i det internasjonale system, har Kina økt sin innflytelse og gjennomslagskraft i regionale og globale institusjoner markant. Kina har som en følge at dette også befestet seg i en posisjon som en uavhengig sentral global aktør i det internasjonale samfunn. Japan fremstår i dette bildet mer som en regional aktør som, når statusen som økonomisk supermakt ikke lenger er tilstede, har en mer avgrenset rolle og begrenset register på den internasjonale politiske arena. Japan virker også som å ha en noe uklar diplomatisk strategi fanget i et dilemma om å velge mellom en tydelig asiatisk profil eller tett knytning til USA. De siste ti år viser også en dramatisk styrking av Kinas militære kapabiliteter, og har distansert Japan i ressurser brukt på militære formål. Grunnet Japans tidligere teknologiske

forsprang og en betydelig bruk av ressurser på militære formål over lang tid, kan Japan imidlertid inntil videre balansere militær styrke innenfor et avgrenset område og formål.

I økende grad er det i ferd med å realiseres en større asymmetrisk maktstruktur mellom Japan og Kina isolert sett.⁸⁹⁹⁰ Når det gjelder definisjon av *Stormakt* henviser Buzan og Wæver (2003:35-36) til skillet mot regionale makter først og fremst er at de av andre blir inkludert i globale maktkalkulasjoner og vanligvis at det finnes et potensial for framtidig utvikling til supermaktsstatus på kort eller mellomlang sikt, mens *Regionale makter* har stor innvirkning på regional sikkerhetsdynamikk, men vurderes og involveres av makter høyere i hierarkiet først og fremst med hensyn til dét, og ikke i maktkalkulasjoner på et høyere systemnivå. Isolert sett er det rimelig å vurdere at Japan ikke lenger har potensial for supermaktsstatus på kort eller mellomlang sikt, i motsetning til på 80-tallet og også på slutten av 90-tallet på tross av den daværende stagnasjonen i økonomisk vekst. Japans identitet og status stormakt har i stor grad vært relatert til rollen som *økonomisk* supermakt, også grunnet Japans konstitusjonelle begrensninger på militære kapasiteter og lave internasjonale politiske profil (Buzan og Wæver 2003:36). Samlet sett virker det som Japan siden 2000 har tatt “et steg ned”, mens Kina har en oppadgående trend mot USA selv om avstanden fortsatt er stor.⁹¹ Flere forhold taler derfor for at Japan i dag mer er å regne som en *Regional makt* enn fortsatt *Stormakt*.⁹²

Derimot viser undersøkelsen også at Kina fra å være et land som tidligere og lenge har vært regnet som en stormakt mye på grunn av *forventede* kapasiteter (Buzan og Wæver 2003:36), nå definitivt har befestet seg som en stormakt med kapabiliteter innenfor de fleste områder og med et betydelig potensial som supermakt. I økende grad opptre Kina på et globalt plan med interesser og aktiviteter på alle kontinent. De blir også ansett som, og invitert inn mot, en økende status som en partner for USA for å lede frem i en bipolar verden. I utgangspunktet vil dette legge til rette for en mer unipolar struktur i sikkerhetskomplekset men dette vil også være avhengig av USAs rolle som alliert til Japan inkludert amerikanske strategier og interesser på det globale nivå.

⁸⁹ Kang (2007:164) referer også til en tidligere utenrikspolitisk rådgiver for statsminister Koizumi som erkjenner at de fleste politikere i Japan vet de ikke kan konkurrere med USA eller Kina og at Japan er en «*Middle Power*». Utfordringen ligger i å finne en utenrikspolitikk som sikrer opprettholdelse av alliansen og samtidig være en ansvarlig og pålitelig aktør i Asia – innenfor nevnte begrensning

⁹⁰ Dette understøttes også av prognosene fra «*the Tokyo Foundation*» og de perspektiver de trekker opp for et scenario i 2030 (TOK 2011).

⁹¹ Etableringen av «*Strategic and Economical Dialogue*» mellom USA og Kina (EAS 2010:115-118) er blant annet et uttrykk for Kinas globale posisjon.

⁹² Dette underbygges også av den kvantifiserte maktmodellen til Chang.

Et sentralt poeng for Buzan og Wæver er at eksterne aktører kan påvirke maktbalansen og at en pol iht. RSCT ikke *må* bestå av en stat, men også kan være definert av antall allianser i systemet (Buzan og Wæver 2003:32). Hviler imidlertid maktstrukturen på en slik ekstern involvering blir varigheten samtidig *betinget av fortsatt involvering* (1991:213-216). Det som kompliserer vurderingen om regional maktbalanse blir derfor USAs rolle og involvering som en alliansepartner for Japan fordi Japan virker å være en pol kun gjennom alliansen med USA. Dersom allianseforholdet svekkes på en slik måte at dette ikke gir en effekt på Japans makt vil reell maktbalanse mellom Japan og Kina bli et betydelig asymmetrisk maktforhold. Av dette er det videre rimelig å anta at jo mer avhengig USA er av en god relasjon til Kina, jo mindre multiplikatoreffekt vil alliansen ha på Japans makt. USAs troverdighet som alliansepartner blir dermed av kritisk viktighet for Japan. Denne støtten er imidlertid ikke betingelsesløs og det er ikke urimelig å anta at USAs og Japans interesser tidvis ikke vil være sammenfallende. Dette erkjennes også av alliansens støttespillere (Kang 2007:168).

På tross av en tilsynelatende bipolaritet gjennom allianseforholdet og tilhørende maktkapabiliteter kan det likevel diskuteres om Kina gjennom sin økonomiske makt er i nærheten av en regional dominans. Dersom perspektiver på de «altomfattende» store territorielle væpnede konflikter mellom stormakter anses som ekstremt lite sannsynlig, kan dette også bety at reell makt primært utøves gjennom andre maktvariabler enn militære virkemidler. I dagens globaliserte verden vil det i særlig grad gjelde økonomi og målet om økonomisk sikkerhet.⁹³ Dette kan videre bety at selv om ikke Kina vil ha unipolar makt i betydningen enerådende både på militær og økonomisk makt - kan de ha en *de facto unipolar makt* mht. at alle andre stater i regionen *ikke vil foreta handlinger som ikke har hensyntatt Kinas behov* på en tilfredsstillende (for Kina) måte. I følge den økonomiske statistikken blir Kina mer og mer sentral ovenfor USAs økonomiske sikkerhet på bekostning av Japan. Det bør ikke utelukkes at dette i økende grad kan føre til at USA vektlegger et godt forhold til Kina over støtte til Japan i gitte tilfeller (EAS 2011:130). I en konkret og relativ sammenligning mot akkurat Kina vil derfor bildet kompliseres mye av at det også forefinnes en egen strategisk relasjon mellom USA og Kina, fordi USA kontinuerlig må vurdere denne relasjonen på to nivå, nemlig både det regionale og det globale systemnivået, mens det for Japan sannsynligvis kun vil være et regionalt spørsmål. Dersom USA ikke velger en

⁹³ Dette kan også ses på som en krigføring med andre midler i tillegg til at også asymmetrisk krigføring med militære virkemidler vil være et alternativt perspektiv enn hva vi tradisjonelt er opptatt av. Det er en illusjon å tro at morgendagens krig blir som den forrige, og når "alle vet" at du ikke kan nå opp i den militære størrelsen som USA representerer, vil det bli fokusert på andre virkemidler som nettopp skal utligne denne fordelene, eksempelvis gjennom cyber krigføring

konfronterende strategi med oppdemningspolitikk mot Kina, men basert på egeninteresse fortsetter en politikk preget av engasjement hvor Kina skal trekkes med i et globalt lederskap, vil dette samtidig kunne føre til et gradvis sterkere Kina som undergraver en bipolar regional struktur.⁹⁴ I dette ligger også USAs dilemma. Dersom det over tid i ulike konfliktrelaterte episoder viser seg at USA ikke nødvendigvis vil eller evner å støtte opp under Japans ståsted, eller evner å løse konfliktsituasjoner til Japans fordel, vil Japan måtte vurdere alliansens robusthet. Japan vil dermed raskt kunne stå ovenfor et dilemma mellom å måtte velge mellom å foreta mer militær opprustning, eller i større grad være villige til å erkjenne Kinas dominante rolle og i større grad foreta *bandwagoning*. Å foreta en opprustning og satse på militær sikkerhet med egen hjelp vil være en dramatisk endring av japansk politikk og identitet etter den andre verdenskrig. Dette virker derfor nokså usannsynlig på kort eller mellomlang sikt. Derimot er det heller i tråd med historie og kultur å innrette seg mot gjeldende hegemon.⁹⁵

Samlet sett er det sentrale kriterium ift. strukturen på det regionale sikkerhetskomples om Kina utgjør en unipolar pol gjennom å kunne dominere regionen på en slik måte at de ikke lenger lar seg «begrense» av interne eller regionspesifikke konfliktmønstre. Med andre ord at disse kan undertrykkes såpass at Kina kan konsentrere seg om, og være opptatt av, den globale sikkerhetsdynamikken. Slik empirien viser så langt har ikke de materielle og politiske kapabiliteter ennå gitt slike utslag. De regionale konfliktlinjene rundt eksempelvis Øst- og Sør-Kinahavet vil derfor fortsatt være sentrale spørsmål som «hindrer Kina» å tre opp til det øverste nivået. Samtidig vil fortsatt USA være den viktigste aktøren, og hvorvidt Kina vil tre frem som regional unipolar makt vil med andre ord først og fremst bestemmes av USAs strategiske tilnærming til Kina. Dersom de velger en oppdemningspolitikk vil Kinas rolle sannsynligvis forsinkes, mens en engasjementsstrategi sannsynligvis vil medføre regionalt hegemoni på mellomlang sikt. Således er ikke mye endret fra Buzan og Wævers scenario fra 2003, men samtidig er USAs rolle blitt en enda mer sentral aktør, og for Japan en helt kritisk faktor for å opprettholde en balanserende kapasitet.

Polariteten i sikkerhetskompleset er følgende uendret og bør fortsatt anses som et bipolart stormaktkomples. Samtidig er dette en status som er mer usikker nå enn for ti år

⁹⁴ Eksempelvis vil en slik utvikling også forsterkes om Kina i økende grad vil ta ansvar for fellesskapsressurser (globale *commons*). USAs hegemoni er mye basert på ivaretagelsen av disse, og dersom den økonomiske situasjonen i USA medfører til at Kina inviteres til å dele ansvaret for disse, er det samtidig en selvforsterkende effekt på Kinas regionale innflytelse.

⁹⁵ Kang (2007:155) hevder at Japan har en tendens i sin strategiske kultur til å innrette seg etter den gjeldende hegemon.

siden og flere utviklingstrekk drar i retning av en bevegelse mot reell unipolaritet, særlig grunnet USAs økonomiske avhengighet til Kina og at USA i den globale dimensjonen på mange områder er avhengig av gode relasjoner til Kina. Dette vil samtidig forsterke en utviklingstrend mot regional unipolaritet fordi allianseeffekten på Japans makt samtidig vil reduseres.

6.2 Sosial struktur

6.2.1 Betingelser for sikkerhetsregime

Skal et sikkerhetsregime kunne være tilstede er det sentralt at effekter av sikkerhetsdilemmaet dempes gjennom aktørenes handlinger og tolkninger av andres handlinger. Et grunnleggende kriterium er som Jervis (1982:357-358) påpeker at det forefinnes tilstrekkelig med tillit slik at statene er villig til å forutsette at *de ikke vil bli straffet eller utnyttet for sin selvpålagte begrensning på handlinger for å motbalansere*. En slik tilstand og atferd mellom statene vil dermed kunne forhindre at endringer i relativ makt alene vil bestemme statenes atferd ovenfor hverandre, men gi større handlingsrom for ulike valg og også la institusjoner virke som mekanismer for å begrense og regulere statenes atferd.

Samlet sett virker det ganske tydelig at forutsetninger for å bevege seg mot et sikkerhetsregime ikke har forbedret seg siden Buzan og Wæver foretok sin analyse i 2003. Utviklingen de siste ti år har blant annet også medført voldelige demonstrasjoner med åpenbare hatefulle handlinger og ytringer blant deler av befolkningen i begge land.. Selv om til en viss grad endringer i maktbalanse har en selvstendig forklaringskraft på å øke spenning og rivalisering mellom de to land, tyder undersøkelsen også på at det er vel så mye eksisterende sosial struktur som i stor grad forsterkes av endringer i maktbalanse. Kombinasjonen av et eksisterende fiendskap og store endringer i maktbalanse ser uansett ut til å være en dårlig kombinasjon til å skape forbedringer fordi det forsterker frykt og oppfatninger om trusler som foreligger. I så måte bekrefter utviklingen teoriene til Walt (1987:25-29) om «*balance of threat*» og perspektivene på det alltid vil bety noe *hvem* som oppnår en forbedring i relativ makt. Tilsynelatende legger dette også begrensninger på tanken om at økt omfang på handel vil materialiserer seg positivt på de politiske relasjoner. Omfanget på handelen er betydelig økt i perioden, også under de mer kjølige diplomatiske perioden under statsminister Koizumi. Bill Emmot (2008:96) refererer imidlertid til en

samtale med Taro Aso⁹⁶ hvor han i en kommentar til blant annet anti-Japan demonstrasjoner i begynnelsen på 2000-tallet uttaler; “*China and Japan have hated each other for a thousand years (...) why should things be any different now?*”.

Samtidig har Japan lenge hjulpet Kina med sin økonomiske utvikling og stadig tettere integrering i det internasjonale system, og kanskje regnet med at det politiske styresettet ville endre seg i takt med utviklingen i økonomien. Når den faktiske utviklingen viser at dette ikke har skjedd, eller ser ut til å skje (Mann 2010), begynner Japans *worst case scenario* å slå til. Nemlig at Kina blir den enorme økonomiske giganten de ser ut til å bli hvor de overtar Japans rolle som drivkraft og det sentrale navet, og samtidig forblir å være et politisk ganske lukket samfunn med liten grad av åpen politisk diskusjon og innsikt i politiske prosesser for andre. Tillagt dette er også særlig den manglende åpenheten rundt den militære moderniseringen, og når disse to faktorene kobles er det den verste utviklingen Japan kunne håpe på. Selv om det over lang tid derfor har vært forventet at Kina en dag ville ta igjen Japan på grunn av Japans stagnasjon og Kinas gradvise økning, er det naturlig å anta at en slik dramatisk endring på kort tid også vil gjøre noe med både den japanske selvfølelsen, og skape stor usikkerhet om framtidige konsekvenser av en slik rask endring.

Isolert sett virker de bilaterale politiske relasjonene mellom Japan og Kina til en viss grad å ha forbedret seg i løpet av perioden, men virker fortsatt som meget ustabile. Første del av 2000-tallet opprettholdt en klar negativ trend frem til Koizumi ble byttet ut. Deretter fulgte en tid hvor utviklingen gav et berettiget håp om nye tider for politiske relasjoner, men episoden med fiskebåten understreket samtidig hvor raskt et skifte kan oppstå. Det ser ut til at reaksjonsmønsteret fra Kina i forbindelse med hendelsen i stor grad vil påvirke Japans fremtidige perspektiver på relasjonen, og har allerede skapt stor usikkerhet med hensyn til Kinas intensjoner. Det virker også som at Kinas intensjoner og valg av strategi gjerne bli styrt av maktkalkulasjoner tilknyttet USA. Dermed kan handlemåten ovenfor Japan fort bli instrumentell i forhold til hva som søkes oppnådd eller er blitt oppnådd i relasjonen USA-Kina, og forsterke graden av ustabilitet i de bilaterale forhold også fremover. Selv om det bilaterale forholdet tidvis har vært kjølig, har Kina og Japan samtidig opprettholdt kontakt og samarbeid innenfor multilaterale initiativ i regionen. Samtidig søker Kina en bilateral linje i tradisjonelle sikkerhetspolitiske spørsmål, sensitiv til involvering fra andre, mens Japan har lagt vekt på en multilateral tilnærming. Kina er gjerne med på multilaterale løsninger innenfor økonomi og ikke-tradisjonelle sikkerhetsutfordringer. Begge land støtter her også opp under

⁹⁶ Taro Aso var utenriksminister under både Koizumi og Abe

ASEAN som en drivkraft og kan både bety begrensede ambisjoner eller evner til regionalt lederskap, men også en rivalisering ved at ingen vil at den andre skal lede. Flere forhold har gitt bakgrunn for utslag av rivalisering (Iida 2009) om lederskapet i regionen som etablering av frihandelsavtale med ASEAN, og tilgang til russisk olje. Den intense kinesiske lobbying for å stanse Japans forsøk på å få fast sete i FNs sikkerhetsråd hindre dette, samtidig som Japan økte sin støtte til Taiwan når USA økte sin støtte, er andre eksempler. Det har også vært en japansk opptrapping av tiltak for å forbedre relasjoner innenfor sikkerhet og bistand med Australia, India og andre stater i nærheten av Sør- og Vest-Kina, inkludert sterk japansk bistand til Pakistan, Afghanistan og Sentral-Asia (Sutter 2008:220)

Det er likevel utviklingstrekk som bygger opp under felles interesser og samarbeid. Disse motvirker drivkrefter for rivalisering, konfrontasjoner og konflikt. Det er ikke tvil om at slike felles interesser i særlig grad er konsentrert rundt en sterk økende økonomisk og strategisk gjensidig avhengighet. I den forbindelse er igjen det trilaterale samarbeidet med Sør-Korea et godt eksempel hvor alle har vist intensjoner og politisk vilje til samarbeid. Begge stater er veldig opptatt av indre forhold og gir topp prioritet til målet om økonomisk sikkerhet og utvikling. Skal dette kunne oppnås krever det samtidig et langvarig, fredfullt og samarbeidsorientert forhold til andre stater i Asia, og ikke minst hverandre. Videre har den sosiale utveksling økt betydelig, ikke minst mht. studenter (Sutter 2008:222-223). Det er videre sann at ingen andre stater vil tjene på at friksjonen mellom de to land øker, ikke minst er det for USA viktig at det er et normalisert forhold,⁹⁷ og skal Japan få til en tilfredsstillende håndtering av Nord-Korea er Kina en viktig partner.

En annen utfordring er forskjeller på uttalte intensjoner og faktisk handling. Et eksempel er frihet på havet hvor Kina rettferdiggjør sin aktivitet på havet nærme andre land, men kritiserer andre lands nærme aktivitet hos seg. Her ser det også ut til at Kina i mindre grad tar hensyn til andre lands bekymring for dette, men samtidig kritiserer andre land for ikke å ta hensyn. Dette kan være et tegn på at selv om Kina i mange sammenhenger *uttaler* en intensjon om samarbeid og fellestilnærming til internasjonale forhold, viser enkelte handlingsmønstre at de samtidig kanskje ikke nødvendigvis *deler* de internasjonale normene som eksisterer (NIDS 2011:14). Dette er også relevant med hensyn til forutsetningen om ikke inneha ekspansive strategier. Offisielt fastholder Kina gjennomgående at de ikke ønsker et regionalt hegemoni av noe slag. Selv om det er grunn til å tro at Kinas ledere oppriktig står

⁹⁷ En analyse fra *Institute for National Strategic Studies of the US Defense University* som omhandlet konsekvenser for USA gav en tydelig anbefaling at sterk rivalisering mellom Japan og Kina ikke var i USAs interesser (Noboru 2008:159).

bak en rekke av de prinsipper og strategiske utsyn som omtales, virker disse på den annen side ofte uttalt mer i en global kontekst rettet mot et USA-styrt system, enn om forhold i nære geografiske områder. Det synes også klart at Kina i det lange perspektivet søker å oppnå en status som kan balansere USA. I kinesisk strategisk tenkning er det *denne* relasjonen som er lagt som premiss for strategiske valg inkludert valget om å åpne seg mot det internasjonale system (Goldstein 2005:17). Av dette følger videre at når Kinas langsiktige strategi er å vokse seg såpass store at de er del av en multipolar global struktur hvor de ikke må la seg begrense av USAs interesser, virker dette umulig uten samtidig å ha blitt så store og sterke at de vil inneha regionalt hegemoni. Mearsheimer (Brzezinski & Mearsheimer 2005) hevder også at Kinas ambisjon er regionalt hegemoni hvor de kan kontrollere sine nære farvann på samme måte som USA ved sin Monroe-doktrine ikke tillater andre å kolonisere eller intervensere i den vestlige hemisfære og følgelig en regional hegemon i sine egne nære farvann. Samtidig viser også Wang (2011) at Kina har en sterk realistisk tradisjon og står ikke i veien for offensive handlinger. Samlet sett virker det derfor som sannsynlig at Kina søker regional dominans, men først og fremst ut fra kriteriet om fraværet av amerikansk dominans mer enn eksplisitte ambisjoner om regionalt.

6.2.2 Delkonklusjon sosial struktur

Undersøkelsene viser tydelig at den sosiale strukturen er uforandret i sikkerhetskompleset. Selv om det har skjedd en betydelig forbedring av multilaterale initiativ som underbygger potensial for å få etablert et sikkerhetsregime, medfører andre forhold at relasjonen fortsatt befinner seg i en konfliktformasjon. Det er samtidig mye som tyder på at den eneste muligheten for å unngå at drivkrefter for konfliktformasjon fortsatt skal få overtaket, er at de økonomiske bånd og gjensidig avhengighet i relasjoner forblir sterke og fortsetter. Dersom de økonomiske bånd svekkes pga. av at Kina blir så stor at Japan ikke lenger er av avgjørende betydning for Kinas videre økonomiske vekst, vil grunnleggende konfliktrelaterte relasjoner fortsette å forsterke et realpolitisk sikkerhetsdilemma. Så lenge Kina føler at Japan er av kritisk viktighet for sin egen økonomiske utvikling for å oppnå og beholde en tilstrekkelig maktstatus, vil dette kunne overstyre andre forhold. Samtidig er det også slik at Kina og Japan historisk har hatt tette økonomiske bånd fordi de har vært i ulikt modenhetsnivå i den industrielle utviklingen, og inntil nå i stor grad vært komplementære økonomier. Når handelstall viser at Japans relative betydning for Kina er synkende kan dette også tyde på at de innenfor økonomien har en økende grad av konkurrerende

eksport, og *ikke* er komplementære. Dette vil i så fall gi ytterligere utfordringer gjennom at også den videre økonomiske utvikling vil forsterke rivaliseringen og eventuelt trigge mer nasjonalisme. Ett mulig scenario kan da også være at Japan i større grad retter sin oppmerksomhet på India som er den neste store økonomien som skal vokse. De ligger etter Kina i utviklingen og vil være komplementær for Japan. Dette vil imidlertid underbygge Kinas følelse av å bli innsirklet og kan utfordre den regionale stabiliteten enda mer.

Følgende tabell kan oppsummere vurderinger rundt kriterier for sikkerhetsregime.

Tabell 16 - Vurderinger sikkerhetsregime

Faktor	Kina	Japan	Sammenfatning
Intensjoner/ Samarbeid	<ul style="list-style-type: none"> • Uttalt politikk og visjoner er i tråd med kriterier, • Ønsker ofte bilateral tilnærming til tradisjonelle sikkerhetsspørsmål. • ASEAN +3 	<ul style="list-style-type: none"> • Uttalt politikk og visjoner er i tråd med kriterier • Åpen for multilateral tilnærming til tradisjonelle sikkerhetsspørsmål • East Asian Summit 	<ul style="list-style-type: none"> • Positivt Trilateralt samarbeid mellom Kina, Japan og Sør-Korea. • Uenighet om deltakere i multilaterale mekanismer. • Japan opptatt av å ha med USA, Australia og India som «motvekt» til Kina. • Kina ønsker å holde en østasiatisk profil og ASEAN drevet mekanismer. • Reelle sikkerhetsdialoger ofte bilateral fremfor multilateral
Tillit/Delte verdier	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnleggende mistenksomhet om Japans intensjoner grunnet tidligere imperialisme og mangelfullt oppgjør med tidligere synder 	<ul style="list-style-type: none"> • Klager på å ikke vite hva Kina vil • Meget usikker på hva slags strategier Kina har 	<ul style="list-style-type: none"> • Fortsatt et problem med tillit i relasjonen • Usikkerhet rundt intensjoner • Tette bånd i JPN-CHN-ROK
Troen på ekspansjon	<ul style="list-style-type: none"> • Vil endre <i>status quo</i> i Øst- og Sør-Kinahavet • Tegn til å ville kontrollere maritimt miljø på egne betingelser • Vil redusere USAs rolle i regionen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ønsker å opprettholde status quo • Søker multilateral håndtering av konflikter 	<ul style="list-style-type: none"> • Stor risiko for unilateral fremferd fra Kina for sikre egne interesser • Kina likevel opptatt av stabilt omkringliggende miljø for egen vekst
Bruk av militære midler	<ul style="list-style-type: none"> • Viser enkelte handlinger som gir uklare signaler 	<ul style="list-style-type: none"> • Art 9 begrenser • Allianse med US 	<ul style="list-style-type: none"> • Vil sannsynligvis avhengige av kalkulerte maktvurderinger mer enn prinsipp

6.3 Påvirkning på sikkerhetskompleks - konklusjon

Gjennom drøftelsene og delkonklusjonene på sikkerhetskompleksets polaritet og sosial struktur fremkommer det at det i løpet av de siste ti år ikke har forekommet tilstrekkelig med endring til å endre status. Det vil samtidig si at nullhypotesen om at polariteten i regionen fortsatt er bipolar, og at forholdet mellom Japan og Kina fortsatt preges av en konfliktbasert relasjon sannsynligvis er gjeldende. Den grunnleggende strukturen i sikkerhetskomplekset som et *Great Power RSC* er dermed uendret.

Det betyr ikke at det ikke er foregått til dels betydelige endringer. Når det gjelder maktfordeling har Kina nå definitivt plassert seg som en Stormakt og er fortsatt i rask vekst. Avstanden til USA som den eneste supermakten er betydelig redusert. Samtidig er det mye

som tyder på at Japan isolert sett har tatt et steg ned mot å være mer en Regional makt enn en Stormakt. USAs rolle som alliert er dermed helt kritisk og avgjørende for at den regionale maktbalansen opprettholdes som bipolar. En tettere relasjon mellom USA og Kina kan imidlertid raskt endre forutsetningene for denne strukturen.

Status som et konfliktorientert sikkerhetskompleks virker å ha forsterket seg. Selv om det finnes utviklingstrekk som underbygger en utvikling mot et sikkerhetsregime, forsterker den store maktforskyvningen de eksisterende konfliktlinjene slik at relasjonen i stor grad preges av å være låst i et klassisk realpolitisk sikkerhetsdilemma. Den økte militære ressursbruken og moderniseringen i Kina gir sammen med liten åpenhet om indre politiske prosesser grobunn for stor usikkerhet i Japan om hvilke konsekvenser dette får for egen sikkerhet.

7 Sammenfatning

I denne oppgaven har jeg undersøkt i hvilken grad utviklingstrekk i den relative maktbalansen og politiske og økonomiske relasjoner mellom Kina-Japan påvirker strukturen på det regionale sikkerhetskomplekset i Øst-Asia. Analysen har tatt utgangspunkt i Buzan og Wævers (2003) *Regional Security Complex Theory* (RSCT). Ved inngangen til 2000-tallet ble strukturen klassifisert av Buzan og Wæver som et *konfliktbasert stormaktkompleks*.

Undersøkelsen viser at Kina fra rundt 2005 har hatt en eksponensiell økonomisk vekst som etter hvert også har gjort Kina til verdens mest sentrale økonomi og verdens nest største etter USA. Veksten har også medført en betydelig ressursbruk på militære formål og en vesentlig modernisering av militære kapasiteter i tråd med sine interesser. I løpet av de siste ti år har Kina på bakgrunn av den økonomiske veksten og økte militære kapasiteter, men også grunnet en bevisst diplomatisk strategi regionalt og globalt, befestet seg i en posisjon som Stormakt med betydelig regional og global innflytelse og makt. Samtidig er Japans relative makt isolert sett nedadgående og virker i økende grad mer å regne som en Regional makt enn en Stormakt. Grunnet alliansen med USA innehar likevel Japan tilstrekkelig med makt til at sikkerhetskomplekset fortsatt anses som bipolar. Japan anses imidlertid å ha *mistet en selvstendig evne* til å utgjøre en pol i sikkerhetskomplekset.

Undersøkelsen av sosial struktur viser fortsatt store mangler med hensyn til å utvikle regionen mot kriterier for sikkerhetsregime. Det virker også sannsynlig at Kina i praksis gjennom en langvarig strategi om å redusere USAs relative makt, søker regional dominans slik at Kina i sterkere grad kan kontrollere egne nære omgivelser og nekte andre sjøkontroll. Den store endringen i makt ser ut til å forsterke eksisterende negative politiske relasjoner og økt nasjonalisme, mens økonomiske relasjoner samtidig har økt betydelig i omfang. Den relative betydningen av Japans økonomi for Kina er imidlertid synkende. Samlet sett anses den sosiale strukturen i stor grad av å være låst i et klassisk realpolitisk sikkerhetsdilemma på kort og mellomlangt sikt.

Tross betydelige endringer de siste ti år er hovedkonklusjonen at det ikke har forekommet *tilstrekkelig* med endring til å endre strukturell status. Den grunnleggende strukturen i sikkerhetskomplekset som et *konfliktbasert stormaktkompleks* er dermed uendret.

Litteraturliste

Primærkilder

Offisielle dokumenter fra myndigheter og institusjoner

Japan:

MOFA 2010: “Basic Policy on Comprehensive Economic Partnerships”, *Ministry of Foreign Affairs, Japan, November 2010*
[<http://www.mofa.go.jp/policy/economy/fta/policy20101106.html>]

MOFA 2011: “Diplomatic Bluebook 2011”, *Ministry of Foreign Affairs, Japan*

MTDP 2005: “Mid-Term Defense Program FY 2005-2009”, *Ministry of Defence, Japan*

MTDP 2010: “Mid-Term Defense Program (FY 2011-2015)”, *Ministry of Defence, Japan*

NDPG 2005: “National Defense Program Guidelines, FY 2005-“, *Ministry of Defence, Japan*

NDPG 2010: “National Defense Program Guidelines for FY 2011 and beyond”, *Ministry of Defence, Japan*

Kina:

CHN 2011a: “China’s National Defence in 2010”, *Information Office of the State Council*
[http://english.gov.cn/official/2005-08/17/content_24165.htm]

CHN 2011b: “China’s Peaceful Development”, *Information Office of the State Council*.
[http://www.gov.cn/english/official/2011-09/06/content_1941354.htm]

Kommunikéer fra Kina, Japan og Sør-Korea

KOM 2010: “Trilateral Cooperation VISION 2020”
<http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t705962.htm>

USA:

MOD 2011a: “MoD Fiscal Year 2012 Budget Request – Overview”, February 2011

MOD 2011b: “Annual rapport to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2011”, *Office of the Secretary of Defense*

ASEAN:

ASEAN 2010: “ASEAN-China Free Trade Area: Not a Zero-Sum Game”, ASEAN Secretariat, 7 January 2010

[\[http://www.asean.org/24161.htm\]](http://www.asean.org/24161.htm)

Økonomisk statistikk og statistikkgrunnlag for verdigiving hendelser

ADB (2011): “Key indicators for Asia and the Pacific 2011”, *Asian Development Bank*, [\[http://beta.adb.org/key-indicators/2011/country-tables\]](http://beta.adb.org/key-indicators/2011/country-tables)

AIR (2011): “ASEAN Investment Report 2011”, *ASEAN Secretariat, November 2011* [\[http://www.aseansec.org/20633.htm\]](http://www.aseansec.org/20633.htm)

CSIS (2006) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 8 (2006), no. 1-4*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies [\[http://csis.org/program/comparative-connections\]](http://csis.org/program/comparative-connections)

CSIS (2007) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 9 (2007) no. 1-4*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies

CSIS (2008) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 10 (2008) no. 1-4*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies

CSIS (2009) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 11 (2009) no. 1-4*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies

CSIS (2010) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 12 (2010) no. 1-4*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies

CSIS (2011) Comparative Connections, “A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations”, *Volum 13 (2011) no. 1-2*, Pacific forum CSIS, Center for Strategic and International Studies

JET (2011a): Japanese Trade and Investment Statistics, *Japan External Trade Organization* [\[http://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics/\]](http://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics/)

MILB 2011a: Chapter two: “Comparative major defence statistics”, *The Military Balance*, 111:1, 33-40 [\[http://dx.doi.org/10.1080/04597222.2011.559833\]](http://dx.doi.org/10.1080/04597222.2011.559833)

SIPRI 2011: SIPRI Military Expenditure Database 2011, *Stockholm International Peace Research Institute*

Sekundærkilder

Bøger og artikler

Byung-Joon, Ahn (2004): "The rise of China and the future of East Asian integration". *Asia-Pacific Review*, 11:2, 18-35

Arase, David (2010): "Introduction: Soft power, hard power, Japan, and the US-Japan Alliance", in Arase, David & Tsuneo Akaha, red. (2010): *The US – Japan Alliance – Balancing soft and hard power in East Asia*. London: Routledge

Baldwin, David A. (2002): "Power and international relations", Chapter 9 in Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons, ed. (2002). *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications.

Beehner, Lionel & Preeti Bhattacharji (2008): "Strained Ties between China and Japan". WEB: Council on Foreign Relations
[<http://www.cfr.org/japan/strained-ties-between-china-japan/p8025>]. Lest 27.oktober 11.

Brzezinski, Zbigniew, and John J. Mearsheimer (2005): "Clash of the Titans", *Foreign Policy* januar 2005
[http://www.foreignpolicy.com/articles/2005/01/05/clash_of_the_titans?page=0,0]

Bush, Richard C. (2010): *The Perils of Proximity – China-Japan Security Relations*. Washington: Brookings Institution Press

Buzan, Barry (1991) 2nd ed: *People, States and Fear*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Buzan, Barry & Ole Wæver (2003): *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chang, Chin-Lung (2004): "A Measure of National Power." Paper presented at an international seminar at the National University of Malaysia, 16-17 February, in Bangi, Malaysia.
[<http://www.analytickecentrum.cz/upload/soubor/original/measure-power.pdf>]

Chin, Gregory & Ramesh Thakur (2010): "Will China Change the Rules of Global Order?", *The Washington Quarterly*, 33:4 pp. 119-138.

Chu, Yung-deh Richard (2007): "Historical and Contemporary Roots of Sino-Japanese Conflicts". Chapter 2 in Hsiung, James C., ed. (2007): *China and Japan at odds – Dechiphering the Perpetual Conflict*.

Clark, Cal (2007): "The Evolving Global and Regional Economic Roles of China and Japan: Competitive and Complementary Forces". Chapter 4 in Hsiung, James C., ed. (2007): *China and Japan at odds – Dechiphering the Perpetual Conflict*.

EAS (2010): “East Asia Strategic Review 2010”, *National Institute for Defense Studies Japan, The Japan Times Ltd*

EAS (2011): “East Asia Strategic Review 2011”, *National Institute for Defense Studies Japan, The Japan Times Ltd*

Emmot, Bill (2008): *Rivals – How the power struggle between China, India and Japan will shape our next decade*. London: Penguin Books Ltd.

Goh, Evelyn (2009): “Southeast Asian responses to China’s rise” Ch. 8 in Cooney, Jevin J. and Yoichiro Sato, ed (2009): *The Rise of China and International Security – America and Asia Respond*. New York: Routledge

Goldman Sachs (2009): “The Long Term Outlook for the BRICs and N-11 Post Crisis”, *Global Economics Paper No: 192*

Goldstein, Avery (2005): *Rising to the challenge – China’s Grand Strategy and International Security*. Stanford, CA: Stanford University Press

Hart, Andrew F. & Bruce D. Jones (2011): “How Do Rising Powers Rise?”. *Survival*, 52:6

Hickey, Dennis & Lilly Kelan Lu (2007): “Japan’s Military Modernization: The Chinese Perspective”. Chapter 6 in Hsiung, James C., ed. (2007): *China and Japan at odds – Deciphering the Perpetual Conflict*.

Hsiung, James C (2007): “Introduction: Theory and the Long-Running Tussle”. Chapter 1 in Hsiung, James C., ed. (2007): *China and Japan at odds – Deciphering the Perpetual Conflict*.

Huang, Jing (2010): “China’s approach and perception towards informal and multilateral groupings”, *Paper commissioned by the Indian Council on International Economic Relations, Lee Kuan Yew School of Public Policy, National University of Singapore*

Hughes, Christopher W. (2009): “Japan’s Military Modernisation: A Quiet Japan-China Arms Race and Global Power Projection”. *Asia Pacific Review*, 16:1

Iida, Masafumi (2009): “Japan-China Relations in East Asia: Rivals or Partners”, Ch 6 in Iida, Masafumi, ed. (2009): *China’s shift – Global Strategy of the Rising Power*. The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009

IMF (2011a): IMF Country Report No. 11/193, “Peoples’s Republic of China – Spillover report”, *International Monetary Fund, Washington 2011*

IMF (2011b): “Changing Patterns of Global Trade”, *IMF Strategy, Policy and Review Department – International Monetary Fund, 2011*

IMF (2011c): IMF Country Report No. 11/192, “Peoples’s Republic of China - 2011 Article IV Consultation”, *International Monetary Fund, Washington 2011*

- INSS (2011): “Chinese Military Transparency: Evaluating the 2010 Defense White Paper”, *Strategic Forum*, July 2011, *Institute for National Strategic Studies*
- Jervis (1979): “Cooperating under security dilemma”, *World Politics*, Vol. 30, No. 2. (Jan. 1978), pp. 167-24
- Jervis (1982) “Security Regimes”, *International Organization* 36, 2, Spring 1982
- JET (2011b): 2011 JETRO Global Trade and Investment Report – Presentation Document, *Overseas Research Department*, October 2011.
[http://www.jetro.go.jp/en/reports/white_paper/trade_invest_2011_outline.pdf]
- Kang, David C. (2007): *China Rising – Peace, Power, and Order in East Asia*. New York: Columbia University Press
- Kim, Samuel S. (2008): “The evolving Asian System”. Chapter 2 in Shambaugh, David & Yahuda, Michael, ed. (2008): *International relations of Asia*.
- Kiselycznyk, Michael & Phillip C. Saunders (2010): “Civil-Military Relations in China: Assessing the PLA’s Role in Elite Politics”, *China Strategic Perspectives*, No. 2, *Institute for National Strategic Studies (INSS)*
- Lai, David (2004): “Learning from the Stones – A go approach to mastering China’s strategic concept, *Shi*”. *Strategic Studies Institute, Army War College*
- Lai, Yew Meng (2011): “Resurgent Nationalism and Changing Security Perceptions in Contemporary Japan-China Relations”, *2011 International Conference on Humanities, Society and Culture IPEDR Vol.20 (2011)*
- Lincoln, Edward J. (2003): “Japan: Using Power Narrowly” in Alexander T.J. Lennon and Amanda Kozlowski, ed (2008): *Global Powers in the 21st Century*. Cambridge: MIT Press books.
- MacDonald, Paul K. and Joseph M. Parent (2011): “Graceful Decline? – The Surprising Success of Great Power Retrenchment”. *International Security*, vol. 35, No 4
- Matsumura, Masahiro (2011): “Okinawa and the Politics of an Alliance”. *Survival*, 53:4, 153-168
- Mann, James (2008): *The China Fantasy - Why Capitalism Will Not Bring Democracy to China*. Penguin Group USA
- Mead, Walter R. (2002): *Special Providence – American Foreign Policy and how it changed the world*. New York. Routledge Taylor & Francis Group
- MILB 2011b: Chapter six: “Asia”, *The Military Balance*, 111:1, 195-292
- NIC (2008): “Global Trends 2025 – A Tranformed World”, *National Intelligence Council (NIC)*, Washington November 2008.

NIDS (2011): “NIDS China Security Report”, *National Institute for Defense Studies, Japan, Tokyo 2011*

Noboru, Yamaguchi (2008): “Japan and China: Towards a ‘Strategic Relationship for Mutual Benefit’ from ‘Politically cold but Economically Warm’ Relations” in Hultdt m. fl. (2008): *China Rising – Reactions, assessments, and Strategic consequences*. Vällingby: The Swedish National Defence College.

Olson, Stephen and Clyde Prestowitz (2011): “The Evolving Role of China in International Institutions”, *report for the U.S.-China Economic and Security Review Commission, The Economic strategy Institute, January 2011*

Ong, Russel (2007): *China’s Security Interests in the 21st Century*. London: Routledge, Taylor & Francis Group

Samuels, Richard J. (2007): *Securing Japan – Tokyo’s Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca: Cornell University Press

Sato, Yoichiro (2009): “Tango without trust and respect?” Ch. 5 in Cooney, Jevin J. and Yoichiro Sato, ed (2009): *The Rise of China and International Security – America and Asia Respond*. New York: Routledge

Schweller, Randall L. and Xiaoyu Pu (2011): “After Unipolarity – China’s visions of International Order in an Era of U.S. Decline”. *International Security, vol. 36, No 1*

Su, Hao (2009): “Harmonious World: The Conceived International Order in Framework of China’s Foreign affairs”, Ch 2 in Iida, Masafumi, ed. (2009): *China’s shift – Global Strategy of the Rising Power*. The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009

Sudo, Sueo (2007): “It Takes Two to Tango: The Conflict as Japan Sees It” Chapter 3 in Hsiung, James C., ed. (2007): *China and Japan at odds – Deciphering the Perpetual Conflict*

Sutter, Robert G. (2005): *China’s Rise in Asia – Promises and Perils*. Lanham, ML: Rowan & Littlefield Publishers, Inc

Sutter, Robert G. (2008): *Chinese foreign relations – Power and policy since the cold war*. Lanham, ML: Rowan & Littlefield Publishers, Inc

Takahara, Akio (2008): “A Japanese Perspective on China’s Rise and the East Asian Order”, Chapter 9 in Robert S. Ross & Feng, Zhu, ed. (2008): *China’s Ascent*. New York: Cornell University Press

TOK (2011): “Japan’s Security Strategy toward China – Integration, Balancing, and Deterrence in the Era of Power Shift”, *Policy Proposal, The Tokyo Foundation, Tokyo*

- Tsang, Steve (2008): "China's Grand Strategy and its Rise" in Huldt m. fl. (2008): *China Rising – Reactions, assessments, and Strategic consequences*. Vällingby: The Swedish National Defence College.
- Tsunekawa, Jun (2009a): "Toward a stable relationship between Japan and China: From a bilateral to a multilateral approach", Chapter 5 in Iida, Masafumi, ed. (2009): *China's shift – Global Strategy of the Rising Power*. The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009
- Tsunekawa, Jun (2009b): "Japan's Policy toward China", Introduction in Tsunekawa, Jun, ed. (2009): *The Rise of China*. The National Institute for Defense Studies, Tokyo 2009
- Tunsjø, Øystein (2008): *US Taiwan policy – Constructing the triangle*. London: Routledge Taylor & Francis Group
- Väyrynen, Raimo (1984): "Regional Conflict Formations: An Intractable Problem of International Relations", *Journal of Peace Research* 21(4): 337–359
- Walt, Stephen (1987): *The origins of alliances*. New York: Cornell University Press
- Wan, Ming (2006): *Sino-Japanese Relations*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Wang, Jian (2011): "Introduction: China's search of Soft Power". Chapter 1 in Wang, Jian, ed. (2011): *Soft Power in China – Public diplomacy through communications*. New York: Palgrave Mac millan
- Wohlforth, William C. (1999): "The stability of a Unipolar World". *International Security*, Vol 24, No. 1 (Summer 1999), pp 5-41
- Yasuaki, Chijiwa (2010): "Japan's Security Outlook: Its Implications for the Defense Policy", Chapter 11 in *Asia Pacific Countries' Security Outlook and Its Implications for the Defense Sector, NIDS Joint Research Series No.5, The National Institute for Defense Studies, Japan, Tokyo 2010*
- Yang, Jian (2010a): "China's Security Challenges: Priorities and Policy Implications", Chapter 10 in *Asia Pacific Countries' Security Outlook and Its Implications for the Defense Sector, NIDS Joint Research Series No.5, The National Institute for Defense Studies, Japan, Tokyo 2010*
- Yang, Jian (2010b): "Japan's decline relative to China: Scenarios and implications for East Asia", *Political Science* 62(2) 146-165
- Yung, Christopher D. & Ross Rustici (2010): "China's Out of Area Naval Operations: Case Studies, Trajectories, Obstacles, and Potential Solutions", *China Strategic Perspectives*, No. 3, *Institute for National Strategic Studies (INSS)*
- Zhu, Zhiqun (2010): *China's New Diplomacy – Rationale, Strategies and Significance*. Farnham: Ashgate

Internett:

BBC (2010a): “*Japan frees Chinese boat captain amid diplomatic row*”, 24. September 2010, [<http://www.bbc.co.uk/news/world-11403241>]. Lest 23. okt. 2011.

BBC (2010b): “*Japan defence review warns of China's military might*”, 17. Desember 2010, [<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-12015362>]. Lest 23. okt. 2011